

UNIVERZITA KARLOVA

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

Bakalářská práce

Barbora Černá

**Postavení adjektiv v nominálních syntagmatech v současné
portugalštině**

The Position of the Adjective in the Nominal Syntagma in Contemporary
Portuguese

Praha 2018

Vedoucí práce: PhDr. Jan Hricsina, Ph.D.

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu práce PhDr. Janu Hricsinovi, Ph.D. za vstřícný přístup, užitečnou metodickou pomoc a hodnotné připomínky. Dále bych chtěla poděkovat PhDr. Jaroslavě Jindrové, Ph.D., jež byla původně vedoucí této práce, za podnět k vypracování studie na toto téma, odbornou pomoc a cenné rady. Mé poděkování patří také PhDr. Olze Nádvorníkové, Ph.D. za užitečné rady pro práci s paralením korpusem *Intercorp*.

V neposlední řadě bych chtěla poděkovat svým rodičům za jejich podporu nejen při psaní této práce.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 8. května 2018

.....

Jméno a příjmení

Abstrakt (česky)

Tato bakalářská práce se zabývá postavením adjektiv v nominálních syntagmatech v současné portugalštině. Je rozdělena na dvě části – teoretickou a praktickou. V teoretické části podáváme obecnou charakteristiku adjektiva a shrnujeme teze gramatiků o jeho postavení. Ústřední praktickou část dále dělíme na dvě podkapitoly. V první z nich je cílem vypracovat pomocí korpusové analýzy přehled adjektiv a jejich pravidelného či převládajícího postavení a výsledky následně konfrontovat s pravidly uvedenými v gramatikách. V druhé podkapitole se věnujeme adjektivům měnícím význam v závislosti na postavení, zde na základě výsledků získaných analýzou paralelního korpusu projektu *Intercorp* předkládáme statistiky nejčastějších českých ekvivalentů.

Abstract (in English):

This Bachelor thesis deals with the position of adjectives in nominal syntagma in contemporary Portuguese language. The work is divided into two parts – theoretical and practical. In the theoretical part we give a general characteristic of the adjective and we summarize the grammarian's main propositions of its position. We divide the practical part into two chapters. The aims of the first one consists of an elaboration of a list of adjectives and its regular or dominant position and in the consecutive comparison of results with the rules presented in grammars. The second chapter is dedicated to the adjectives which change their meaning depending on their position. Here we present the statistics of the most used Czech equivalents, based on results obtained by an analysis of the corpus project *Intercorp*.

Klíčová slova (česky)

portugalština, adjektiva, postavení adjektiv, nominální syntagma, korpusová analýza

Klíčová slova (anglicky):

Portuguese language, adjective, position of the adjective, nominal syntagma, corpus analysis

OBSAH

1	ÚVOD	8
2	POJETÍ ADJEKTIVA (NEJEN) V PORTUGALSKÝCH GRAMATIKÁCH.....	9
2.1	ADJEKTIVUM.....	9
2.1.1	<i>Obecná charakteristika.....</i>	9
2.1.2	<i>Sémantická charakteristika.....</i>	9
2.1.3	<i>Morfologická charakteristika .....</i>	9
2.1.4	<i>Syntaktická charakteristika.....</i>	10
2.1.5	<i>Zvláštnosti portugalského adjektiva .....</i>	11
2.2	VÝZNAMOVÁ KLASIFIKACE ADJEKTIV	11
2.2.1	<i>Nejednotnost klasifikace adjektiv .....</i>	11
2.2.2	<i>Adjektiva kvalitativní .....</i>	14
2.2.3	<i>Adjektiva relační.....</i>	14
2.2.4	<i>Adjektiva evaluativní .....</i>	16
2.2.5	<i>Adjektiva modální .....</i>	16
2.2.6	<i>Adjektiva intenzionální .....</i>	17
2.2.7	<i>Adjektiva adverbialního charakteru .....</i>	18
2.2.8	<i>Vlastnosti adjektiv.....</i>	19
2.3	POSTAVENÍ ADJEKTIV V ATRIBUTIVNÍ FUNKCI	20
2.3.1	<i>Postavení portugalských adjektiv .....</i>	20
2.3.2	<i>Adjektiva kvalitativní .....</i>	24
2.3.3	<i>Adjektiva relační.....</i>	24
2.3.4	<i>Adjektiva evaluativní .....</i>	25
2.3.5	<i>Adjektiva modální .....</i>	25
2.3.6	<i>Adjektiva intenzionální .....</i>	26
2.3.7	<i>Adjektiva adverbialního charakteru .....</i>	28
3	KORPUSOVÁ ANALÝZA	29
3.1	ÚVEDENÍ, METODOLOGIE, KORPUSY	29

3.2	PŘEVLÁDAJÍCÍ POSTAVENÍ PORTUGALSKÝCH ADJEKTIV	
	(CETEMPÚBLICO).....	29
3.2.1	<i>Adjektiva kvalitativní</i>	30
3.2.2	<i>Adjektiva relační</i>	34
3.2.3	<i>Adjektiva evaluativní</i>	40
3.2.4	<i>Adjektiva modální</i>	43
3.2.5	<i>Adjektiva intenzionální</i>	48
3.3	PŘEHLED ADJEKTIV MĚNÍCÍ VÝZNAM V ZÁVISLOSTI NA POSTAVENÍ	
	(INTERCORP) 52	
3.3.1	<i>Adjektivum antigo</i>	52
3.3.2	<i>Adjektivum caro</i>	57
3.3.3	<i>Adjektivum grande</i>	60
3.3.4	<i>Adjektivum pobre</i>	65
3.3.5	<i>Adjektivum próprio</i>	70
3.3.6	<i>Adjektivum rico</i>	75
3.3.7	<i>Adjektivum simples</i>	80
4	ZÁVĚR	86
5	RESUMÉ	88
6	RESUMO	91
7	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	95
8	SEZNAM TABULEK	96
9	SEZNAM GRAFŮ.....	97

1 Úvod

Evropské jazyky bychom mohli rozdělit do tří skupin podle toho, v jakém postavení se nachází adjektivum ve vztahu k substantivu v nominálních syntagmatech, tedy ve funkci přívlastku. První skupinu tvoří převážně germánské jazyky (např. angličtina, němčina, švédština, dánština...), kde přídavné jméno stojí vždy před podstatným. Do druhé skupiny pak řadíme slovanské jazyky (např. češtinu, ruštinu, bulharštinu, chorvatštinu...), kde taktéž převládá antepozice adjektiva vůči substantivu, ale ze syntaktických či stylistických důvodů se mohou adjektiva objevit také v postpozici. Třetí skupina je zastoupena románskými jazyky (např. portugálštinou, francouzštinou, španělštinou, italštinou...), pro které je typická postpozice adjektiva ve funkci přívlastku, ale adjektiva se často vyskytují i v antepozici. (Hricsina 2013)

Portugalština patří do třetí skupiny jazyků a umožňuje tedy jak antepozici, tak postpozici adjektiv ve funkci přívlastku. Někdy se postavením přídavného jména v nominálních syntagmatech mění i jeho význam.

To však může českému rodilému mluvčímu působit při portugalské promluvě problémy, nebo u něj přinejmenším navodit situace, kdy o umístění portugalského adjektiva váhá. Proto jsme se rozhodli vypracovat práci na toto téma a doufáme, že se nám podaří danou problematiku alespoň částečně osvětlit.

Cílem této práce bude pomocí analýzy dostupných portugalských a českých gramatik popsat teorie o pravidelném či převládajícím postavení adjektiv v evropské portugálštině a na základě korpusové analýzy ověřit jejich pravdivost a následně vytvořit přehled těchto adjektiv. Poté na základě výsledků získaných z paralelního korpusu projektu InterCorp¹ vypracujeme statistiky adjektiv, jejichž význam se mění v závislosti na postavení, a poukážeme na to, jakým způsobem jsou překládány do českého jazyka.

---

¹ Jedná se o paralelní mnohojazyčný korpus vytvořený FF UK jako součást projektu Český národní korpus. Čítá přes 1,5 miliardy slov z beletrických či publicistických textů, zahrnuje taktéž právní texty EU nebo filmové titulky (portugalská sekce čítá okolo 94 miliónů slov).

2 Pojetí adjektiva (nejen) v portugalských gramatikách

2.1 Adjektivum

2.1.1 Obecná charakteristika

Slovo adjektivum pochází z latinského *nomen adiectivum* < *adiectum* „to, co leží vedle“. Přídavná jména jsou základním slovním druhem, nesoucí lexikální význam. Vyjadřují vlastnosti, kvality a vztahy substancí, syntakticky rozvíjí substantiva a sémanticky je upřesňují. (Zavadil 2010, s. 173–174) V některých jazycích však adjektiva jako slovní druh chybí a jejich funkci pak nahrazují jmenné tvary sloves či substantiv (např. eskymáctina), v jiných jazycích existuje jen omezené množství přídavných jmen (např. bantuské jazyky), ta potom zpravidla vyjadřují dimenzi, barvy, stáří nebo hodnocení. (Čermák 2011, s. 201–202)

2.1.2 Sémantická charakteristika

Adjektiva jsou především modifikátory substantiv. Obecně slouží k upřesnění bytostí, konkrétních věcí i abstraktních pojmů. V první řadě charakterizují kvalitu či defekt (*homem perverso*), vlastnost (*rapaz delicado*), podobu/vzhled (*céu azul*) nebo stav (*casa arruinada*). Mimo to také vyjadřují vztahy se substantivy, ať už se jedná o spojitost s časem (*nota mensal*), místem (*vinho português*), vlastnictvím (*casa paterna*) apod. Tento druhý typ adjektiv nelze stupňovat kvůli jejich klasifikační povaze. (Cunha 1999, s. 247–248)

Vyjádřená vlastnost pak může být z ontologického hlediska dvojí povahy. Buď to adjektivum plní tzv. určující funkci, tedy vlastnost vyjádřená adjektivem je adherentní, jinými slovy: adjektivum podává o substantivu novou informaci a tím doplňuje jeho význam (např. *carro branco*); nebo má funkci vysvětlující, vlastnost vyjádřená adjektivem je v tomto případě inherentní tzn., že tato vlastnost je již implicitně obsažena v substantivu, a tudíž o něm adjektivum nepodává žádnou novou informaci (např. *branca neve*). (Zavadil 2010, s. 444–445)

2.1.3 Morfologická charakteristika

Podle Cunhy a Cintry (1999, s. 250) se jen málo portugalských adjektiv dá považovat za *primitivní*, tzn. adjektiva, která vyjadřují nějakou kvalitu bez toho, aniž by v sobě nesla význam nějaké substance nebo události. Mezi tato přídavná jména patří například: *claro, curto, grande, triste...*, nebo adjektiva označující barvy, jako jsou: *azul, branco, preto, verde ...* Většina přídavných jmen je však odvozena od podstatných jmen nebo od sloves. Podle způsobu

tvoření pak dělíme portugalská adjektiva na jednoduchá (simples), např. *estudioso, francês...*, a složená (compostos), mj.: *verde-oliva, surdo-mudo*. (tamtéž, s. 252–253)

V románských jazycích patří adjektiva mezi flektivní slovní druhy, mění svou formu v závislosti na rodě (*bom > boa; vermelho > vermelha*), čísle (*forte > fortes, jovem > jovens*) a podle stupně, který tvoří buď pravidelně (*importante > mais importante > o mais importante*), nebo nepravidelně (*bom > melhor > o melhor*). Některá portugalská adjektiva vyjadřují také tzv. superlativ absolutní, pro vyjádření vysokého stupně určité vlastnosti bez srovnání (*ilustríssimo, agradabilíssimo* etc.) (Hampl 1972, s. 99–119)

Zavadil s Čermákem (2010, s. 174) poukazují na rozdíl mezi kategoriemi čísla a rodu u substantiv a u adjektiv. Substantiva mají tyto kategorie obsažena v sobě samých formou gramémů nebo sémogramémů, zatímco adjektiva tyto morfologické kategorie sama o sobě nevyjadřují, ale pouze je formálně přejímají od substantiv, na kterých jsou syntakticky závislá. Mluvíme pak o kongruenci neboli shodě. Kongruence může být i částečná, a to v případě adjektiv uniformních², (*inteligente, hipócrita, feliz* atd.), která nevyjadřují kategorii rodu, ale mění se v závislosti na čísle (*inteligente > inteligentes*).

2.1.4 Syntaktická charakteristika

Primární syntaktickou funkcí adjektiv je přívlastek shodný (*uma casa branca*). Ve větě se také vyskytuje ve funkci jmenné spony přísudku (*A casa é branca.*) nebo doplňku (*Julgaram a Maria inocente.*). V jiné terminologii (v portugalské taktéž) nalezneme pro poslední dvě funkce označení predikativ. V prvním případě (jmenná spona přísudku) se jedná o predikativ podmětu, kde může být spojovací přísudek vyjádřen explicitně (*A cidade parece encantada*), nebo implicitně (*Estranho aquele casal!*). Může se taktéž pojít s intranzitivním (nepřechodným) slovesem (*A casa grande respirava tranquila*), kde má spíše adverbialní charakter. V druhém případě (doplňk) se pak jedná o predikativ předmětu přímého (*Julgaram-no inocente do crime assacado.*) nebo nepřímého (*Na escola a professora também lhe chama teimoso*). Hlavní rozdíl mezi predikativem (predicativo) a shodným přívlastkem (adjunto adnominal) spočívá v tom, že první z nich je ve výpovědi ve většině případů členem obligatorním (*O campo é imenso*), což znamená že, při jeho absenci se věta stává agramatickou (*O campo é.), a druhý z nich představuje větný člen potenciální či fakultativní, tzn., že sice

---

² Takto je označuje Cunha (1999, s. 255), Zavadil a Čermák rozlišují adjektiva jednovýchodná, která staví do kontrastu s adjektivy dvojevýchodnými.

větu rozvíjí a přidává k ní novou informaci, ale věta zůstává gramaticky správná i v případě jeho absence (*O campo imenso está alagado.*)

Jak jsme již naznačili, formálně mohou mít adjektiva v portugalštině význam či funkci adverbíí, a to jedná-li se o predikativ podmětu s intranzitivním slovesem (*O menino dorme tranquilo.* – místo *tranquilamente*). V tomto případě dochází ke kongruenci: *As meninas dormem tranquilas*. Nebo u verbo-nominálního predikativu (který syntakticky závisí na obou členech základní stavební dvojice), příkladem jsou slovní spojení *falar baixo/alto*, *cantar triste*, toto užití adjektiv se někdy zjednodušeně vysvětluje jako tzv. adverbializace adjektiv. V tomto kontextu považujeme slova *baixo*, *alto*, *triste* aj. za adverbia. (Cunha 1999, s. 266–267)

2.1.5 Zvláštnosti portugalského adjektiva

V portugalštině jsou adjektiva a substantiva v těsném vztahu, proto často dochází k situaci, kdy existuje jedna a tatáž forma slova jak pro substantivum, tak pro adjektivum. Cunha a Cintra (1999, s. 248) toto své tvrzení ilustrují a vysvětlují na následujícím příkladu:

- a) *Uma preta velha vendia laranjas.* (Stará černoška prodávala pomeranče.)
- b) *Uma velha preta vendia laranjas.* (Černá stařena prodávala pomeranče.)

Zatímco v první větě výraz *preta* představuje podstatné jméno a *velha* přídavné jméno, které ho rozvíjí, ve druhé větě je *velha* substantivum a *preta* adjektivum. Z toho vyplývá, že rozdělení jmen v portugalštině na tyto dvě kategorie podléhá ve své podstatě také syntaktickým/funkčním kritériím.

2.2 Významová klasifikace adjektiv

2.2.1 Nejednotnost klasifikace adjektiv

Sémantická klasifikace adjektiv není pevně dána povahou lexémů tohoto slovního druhu, a proto se nedá ustanovit zcela objektivně a univerzálně. Při vymezení jednotlivých skupin záleží na konvencích nebo subjektivním pojetí gramatiků, kteří se pak v klasifikaci adjektiv rozcházejí. Tento úkol navíc stěžuje potenciální polyfunkčnost adjektiv a jejich citlivost vůči kontextu. Tyto vlastnosti způsobí, že totéž adjektivum můžeme v určitém kontextu přiřadit k jedné kategorii a v jiném kontextu bude náležet ke kategorii jiné. (Zavadil 2010, s. 179) Např. ve spojení *um país rico*, mluvíme o adjektivu tzv. kvalitativním vyjadřujícím ekonomickou vlastnost určité země, ale ve zvolání *Que rico relógio!* změnou pozice adjektivum získává hodnotící charakter, a proto je řazen k adjektivům evaluativním. (Raposo 2013, s. 1371)

Obecně by se dalo říci, že autoři gramatik často vymezují dvě základní skupiny adjektiv a těmi jsou: adjektiva kvalitativní a relační. Adjektiva kvalitativní vyjadřují vlastnosti substantiv, které vyplývají z jejich bezprostředního poznání. Jsou často slovtvorně nemotivovaná. Adjektiva relační pojmenovávají vlastnost, která vyplývá ze vztahu s jiným extralingvistickým jevem např. substancí, procesem, okolností apod. (Zavadil 2010, s. 176–179)

Zavadil s Čermákem vymezují ještě další podskupiny:

Mluvnice současné španělštiny	
1) adjektiva kvalitativní:	a) kvalitativní adjektiva kvalifikační (čistě kvalitativní) : <i>puro, grande</i>
	b) kvalifikační adjektiva relačně kvalitativní: <i>interesante, atrasado</i>
	(c) substantivní kvaziadjektiva: <i>problema clave, color salmón</i>
2) adjektiva relační:	a) adjektiva klasifikačně relační: <i>lengua española, mercado europeo</i>
	b) adjektiva obecně relační: <i>cierta noticia, los diferentes aspectos</i>

Tabulka 1 Významová klasifikace adjektiv (Zavadil, Čermák 2009)

a) Čistě kvalitativní adjektiva jsou slovtvorně nemotivovaná (tzn., že nejsou odvozená) a naopak mají maximální potenciál pro tvoření dalších slov (*puro* → *impuro, purísimo*). b) Klasifikační adjektiva relačně kvalitativní jsou adjektiva odvozená, ale lze je stupňovat. Ze skupiny 2) adjektiv relačních pak vyčleňuje a) klasifikačně relační, která pojmenovávají vlastnosti vztahující se k substanti, a adjektiva obecně relační, která vyjadřují vysoký stupeň obecnosti. (tamtéž)

František Čermák (2011, s. 202) dělí adjektiva podle jiných kritérií:

Jazyk a jazykověda (2010)	
adjektiva:	a) deskriptivní (vztah ke třídě) JAKÝ?: <i>dřevěný, letadlový, černý</i>
	b) posesivní: <i>otcův, psí</i>
	c) evaluativní: <i>skvělý, mizerný</i>
	d) intenzifikační V JAKÉ MÍŘE?: <i>úplný, částečný</i>
	e) restriktivní (omezuující platnost) JAKÝ SPECIFICKÝ? KTERÝ?: <i>hlavní, zvláštní, pouhý</i>

Tabulka 2 Významová klasifikace adjektiv (Čermák 2011)

Mimo jiné vymezuje Čermák třídu adjektiv posesivních, která jsou typická pro češtinu a další slovanské jazyky, v románských jazycích tento typ adjektiv chybí.

V některých starších gramatikách jsou mezi adjektiva taktéž řazeny číslovky nebo některá demonstrativa, například P. V. Cuesta a M. A. Mendes da Luz (1971, s. 382–387) dělí adjektiva tímto způsobem:

Gramática da língua portuguesa (1971)	
adjetivos qualificativos	<i>magro, azul, comum</i> etc.
adjetivos determinativos	numerais: <i>três, quinhentos</i>
	possessivos: <i>meu, tua</i>
	demonstrativos: <i>este, aquelas</i>
	relativos: <i>cujo, quais</i>
	interrogativos: <i>o que ...?</i>
	indefinidos: <i>algum, uma</i>

Tabulka 3 Významová klasifikace adjektiv Cuesta, Luz 1971)

Casteleiro (1981, s. 52–65) vymezuje kategorie adjektiv nikoliv ze sémantického, ale ze syntaktického hlediska. Konkrétně je dělí na adjektiva predikativní (např. *rural, campestre*) a nepredikativní (mj. *alegre, bom*) podle toho, jestli mohou mít v obvyklých kontextech predikativní funkci: *A criança é alegre* vs. **As flores são campestres*.

V této práci se budeme opírat o kategorie vymezené kolektivem autorů *Gramática do português* z roku 2013 s tím rozdílem, že denotativní adjektiva, která obecně rozvíjí substantiva a upřesňují jejich význam, dávají jim tzv. „lingvistické nálepky“, budeme pro naše účely rovnou dělit na adjektiva kvalifikační a relační.

Gramática do português (2013)		
1) adjetivos denotativos:	a) qualificativos	i) de natureza material
		ii) de natureza própria dos seres vivos
	b) relacionais:	i) classificadores
		ii) argumentais
2) adjetivos avaliativos		
3) adjetivos modais		
4) adjetivos intensionais		
+ adjetivos de leitura adverbial:	modo	
	duração temporal	
	frequência	
	localização temporal	
	localização espacial	
	aspecto	

Tabulka 4 Významová klasifikace adjektiv kolektivu autorů *Gramática do português* (2013)

2.2.2 Adjektiva kvalitativní

Adjektiva kvalitativní vyjadřují tzv. „primitivní“ vlastnosti jiných jednotek ve větě (např. substantiv, pronomin). Jejich funkcí je aktualizovat význam slov, jež modifikují. V případě předmětů mohou podávat informaci o jejich tvaru (*oval*), barvě (*azul*), velikosti (*pequeno*), váze (*pesado*), hustotě (*denso*), původu, textuře (*mole*), rychlosti (*rápido*), věku (*novo*), teplotě (*frio*), chuti (*doce*), zápachu (*fétido*) atd., také však rozvíjí jejich dimenzi nebo umístění v prostoru (*alto*, *vertical*); jedná-li se o živé bytosti, mohou navíc vypovídat mj. o jejich fyziologickém (*cansado*, *grávida*, *morto*), psychologickém (*triste*, *leal*), morálním (*culpado*) nebo sociálním stavu (*pobre*, *casado*), taktéž vyjadřují mentální přístup či chování (*feliz*, *arrogante*).

Ze sémantického hlediska je možné dále dělit kvalitativní adjektiva do dvou skupin, z nichž první referují o materiálním charakteru věci a druhé jsou vlastní živým bytostem. V první skupině je časté, že jedno a totéž adjektivum může odkazovat k několika různým dimenzím: např. *agudo* (ostrý) může poukazovat jak na tvar, tak na zvuk, *doce* (sladký) může zase upřesňovat chuť, vůni nebo zvuk. Zároveň adjektivum z první skupiny může vyjádřit dimenze skupiny druhé (např. *as pessoas doces/amargas*), čímž dochází k rozšíření jeho primitivního významu metaforou, ale nikoli k přerozdělení adjektiv. (Raposo 2013, s. 1373–1377)

2.2.3 Adjektiva relační

Adjektiva relační se vymezují oproti adjektivům kvalitativním sémanticky i morfologicky. Ze sémantického hlediska se tato adjektiva úzce pojí se substantivy, od kterých jsou z morfologického hlediska často odvozená, tedy vznikla jejich derivací. Například, slovo *teatral*, odvozené od substantiva *teatro*, *policial* od *polícia*, *campestre* od *campo* ad. Velké množství adjektiv relačních vzniklo nepřímou etymologií, proto nezřídka narazíme na případy, kdy adjektivum není odvozené od příslušného substantiva, ale od latinského výrazu. K těmto výpůjčkám docházelo především v 15. století, kdy si učenci při vytváření nových slov vypůjčovali slova z latiny. Jako příklad můžeme uvést adjektivum *fluvial*, které není odvozené od portugalského substantiva *rio* (<z lat. *rivus*), ale od latinského výrazu *fluvius*.

Adjektiva relační můžeme taktéž rozdělit do dvou podskupin podle jejich sémantické funkce: první z nich jsou adjektiva klasifikačně relační, která jsou odvozena od substantiv (nebo k nim odkazují) a modifikací substantiva v nominálním syntagmatu vytváří určité typy. Např. ve spojení: *dia primaveril*, vzniklo adjektivum derivací slova *primavera* a ve spojení se slovem *dia* vzniká určitý druh dne, který má vlastnosti typické pro jaro (ať už se jedná o příjemné

počasí, modrou oblohu, či kvetoucí rostliny). Často je také možno nahradit tento typ adjektiv rovnou samotným substantivem, za užití některých předložek. Příkladem jsou: *pesca fluvial* → *pesca do rio*; *dia primaveril* → *dia de primavera*. Druhou podskupinou jsou adjektiva argumentačně relační, která sémanticky rozvíjí slova, která vyjadřují události, nebo stavy a morfologicky jsou derivovaná od verb. S takovými substantivy tvoří adjektiva syntagmata, která odpovídají syntagmatům verbálním a nikoli nominálním. Raposo to ilustruje na tomto příkladu srovnáním třech paradigmat:

- a) *Os Romanos* invadiram a Península Ibérica.
- b) a invasão da Península Ibérica *pelos Romanos*
- c) a invasão *romana* da Península Ibérica

V prvním případě a) vidíme sloveso *invadir* ve funkci predikátu, substantivum *os Romanos* ve funkci subjektu (tematicky splňující roli agenta) a spojení *Península Ibérica* ve funkci přímého předmětu. Nominalizací verba ve druhém paradigmatu b) dochází k typu pasivní konstrukce, kde se původní subjekt *os Romanos* dostává do pozice agenta i formálně. A právě ten může být ve třetím paradigmatu c) vyjádřen adjektivem argumentačně relačním *romana*. Dalšími příklady mohou být: *as reformas governamentais do sistema educativo*, *a preocupação materna com os filhos*, apod.

Některá adjektiva relační mohou však patřit k obou podskupinám, vždy záleží na substantivu, které modifikují. Srovnáme-li *viagem presidencial* a *avião presidencial*, je možné konstatovat, že zatímco v prvním případě se jedná o adjektivum argumentačně relační (*o presidente viaja*), v druhém případě pozorujeme adjektivum klasifikačně relační, tedy mluvíme o určitém typu letadla.

Jmen, která mohou charakterizovat adjektiva relační, je mnoho, sémanticky mohou vyjadřovat např.: obyvatelská jména (*brasileiro*), místa (*florestal*), profese (*militar*), vědu (*biológico*), technologii (*industrial*), umění (*musical*), ideologické přesvědčení (*monárquico*), části těla (*cerebral*), abstraktní pojmy v matematice (*algorítmico*, *hexagonal*), časovou periodizaci (*semanal*), či periodizaci v lidských dějinách (*medieval*) atd. (Raposo 2013, s. 1377–1382)

Na rozdíl od adjektiv kvalitativních nemají adjektiva relační predikativní funkci, nelze tedy říct: **Essa câmara é municipal* (vs. *câmara municipal*), nebo: **Acho essa paisagem campestre*. Adjektiva relační nelze stupňovat (**uma pesca mais fluvial*), nemají antonyma, pouze je možné je záporným sufixem negovat, ale nejedná se o antonymii v pravém smyslu

slova (*científico/acientífico*), a nemohou stát ve funkci přístavku (**O urso, polar, destruiu o iglú do esquimó*). (tamtéž, s. 1383–1387)

2.2.4 Adjektiva evaluativní

Adjektiva evaluativní vyjadřují subjektivní hodnocení mluvčího vůči určité substanci, kterou adjektivum rozvíjí v nominálním syntagmatu nebo v predikativní konstrukci. Od adjektiv kvalitativních a relačních se liší tím, že nepojmenovávají vlastnosti substancí ani sémanticky neaktualizují význam substantiva tím, že by vymezila určitou užší skupinu, kterou dané substantivum označuje.

Pro tuto skupinu adjektiv uvádí Raposo jako příklad spojení *uma gravata fantástica*, ve kterém adjektivum *fantástica* neoznačuje objektivní vlastnost této kravaty, protože nepodává žádnou informaci o její barvě, materiálu, vzoru apod., ale pouze vyjadřuje pozitivní hodnocení mluvčího. Zároveň tu samou kravatu může jeden mluvčí hodnotit jako fantastickou, zatímco jiný mluvčí ji může označit za příšernou. Srovnáme-li tento příklad s podobným spojením *uma gravata azul*, konstatujeme, že kvalitativní adjektivum *azul*, podává informaci o barvě kravaty a tím vymezuje užší skupinu kravat, jejichž barva je modrá. Proto řekne-li mluvčí – *Vou comprar uma gravata azul*. – jeho posluchač má užší představu, o jakou kravatu se jedná, a může mu tak pomoci s výběrem. Znělo by však přinejmenším zvláště, kdyby mluvčí výpovědi – *Vou comprar uma gravata fantástica*. – chtěl posluchači sdělit, jaký druh kravaty má na mysli. To by fungovalo jedině v případě, že by posluchač už z předešlého kontextu věděl, jaký typ kravat považuje mluvčí za fantastické.

Jako další příklady adjektiv evaluativních zde můžeme uvést adjektiva: *admirável, agradável, bom, espantoso, horroroso, magnífico, maravilhoso, mau, terrível*, atd. (Raposo 2013, s. 1368–1369, 1387)

2.2.5 Adjektiva modální

Adjektiva modální vyjadřují hodnocení mluvčího v závislosti na způsobu platnosti určité výpovědi, tedy na modalitě. Ze sémantického hlediska je možné tato adjektiva dále dělit podle typu modality do pěti skupin:

Prvním typem je modalita epistemická neboli skutečností, mluvčí vyjadřuje stupeň jistoty či pravděpodobnosti pro určitou událost nebo stav, které jsou vyjádřeny vedlejší větou (*É possível/provável/certo que o exame seja adiado.*), subjektem (*O adiamento do exame é possível/provável/certo.*) nebo v případě nominálních syntagmat substantivem (*o adiamento*

possível/provável/certo do exame). Mezi tato adjektiva patří taktéž např. *capaz, claro, duvidoso, eventual, evidente, improvável, incerto, possível, provável* ad.

Druhou skupinu tvoří adjektiva s deontickou modalitou, kterou mluvčí vyjadřuje určité omezení nebo povolení v závislosti na určitém chování ve společnosti, např. *É obrigatório/permitido apertar a mão ao Presidente*. Dalšími příklady jsou: *permissível, proibido* aj.

Třetím typem je modalita desiderativní, která slouží mluvčímu pro vyjádření přání, příkladem je adjektivum *desejável* – *É desejável que chova amanhã*.

Čtvrtou skupinou jsou adjektiva s modalitou externí (*necessário, obrigatório, possível*), která vyjadřují určitou nutnost či možnost v závislosti na externích podmínkách. Např. *É necessário ampliar o ginásio para termos mais sócios*. (Nutností v této větě rozumíme rozšíření tělocvičny a externí podmínkou je cíl mít více členů.)

Poslední druh modalit je interní, která vyjadřuje vnitřní kapacitu jedince a představují ji adjektiva *capaz* a *incapaz*, např. *O Pedro é capaz de resolver equações do 3º grau*. Adjektivum *capaz* může mít taktéž modální hodnotu epistemickou, např. v kontextu: *O Zé é capaz de correr a maratona*. Odpovídá výpovědi: *É possível que o Zé corra a maratona*. (tamtéž, s. 1388–1390)

2.2.6 Adjektiva intenzionální

Adjektiva intenzionální aktualizují význam modifikovaného substantiva tím, že podávají informaci o hodnocení mluvčího pro způsob, jakým se vztahuje substantivum k pojmenované substanci. Příkladem je spojení *um falso advogado*, kterým mluvčí neguje význam substantiva *advogado*, čímž vlastně popírá, že by daná osoba byla advokátem, nebo že by měla dostačující atributy pravého advokáta. Podobně je to s *um mero advogado*, které v sobě nese spíše negativní hodnocení, o tom, že daná osoba není ničím jiným než jen advokátem. (Raposo 2013, s. 1369)

Tento typ adjektiv vyjadřuje svým způsobem hodnotu modální epistemickou, a proto mohou být řazena k adjektivům modálním, sémanticky se od nich však výrazně liší. Rozdíl je patrný především v atributivní funkci, kde intenzionální adjektiva rozvíjí význam modifikované substance tím, že podávají informaci o její intenzitě (daný význam negují, zesilují apod.) Zatímco u adjektiv modálních nelze mluvit o aktualizaci významu: výraz *invasão* je stále jedna a ta samá invaze a nezáleží na tom, je-li charakterizována jako *necessária, desejada* nebo *provável*.

Adjektiva intenzionální je opět možné zařadit do pěti různých podskupin, podle způsobu jakým se substantivum vztahuje k vyjádřené substantii, adjektiva mohou: za prvé negovat aplikovatelnost substantiva k vyjádřené substantii (*falso*), za druhé mohou tuto aplikovatelnost zesilovat (*verdadeiro*), za třetí se mohou dotazovat zda-li je aplikovatelnost vůbec možná, čímž tuto otázku nechávají otevřenou (*suposto*), za čtvrté mohou vyjádřit potenciálnost pro substantivum získat dané vlastnosti vyjádřené substantivem (*potencial*) a za páté omezují substantii pouze na ten význam, který nese substantivum (*mero*). (tamtéž, s. 1393)

2.2.7 Adjektiva adverbialního charakteru

Tato adjektiva tvoří samostatnou sémantickou skupinu, ale mohou náležet ke kterékoliv z výše zmíněných kategorií. Jedná se o specifické užití adjektiv, která rozvíjí substantiva označující především události³, tím že podávají informaci o jejich okolnostech, např. o způsobu průběhu situace (*um jantar animado*), o délce trvání (*uma conversa longa*), o frekvenci (*uma reunião mensal*) o místním či časovém umístění (*a próxima farmácia fica a 50 quilómetros, as próximas eleições*), nebo o aspektu (*a súbita doença do Luís*). Ve větě s predikátem jsou zastoupeny adverbii: *jantaram animadamente; conversaram longamente; reúnem-se mensalmente; proximamente, vai haver eleições; subitamente, o Luís adoeceu.*

Z tohoto důvodu můžeme konstatovat, že i modální a intenzionální adjektiva mají adverbialní charakter, poněvadž je možné je ve větě nahradit adverbiiem: *a invasão provável da ilha* → *provavelmente, a ilha será invadida; um mero professor* → *ele é meramente um professor.* (Raposo 2013, s. 1369, 1404–1413)

---

³ Některá adverbialní adjektiva, často s temporálním významem, mohou rozvíjet téměř jakékoliv substantivum (např. *temporário, permanente, antigo, presente, futuro, habitual*)

2.2.8 Vlastnosti adjektiv

Některé vlastnosti jednotlivých skupin adjektiv můžeme shrnout v následující tabulce:

	Kvalitativní	Relační	Evaluativní	Modální	Intenzionální
Predikativní funkce	+	–	+	+ ⁴	–/+
Stupňování	+	–	+	+	–
Antepozice vůči substantivu	+	–	+	+	+ ⁵

Tabulka 4 Vlastnosti adjektiv (Raposo 2013)

Konstatujeme, že v **predikativní funkci** mohou stát adjektiva kvalitativní, evaluativní a modální. Některá intenzionální adjektiva (*alegado, mero, suposto*) se v predikativní funkci nevyskytují. Zatímco jiná (*simples, verdadeiro* aj) tuto funkci zastávat mohou. Adjektiva relační tuto funkci v obvyklém kontextu nemají (např. **Essa câmara é municipal*). Existují však specifické případy, kdy se adjektiva relační mohou v predikativní funkci objevit, a to v případech, kdy tato adjektiva významově odpovídají adjektivům kvalitativním, např.:

- a) *É fácil aceitar os comportamentos que são naturais.* (kvalitativní)
- b) **É difícil compreender as ciências que são naturais.* (relační)

Adjektivum relační se vyskytuje v predikativní funkci také v kontextech, zaměřených na samotný podmět (*A decisão foi econômica, não política.*), vyjadřujících rozpor mezi dvěma subjekty (*As revoltas são burguesas, mas as revoluções são populares.*), nebo vysvětlujících situaci (*A sobremesa está ótima. Certamente é caseira.*) (Raposo 2013, s. 1383–1387, 1393)

Další vlastností adjektiv je **stupňování**, které je typické pro kvalitativní adjektiva. Ne všechna je však možné stupňovat: např. některá adjektiva označující: formu (**uma área bastante circular*), umístění v prostoru (**uma linha muitíssimo vertical*), biochemické procesy (**um homem mais morto⁶*) nebo sociální stav (**uma mulher pouco divorciada*).

Adjektiva relační se nestupňují (**um comboio mais elétrico*), ale existují výjimky: *um solo muito arenoso, uma bebida bastante gasosa*. Také může docházet k tzv. „rekategorizaci adjektiv“, kdy adjektivum přestoupí z jedné skupiny do druhé, v tomto případě z relačních adjektiv do kvalitativních: srov. *uma voz muito musical* (adj. kvalitativní) vs. **uma comédia muito musical* (adj. relační).

---

⁴ existují výjimky

⁵ s výjimkou adjektiva *capaz de*

⁶ Pomineme-li metaforické užití typu: *Está mais morto do que vivo*.

Mimo to jsou nestupňovatelná také adjektiva intenzionální (**um muito mero professor*), s výjimkou některých adjektiv v postpozici, kde však taktéž nabývají kvalitativního charakteru (*uma pessoa muito falsa, um amor muito verdadeiro*).

Kromě adjektiv kvalitativních můžeme stupňovat ještě adjektiva evaluativní (*uma rapariga mais bonita*) a modální (*O Zé é bastante capaz de correr a maratona*). I zde narazíme na výjimky. Některá evaluativní adjektiva (*fantástico, maravilhoso, horrível*) v sobě nesou vysoký stupeň hodnocení, a tak by bylo přinejmenším zvláštní je dále stupňovat: **um carro muito fantástico*. Adjektiva modální jsou stupňovatelná všechna, kromě těch s deodentickou modalitou (**o consumo de álcool menos proibido*). (tamtéž, s. 1413–1418)

2.3 Postavení adjektiv v atributivní funkci

2.3.1 Postavení portugalských adjektiv

Převládajícím postavením portugalských adjektiv v nominálních syntagmatech, kde mají atributivní funkci, je postpozice. Přesto existuje v portugalštině mnoho adjektiv, která vyžadují antepozici. (Cunha 1999, s. 268) Více autorů gramatik (Cuesta, Cunha, Jindrová) se shodují v tom, že adjektiva v postpozici vyjadřují objektivní hodnoty substantiv, zatímco adjektiva v antepozici v sobě často nesou subjektivní hodnocení. (Jindrová 2009, s. 3)

Hampl (1972, s. 120–121) uvádí krátký seznam adjektiv, která zpravidla předcházejí substantivům: *bom, chamado, delicado, devido, eminente, enorme, excelente, expressivo, famoso, igual, ilustre, inúmero, ligeiro, longo, mau, numeroso, pequeno, presente, saudoso, semelhante, último, velho* aj. Jako druhou skupinu adjektiv v antepozici označuje skupinu adjektiv vyjadřující „charakteristickou, neodmyslitelnou vlastnost“, jako jsou: *a branca neve* nebo *o doce mel*. Cunha a Cintra (1999, s. 269–270) tento typ adjektiv nazývají rétorický epitet (*epíteto retórico*)⁷, ale připouští mu i méně častou postpozici (*a noite escura*). Jako další adjektiva, která předcházejí substantiva, pak uvádí například adjektiva v superlativech relativních (*o melhor, o pior*, atd.), některá monosylabická adjektiva (*bom, mau*) nebo adjektiva typu *simples*, která nabývají v antepozici jiného významu. Například ve větě: *Nessa ocasião ele era um simples escrevente (= um mero escrevente)*. Jistá adjektiva v antepozici mají přenesený význam, proto *uma mulher pobre* označuje ženu bez materiálních/finančních prostředků,

---

⁷ Rétorický epitet pak dále dělí na *epíteto de natureza (a branca neve)* a na *epíteto característico (a fiel Penélope)*.

zatímco *uma pobre mulher* v přeneseném významu charakterizuje ženu jako nešťastnou či ubohou.

Hampl (1972, s. 122–123) uvádí tento seznam adjektiv, která takto mění význam v závislosti na postavení:

adjektivum	význam:	
	v antepozici	v postpozici
<i>antigo</i>	bývalý, dávný	starý, starodávný
<i>bravo</i>	chrabrý, udatný	zlostný
<i>caro</i>	milý, drahý	drahý (cenově)
<i>diverso</i>	různý	odlišný
<i>franco</i>	upřímný	volný
<i>grande</i>	velký, slavný, skvělý	velký (postavou)
<i>leve</i>	slabý, bezvýznamný	lehký
<i>maior</i>	(nej)větší	(nej)starší
<i>menor</i>	(nej)menší	(nej)mladší
<i>novo</i>	nový (další)	nový (nepoužitý)
<i>pobre</i>	ubohý (nešťastný)	chudý
<i>próprio</i>	vlastní	vhodný
<i>puro</i>	pouhý, čirý, ryzí	čistý
<i>simples</i>	pouhý	prostý, prostoduchý, skromný
<i>verdadeiro</i>	pravý	opravdový
<i>verde</i>	nezralý (přeneseně)	zelený

Tabulka 5 Některá adjektiva měnící význam v závislosti na postavení (Hampl 1972)

Dinah et al. (2002) ve svém výzkumu spočívajícím v korpusové analýze potvrzují některé z výše zmíněných tendencí v převládajícím postavení adjektiv: první z nich je, že v antepozici se nachází převážně adjektiva hodnotícího rázu a nikoliv adjektiva popisující objektivní vlastnosti. Druhou tendencí je, že v antepozici se nachází méněslabičná adjektiva a pro víceslabičná („fonicamente mais pesados“) je častější postpozice. Mimo to dokazují, že záleží taktéž na typu textu, ve kterém se nominální syntagma nachází anebo, že z diachronického hlediska užití antepozice pro adjektiva od 17. stol. po současnost klesá.

Komplexněji se postavením portugalských adjektiv v atributivní funkci zabývá také Raposo (2013, s. 1450–1458), podle něhož téměř všechna portugalská adjektiva můžeme najít v postpozici (kromě malého počtu adjektiv jako jsou: *mero* nebo *alegado*, která se vyskytují pouze v antepozici). Postpozice je pro portugalská adjektiva kanonická a je možné ji chápat jako bezpříznakovou, protože neimplikuje žádnou sémantickou, diskurzivní nebo stylistickou změnu adjektiva, ani celého syntagmatu. Naopak existuje mnoho adjektiv, která se v antepozici

vyskytovat nemohou. Ta, která se v této pozici nachází, pak často podléhá alteraci významu závisícím na sémantických, diskurzivních či stylistických faktorech.

2.3.1.1 Faktory sémantické a diskurzivní

Právě na poli diskurzivním má antepozice největší dopad, poněvadž adjektiva jsou v této pozici vždy chápána jako **nerestriktivní**. To znamená, že nejsou důležitá pro bližší identifikaci substantiva, například ve větě: *A ruidosa festa não deixava dormir os vizinhos*. Adjektivum *ruidosa* nespecifikuje jeden večírek, který by byl charakterizován jako „hlučný“, mezi jinými „tichými“ večírky. Z diskurzu mezi mluvčími vyplývá, že se jedná o jeden konkrétní večírek, (ať už byl dříve zmíněný, nebo byl jediný, který se odehrál) a mluvčí touto větou vyjadřuje svůj subjektivní (spíše negativní) postoj k tomuto večírku. (Naopak adjektiva v postpozici jsou restriktivní povahy a přispívají k identifikaci rozvíjející substance, např. ve větě: *O vestido vermelho foi para a lavandaria*. Specifikuje mluvčí jedny konkrétní šaty, které „šly do prádelny“, nebo vymezuje skupinu šatů, které jsou červené. Člen určitý je pak známkou toho, že posluchač je schopen identifikovat, o které šaty se jedná na základě předešlého situačního či diskurzivního kontextu.)⁸ V případě adjektiv, která jsou nerestriktivní povahy, jsou jejich vlastnosti inherentní, tedy již obsažené v samotné substanci. Může se pak jednat o rétorický epitet (*o doce mel*), nebo o kontext, kdy je označovaná substance již předchozím diskurzem identifikována a neexistují jiné substance, s kterými by mohla být zaměněna (*a ruidosa festa*).

To, že antepozicí získávají adjektiva nerestriktivní povahu, má dva důsledky: první z nich je, že když mluvčí použije adjektivum v antepozici, neslouží pro identifikaci substance, ale získává tím subjektivní hodnocení, či citové zbarvení. Proto pak adjektiva, která vyjadřují objektivní vlastnosti, nemohou stát v nominálních syntagmatech před substantivy (**um fluvial peixe*). Toto se týká především adjektiv relačních, ale i některých dalších druhů adjektiv.

Druhým důsledkem je pak dvojznačnost, kterou mohou způsobit tato adjektiva v antepozici u substantiv označujících sociální role. Pokud u těchto substantiv mluvčí subjektivním hodnocením či citovým zbarvením vyjádří adjektivum nerestriktivní povahy, tudíž v antepozici, adjektivum může získat kromě nerestriktivní, taktéž absolutní povahu. To znamená, že v případě: *o carinhoso pai* můžeme adjektivum jednak interpretovat jako relativní: jednoduše mluvíme o otci, který je charakterizován jako laskavý. Jednak ho lze chápat jako

---

⁸ Tento rozdíl mezi restriktivní a nerestriktivní povahou adjektiv rozlišujeme pouze u adjektiv kvalitativních a relačních. Adjektiva evaluativní, modální a intenzionální jsou vždy nerestriktivní povahy jak v antepozici, tak v postpozici.

absolutní, tzn. že se tato vlastnost přenáší na celou jeho osobu a projevuje se i v jiných kontextech: *o carinhoso homem, o carinhoso marido* atd. Ve výpovědi *o pai carinhoso* je implicitně řečeno, že je daná osoba laskavá v roli otce, a ne v dalších sociálních rolích (povaha relativní). V postpozici tedy k této dvojí interpretaci nedochází.

U typu adjektiv rozvíjejících událostní substantiva má antepozice jiný význam. Tato adjektiva můžeme chápat jako kvalitativní nebo jako adjektiva adverbialní povahy (např.: *um sorriso amável, um breve encontro, um velho amigo*). Adverbialní adjektiva sice najdeme jak v postpozici, tak v antepozici, ale pokud je interpretace nejednoznačná, antepozice upřednostňuje výklad adjektiva jako adverbialního: *um velho amigo* (adj. adverbialní) vs. *um amigo velho* (adj. kvalitativní)⁹.

Může se také stát, že jedno adjektivum patří k více různým kategoriím (ve skutečnosti se jedná o více adjektiv než jedno), v tomto případě antepozice usnadňuje interpretaci adjektiva. Srovnáme-li výraz *a música popular* s *a popular música*, adjektivum v postpozici je relační a popisuje hudbu tradiční pro nějakou zemi či region, chápeme ji jako „relativa ao povo“. Zatímco v antepozici se jedná o adjektivum kvalitativní, kterým hudbu charakterizujeme jako slavnou či proslulou.

Postavení adjektiva může také ovlivnit rytmus promluvy nebo prozodická struktura, které mohou dát přednost antepozici, zvláště pokud se v nominálním syntagmatu nachází více modifikátorů. Mluvčí dá pak pravděpodobně přednost v dlouhých syntagmatech antepozici např. *uma maravilhosa saia comprida de linho* místo *uma saia comprida de linho maravilhosa*, někdy i za cenu toho, že adjektivum nechtěně získá evaluativní či absolutní hodnotu, která nemusela být původně zamýšlena: **uma estudante de Física do Porto simpática* vs. *uma simpática estudante de Física do Porto*.

Pro shrnutí: adjektivum může být v antepozici, pokud je nerestriktivní povahy (neslouží k identifikování substantiva) a pokud může získat afektivní zabarvení pocíťovaném mluvčím. Mimo to umožňuje antepozice správnou interpretaci adjektiv, která mohou mít více významů nebo patřit k různým kategoriím. Konečně antepozici může ovlivnit i rytmus výpovědi, tedy prozodie řeči, kde je při dlouhých syntagmatech preferována antepozice. (Raposo 2013, s. 1451–1452, 1440)

---

⁹ Viz 2.3.7

2.3.1.2 Faktory stylistické

Kromě sémantických a diskurzivních faktorů ovlivňují postavení adjektiva i faktory stylistické. Vzhledem k tomu, že adjektiva nabývají v antepozici určitého citového zabarvení, ne všechny funkční styly umožňují antepozici kvalitativních adjektiv ve stejné míře. Platí, že čím objektivnější hodnotu má adjektivum, tím expresivnější musí být daný styl, aby tomuto adjektivu umožnil antepozici.

Zdá se, že kapacita adjektiva pro vyjádření citového zabarvení či subjektivního hodnocení souvisí s tím, zdali je možné adjektivum stupňovat. To, že existuje pro dané adjektivum škála intenzity, mu umožňuje taktéž přiřadit určitý stupeň hodnocení. Naopak adjektiva, která nelze stupňovat, jako adjektiva relační či adjektiva typu: *solteiro* nebo *morto*, jsou adjektiva objektivní a jen těžko mohou získat citové zabarvení, a proto se v antepozici nevyskytují.

Z toho vyplývá, že adjektiva s vysokým potenciálem subjektivního hodnocení mohou častěji předcházet substantivům ve všech funkčních stylech, i když v těch běžnějších či hovorovějších jsou méně časté. (Raposo 2013, s. 1452–1453)

2.3.2 Adjektiva kvalitativní

Jak již bylo výše řečeno, postavení u kvalitativních adjektiv záleží především na tom, mají-li restriktivní, nebo nerestriktivní funkci. Pokud jsou restriktivní povahy, stojí v postpozici (*o vestido vermelho*), jsou-li však nerestriktivní povahy (nejsou podstatné pro bližší identifikaci substance) vyskytují se v antepozici.

Z tohoto důvodu se adjektivum nachází v antepozici u rétorického epitetu (*a branca neve*) nebo v případech, že je substance již identifikovaná. Příkladem je výpověď *O gordo gato roubou-me uma sardinha.*, která odpovídá větě: *O gato roubou-me uma sardinha.* Mluvíme zde o již dříve identifikované kočce, kterou mluvčí charakterizuje jako „tlustou“. Jiný význam už má ale výpověď: *O gato gordo roubou-me uma sardinha.* V tomto případě, je v daném kontextu koček více a jedna z nich, blíže identifikovaná jako „tlustá“, ukradla sardinku. Stojí-li adjektivum v antepozici, často navíc vyjadřuje citového zabarvení či subjektivní hodnocení, a proto někdy kvalitativní adjektiva v antepozici mohou zcela přestoupit do skupiny adjektiv evaluativních (*Que rico relógio!*). (tamtéž 2013, s. 1441)

2.3.3 Adjektiva relační

Na rozdíl od adjektiv kvalitativních se adjektiva relační vyskytují pouze v postpozici. Je to dáno tím, že pojmenovávají pouze objektivní hodnoty sloužící k bližší identifikaci

substancí (restriktivní funkce). Tato adjektiva taktéž nepodléhají stupňování¹⁰, nelze jim tudíž ani přiřadit subjektivní hodnocení, a proto se nenachází v antepozici.

Výjimkou, kdy se tato adjektiva mohou vyskytovat před substantivy, je již výše zmíněná „rekategorizace adjektiv“, kdy se adjektiva relační mohou vlivem přenesení významu zařadit do skupiny adjektiv kvalitativních. Srovnajme: *a poesia lírica*, **a lírica poesia*, kde je adjektivum *lírica* relační, s výrazy: *uma jovem lírica*, *uma lírica jovem*, kde je to samé adjektivum kvalitativní, jež vzniklo přenesením významu toho prvního, a tudíž může stát taktéž v antepozici. (Raposo 2013, s. 1453)

2.3.4 Adjektiva evaluativní

Adjektiva evaluativní se mohou objevit zároveň v postpozici i v antepozici. V obou případech mají nerestriktivní funkci. Výjimkou může být např. adjektivum *fantástico*, které může mít i funkci restriktivní, a to například v kombinaci se substantivy *literatura* a *cinema* → *a literatura fantástica*, *o cinema fantástico*, kde označuje určitý druh. Jedná se však zase o rekategorizaci adjektiv, kdy bychom zařadili adjektivum *fantástico* mezi adjektiva relační. V tomto kontextu může dojít k nejednoznačnosti interpretace adjektiva, a to např. ve spojení *os contos fantásticos de O'Henry*, kde můžou být povídky označeny jako patřící k danému druhu literatury, nebo zde může mít adjektivum *fantástico* evaluativní funkci. Při opačném postavení *os fantásticos contos de O'Henry*, je však možná pouze jedna interpretace a to evaluativní. (tamtéž, s. 1441, 1451–1452)

2.3.5 Adjektiva modální

Stejně jako adjektiva evaluativní, najdeme adjektiva modální v postpozici a není jim upřena ani antepozice. Výjimkou je adjektivum *capaz*, které se v antepozici nevyskytuje, protože v této pozici na sebe nemůže vázat další komplementy: **um capaz de resolver equações do 3.º grau estudante*. Kromě adjektiva *certo* může docházet u ostatních modálních adjektiv v antepozici k menšímu posunutí významu týkajícího se stylu nebo subjektivně hodnotícího vyjádření.

Adjektivum *certo* má tři různé významy v závislosti na postavení:

- a) *o adiamento certo do exame*
- b) *o soldado certo para a missão*

---

¹⁰ Existují výjimky: *um solo muito arenoso*, *uma bebida bastante gasosa*. Nebo při přerozdělení adjektiv: *um indivíduo/uma atitude muito teatral* vs. **uma revista/arte muito teatral*).

c) *Certas pessoas gostam chatear as outras. / Um certo estudante meu foi preso ontem à noite.*

V prvním případě a) vyjadřuje *certo* epistemickou modalitu, v druhém má funkci implicitního srovnání (*comparação tácita*)¹¹ a ve třetím, tedy v antepozici, ho interpretujeme jako neurčitý kvantifikátor odpovídající determinantu *algum*.

To, jestli má adjektivum epistemickou funkci nebo funkci implicitního srovnání může ovlivnit postavení u adjektiva *possível*, které v postpozici upřednostňuje výklad implicitního srovnání: *uma invasão possível da ilha envolve um ataque aéreo* (existuje více možností, jak provést invazi na ostrov) a v antepozici je pravděpodobnější epistemický výklad: *os planos de McArthur envolvem uma possível invasão da ilha* (zde jde pouze o hodnocení pravděpodobnosti invaze, nikoli srovnání jinými způsoby invaze). (Raposo 2013, s. 1390–1392)

2.3.6 Adjektiva intenzionální

Na rozdíl od všech ostatních skupin jsou intenzionální adjektiva výjimečná tím, že jejich typickým bezpříznakovým postavením je antepozice. Některé z nich (*alegado, mero, suposto*) najdeme pouze v postavení před substantivy. S ostatními (mj. *falso, simples, verdadeiro*) se můžeme setkat i v postpozici, kde však dochází k posunutí významu. (Raposo 2013, s. 1393) Pro jednotlivá intenzionální adjektiva se nuance významu v závislosti na postavení liší, a proto je zde popíšeme jednotlivě:

2.3.6.1 Adjektivum *falso*

V závislosti na pozici může mít adjektivum dvojí výklad: stojí-li v antepozici, má intenzionální charakter, tudíž popírá aplikovatelnost substantiva k dané substanci. Proto ve spojení: *falsas pestanas* vlastně nejsou řasy, *um falso culpado* není viníkem toho, z čeho ho obviňují, a *uma falsa solução* není řešením nějaké situace atd. V postpozici ho chápeme spíše jako adjektivum kvalitativní, které si zachovává svůj logický primitivní význam, tzn. že určuje pravdivost významu substantiva. Například ve výrazech *uma informação falsa, uma declaração falsa* nebo *uma ideia falsa* nejde o to, že by informace, prohlášení nebo myšlenka přestaly být informací, prohlášením a myšlenkou, ale pouze jsou charakterizovány jako nepravdivé.

---

¹¹ Tzn. že, paradigma odpovídá větě: *O soldado é o (~~soldado~~) certo para a missão*. Ale *certo* zde není predikativem, nýbrž součástí nominálního syntagmatu, kde je elipsou vynecháno substantivum. Dochází zde tak k porovnání, které je však vyjádřeno pouze implicitně.

Mluví-li se o osobách, mnoho mluvčích portugalštiny dává přednost postpozici pro vyjádření morálních vlastností, spolehlivosti nebo upřímnosti. Příkladem je *uma testemunha falsa*, která lže při svém svědectví, zatímco *uma falsa testemunha* by byla osoba, která se za svědka pouze vydává. Stejně tak *uma pessoa falsa* označuje osobu, které se nedá věřit, a zase pod pojmem *uma falsa pessoa* by bylo možné si představit robota, který pouze napodobuje lidský vzhled a chování. Tyto rozdíly se nicméně mohou u některých substantiv stírat: např. *um profeta falso/um falso profeta* nebo *uma moeda falsa/uma falsa moeda*. (Raposo 2013, s. 1396)

2.3.6.2 Adjektiva *verdadeiro*, *autêntico* a *genuíno*

Stejně jako u adjektiva *falso* dochází u jeho antonyma *verdadeiro* k posunutí významu v závislosti na postavení. V postpozici taktéž vyjadřuje pravdivost výpovědi: *uma informação/declaração/ideia verdadeira* jsou charakterizovány jako pravdivé. Jako adjektivum intenzionální však také zůstává společně se synonymy *autêntico* a *genuíno* v postpozici: *uma arma autêntica/genuína/ verdadeira*. (Srov. *um falso Renoir* vs. *um Renoir verdadeiro*)

V antepozici získávají adjektiva *verdadeiro* a *autêntico*¹² expresivní funkci, a to především ve větách zvolacích: *Hoje está um autêntico/verdadeiro dia de primavera!* Stejně tak však mohou nabýt ironického charakteru: např. když se mluvčí podívá na staré auto svého přítele a prohlásí: „*Tens um autêntico/verdadeiro carro de Fórmula 1!*“ (tamtéž, s. 1397–1398)

2.3.6.3 Adjektiva *alegado*, *aparente*, *presumível*, *pretense* a *suposto*

Tato adjektiva zpochybňují aplikovatelnost substantiva k vyjádřené substanci. Většina z nich může být použita pouze v antepozici, kromě adjektiv *presumível* a *aparente*, které najdeme i v postpozici bez změny ve významu (*a aparente contratação de um novo professor/ a contratação aparente de um novo professor*). (Raposo 2013, s. 1401–1402)

2.3.6.4 Adjektiva *mero* a *simples*

Adjektiva *mero* a *simples* mají v antepozici intenzionální, ale taktéž evaluativní (pejorativní) význam „pouhý“ (*um mero/simples professor*). V postpozici se může vyskytovat pouze druhé z nich, které charakterizuje dané adjektivum jako „jednoduché“ (*um artigo de linguística simples*). (tamtéž, s. 1402–1403)

---

¹² Adjektivum *genuíno* se v této pozici vyskytuje zřídka.

2.3.6.5 Adjektivum *único*

Konečně adjektivum *único* se vyskytuje také zároveň v postpozici i v antepozici, kde mění význam. V postpozici, např. *um professor único*, přiznává substantivu speciální vlastnosti ve srovnání s danou skupinou substantiv (profesorů) a charakterizuje ho jako „jedinečný“. V antepozici má adjektivum kvantifikační význam „jediný“. To vyjadřuje, že kromě daného substantiva se v relevantním kontextu nevyskytují substance, které by odpovídaly stejnému významu: *Há uma única pessoa capaz de resolver este problema.* nebo: *O único professor nesta sala é meu amigo.* (tamtéž, s. 1403)

2.3.7 Adjektiva adverbialního charakteru

Adjektiva adverbialního charakteru mohou stát v postpozici i v antepozici. V některých případech má změna postavení vliv pouze na styl nebo v antepozici nabývá subjektivního hodnocení: *o doce olhar da mãe* vs. *o olhar doce da mãe*. V jiných případech postavení adjektiva pomáhá při nejednoznačné interpretaci jejich kategorie. Zde adjektiva adverbialní upřednostňují antepozici:

Srovnáme-li dvojici syntagmat:

a) *um velho amigo*

b) *um amigo velho*

Pozorujeme, že adjektivum *velho* má adverbialní charakter pouze v antepozici, kde v případě a) vyjadřuje délku trvání vztahu (může se tedy jednat o mladého, ale dlouholetého přítele), a naopak ve druhé větě b) se jedná o adjektivum kvalitativní, které odkazuje na přítelův věk. Stejně tak je tomu u výrazů *amante*, *inimigo*, *noivo*, *sócio*, u kterých může být délka trvání proměnlivá. Avšak u substantiv vyjadřujících vztahy trvalé (*tio*, *mãe* aj.) k této změně významu nedochází (*um tio velho* = *um velho tio*). (tamtéž, s. 1406–1407, 1451)

3 Korpusová analýza

3.1 Uvedení, metodologie, korpusy

V teoretické části práce jsme se pokusili shrnout poznatky z dostupných gramatik a publikací, které se zabývají portugalskými adjektivy a jejich postavením v nominálních syntagmatech. Následující praktická část bude sestávat ze dvou dílčích částí.

V první z nich se budeme zabývat převládajícím postavením portugalských adjektiv. Nejprve si vytvoříme statistiku pro převládající postavení námi vybraných adjektiv a následnou analýzou konkrétních výskytů se pokusíme výsledky zobecnit. Pro potřeby tohoto zkoumání využijeme portugalský korpus *CETEMPúblico* (*Corpus de Extractos de Textos Eletrónicos MCT/Público*), který obsahuje okolo 190 miliónů slov z novinových článků portugalského deníku *Público*. Je tedy třeba připomenout, že naše analýza bude cílena na evropskou variantu portugalského jazyka a v rámci ní na specifický styl jazyka. Výsledky tedy nebudou reflektovat jazyk hovorový, krásnou literaturu apod.

V druhé části se zaměříme na ta adjektiva, která v závislosti na postavení výrazně mění svůj význam a následně sestavíme žebříček nejpoužívanějších českých ekvivalentů. Pro tyto účely nám poslouží databáze projektu *InterCorp* pod záštitou Ústavu českého národního korpusu při FF UK v Praze, jehož cílem je vytvořit síť synchronních korpusů mezi evropskými jazyky a češtinou. Zde se naopak zaměříme na texty z oblasti beletrie.

3.2 Převládající postavení portugalských adjektiv (CETEMPúblico)

Veškerá data z portugalského korpusu *CETEMPúblico* byla získána v období 27.3. – 5.5. 2018 z následující webové adresy: <https://www.linguateca.pt/CETEMPUBLICO/>.

Počet výskytů jednotlivých adjektiv byl zjištěn zadáním dotazu ve formě:

[lema="branco" & pos="ADJ"] [pos="N⁴] – pro adjektivum v antepozici

[pos="N"] [lema="branco" & pos="ADJ"] – pro adjektivum v postpozici

U některých adjektiv typu *bom* a *mau* bylo třeba dotaz blíže specifikovat a omezit na vyhledání pouze určitého stupně adjektiva. Tohoto výsledku bylo dosaženo následovně:

"bom" [pos="N⁴] + "bons" [pos="N⁴] + "boa" [pos="N⁴] + "boas" [pos="N⁴]

Analogickým způsobem jsme získali výsledky i pro postpozici.

Bylo-li třeba některé adjektivum zkoumat ve spojení s konkrétním substantivem, formulovaný požadavek se specifikoval:

[lema="doce" & pos="ADJ"] [lema="mel"] – pro adjektivum v antepozici

[lema="mel"] [lema="doce" & pos="ADJ"] – pro adjektivum v postpozici

3.2.1 Adjektiva kvalitativní

Nejprve jsme analyzovali vybraná adjektiva z kategorie adjektiv kvalitativních:

adjektivum:	počet výskytů:	
	v antepozici	v postpozici
amargo	301	733
antigo	37475	7029
branco	234	10339
breve	4039	585
brilhante	1150	1349
carinhoso	29	80
cego	76	730
curto	10865	2757
delicado	953	1157
doce	393	852
enorme	15153	2233
escuro	84	1988
famoso	4733	985
forte	19220	7953
frio	279	4553
generoso	412	565
gordo	100	618
grande	269102	24679
húmido	26	630

adjektivum:	počet výskytů:	
	v antepozici	v postpozici
chamado	5246	2957
igual	4289	3727
importante	15039	12386
inúmero	5910	6
jovem	18307	3072
ligeiro	4629	4778
longo	18831	2128
morto	237	3513
novo	212541	12037
pequeno	57386	17345
pobre	1379	2838
rápido	3813	6195
rico	951	2372
saudoso	134	52
semelhante	303	8448
simpático	624	812
solteiro	0	444
velho	16702	2155
vermelho	98	5032

Tabulka 6 Postavení adjektiv kvalitativních

Z výsledků vyplývá, že převládající postavení adjektiv kvalitativních se liší od konkrétního případu. Hlavním kritériem pro pozici těchto adjektiv je podle Raposy jejich restriktivní či explikativní funkce.

Z tohoto hlediska zde není možné zkoumat všechna adjektiva jednotlivě, k analýze si proto vybereme například adjektivum *cego*. Ze 76 případů v antepozici nenacházíme případ, kdy by adjektivum mělo restriktivní funkci:

*par=ext1560813-clt-94b-1: Enfrentou situações intensas, momentos desesperados, e passou por **cegas loucuras**.*

*par=ext850022-nd-94a-2: Como é possível que Emídio Rangel, na sua **cega preocupação** pelas audiências a todo o preço, ultrapassasse todas as fronteiras?*

*par=ext711705-clt-94a-1: O surto de grupos de harmonias vocais é assim a reformulação do rap, esvaziado do fanatismo e da **cega agressividade**.*

*par=ext361588-soc-94a-2: Ironias à parte, algo tem de verdade a **cega admiração** pela tecnologia bélica americana.*

*par=ext531673-nd-91b-2: É o sintoma mórbido de uma sociedade primitiva, ou pelo menos rustre, a espera incessante de um messias, e a **cega confiança** no dom do taumaturgo eleito.*

Zároveň pozorujeme, že adjektivum *cego* v antepozici rozvíjí pouze abstraktivní substantiva, u nichž je použito v přeneseném významu. Zatímco rozvíjí-li adjektivum konkrétní substantiva, především osoby, nacházíme ho pouze v postpozici:

*par=ext14100-soc-92a-1: Alguns **colegas cegos** levavam a máquina braille para as aulas, mas ele nunca as utilizou na escola.*

*par=ext130206-soc-92a-2: Hoje, o departamento é uma realidade e permite aos **alunos cegos** obter textos com maior rapidez.*

*par=ext185045-soc-92a-1: Como professor, Tomé afirma não se poupar a esforços para que os alunos não se sintam defraudados por terem um **professor cego**.*

V postpozici toto adjektivum může taktéž rozvíjet substantiva abstraktní, jeho funkce je zde však restriktivní:

*par=ext22797-clt-94b-1: Exige fidelidade, sim, mas não uma **fidelidade cega** e literal.*

Mezi vybraná adjektiva jsme mimo jiné zařadili některá z adjektiv, kterým Hampl přisuzuje postavení v antepozici: *chamado, delicado, enorme, famoso, igual, inúmero, ligeiro, longo, pequeno, saudoso, semelhante, velho*. Zatímco u některých adjektiv (*enorme, famoso, longo, pequeno, saudoso, velho*) je postavení v antepozici skutečně převládající a u adjektiva *inúmero* dokonce pravidelné (pouze 6 výskytů v postpozici z celkového počtu 5916 výskytů), u jiných adjektiv jako jsou *delicado* a *semelhante* převládá naopak postpozice. Konečně postavení u adjektiv *ligeiro* a *igual* je poměrně vyrovnané. Specifickým adjektivem je adjektivum *chamado*, které by podle Hampla mělo stát taktéž v antepozici, přesto jsme zaznamenaly 2957 výskytů v postpozici. Ze 100 analyzovaných případů se však adjektivum vyskytlo 99× nikoli v postpozici, avšak mezi dvěma substantivy:

*par=ext49595-soc-93a-2: Numa das transversais desta rua portuguesa há mesmo um **restaurante chamado** «Beira Mar».*

*par=ext36800-pol-94a-2: Por exemplo, havia um **pirata chamado** Paradela de Abreu, mas que era um pirata útil.*

Pouze v jednom případě se jednalo o „skutečnou“ postpozici, kdy u adjektiva došlo o posunutí významu ‚zvaný, pojmenovaný‘ na ‚zavolaný, přivolaný‘:

*par=ext36385-soc-93b-2: Foram de **imediate chamados** os bombeiros que procederam ao fecho da válvula, com material de protecção mais sofisticado do que aquele que fora utilizado na purga.*

Naše výsledky také potvrzují, že větší potenciál na výskyt v antepozici mají adjektiva, která lze stupňovat nebo snadněji získat subjektivní zabarvení. Srovnajme adjektivum *brilhante* (1150 výskytů v antepozici oproti 1349 výskytům v postpozici) s adjektivem *solteiro* (žádný výskyt v antepozici ze 444 případů), které nemůžeme stupňovat ani mu přidat subjektivní hodnocení. Podobně jako u adjektiva *solteiro* by tomu mělo být, jak uvádí Raposo, i u adjektiva *morto*, u kterého jsme však zaznamenali 237 výskytů v antepozici z 3750 případů. Výraz *morto* však může v portugalské větě figurovat jako substantivum ve významu ‚*uma pessoa morta*‘.

Ve 27 případech ho nalézáme ve spojení *mortos civis* (mrtví civilisté vs. civilní oběti?), v 10 případech *mortos portugueses* a několikrát ve spojení s dalšími národnostmi:

*par=ext64950-pol-92a-1: Quinze milhões de mortos militares e 35 milhões de **mortos civis** (dos quais 20 milhões de cidadãos soviéticos, seis milhões de judeus, 4,5 milhões de polacos, centenas de milhares de ciganos).*

*par=ext184800-nd-95a-2: A 4 de Fevereiro, em Luanda, são atacadas a casa de reclusão, a prisão de S. Paulo, o posto da PIDE e a emissora oficial (sete **mortos portugueses** e 14 africanos, e 35 feridos).*

*par=ext47366-nd-98a-2: Os confrontos causaram o maior número de **mortos israelitas** num só ataque desde a invasão de 1982.*

Při zkoumání rétorického epitetu jsme nedospěli k žádným relevantním výsledkům. *CETEMPúblico*, jakožto databáze žurnalistických textů, neposkytuje dostatečný počet výskytů pro analýzu. Například nebyl nalezen žádný výskyt pro spojení *branca neve* ani *neve branca*, *escura noite* ani *noite escura*. Jen jeden výskyt se objevil pro výraz *mel doce*, kde je adjektivum v postpozici:

*par=ext721490-pol-95a-2: E o céu, para os jovens que não se importam de morrer matando o inimigo, é um lugar com «rios de **mel doce**», onde eles se hão-de sentar «à direita de Alá» e ser recompensados pelo seu sacrifício com «72 esposas virgens».*

Ve spojení *quente sol* bylo zaznamenáno 5 výskytů, zatímco v opačném *sol quente* 41 případů, a to v podobných kontextech:

*par=ext821217-nd-93b-1: E tudo isto palpita, flui, suando ao **quente sol** africano, ou, pela noite dentro, no diálogo eterno entre o boémio e a borboleta da noite.*

*par=ext1288664-nd-94b-1: Mas o tempo passa depressa, dengoso e escorregadio, sob o **sol quente** do Verão moçambicano, que começa devagar.*

U adjektiv *grande* a *pequeno*, jejichž převládajícím postavením je antepozice (*grande* v 91,6 % a *pequeno* v 76,6 % případů), musíme podotknout, že výsledky zahrnují taktéž tvary pro komparativ a superlativ relativní (*maior* a *menor*) a superlativu absolutního (*mínimo* a *máximo*). Při omezení požadavku pouze na první stupeň adjektiva převládá antepozice ještě výrazněji (*grande* z 97,3 % a *pequeno* z 94,2 % případů).

Mezi adjektivy kvalitativními existuje mnoho adjektiv, u kterých dochází změnou pozice k výraznějšímu posunutí významu, takže při překladu se v češtině uplatní dva různé ekvivalenty. Těmito adjektivy se budeme zabývat až v druhé části naší praktické práce.

3.2.2 Adjektiva relační

Nyní přistoupíme k analýze adjektiv relačních:

adjektivum:	počet výskytů:	
	v antepozici	v postpozici
arenoso	3	125
brasileiro	1	13389
campestre	3	141
fluvial	0	1397
gasoso	3	169
hexagonal	0	41
industrial	14	13814
lírico	18	983
medieval	8	1811
municipal	2	18 461
muscular	0	1059
oceânico	1	571
occidental	15	9626
semanal	4	3373

Tabulka 7 Postavení adjektiv relačních

Výsledky získané z korpusu potvrzují, že adjektiva relační se v antepozici kvůli své restriktivní funkci zpravidla nevyskytují. V případě adjektiv *fluvial*, *hexagonal* a *muscular* nebyl zjištěn v antepozici žádný případ. U ostatních adjektiv bylo zjištěno jen minimum výskytů v antepozici.

Nicméně můžeme konstatovat, že nejčastěji se v antepozici objevilo adjektivum *lírico*, které zmiňuje Raposo v souvislosti s přerozdělením adjektiv, kdy se dané adjektivum v antepozici chová jako kvalitativní. Analýza tuto tezi potvrzuje, jako příklady můžeme uvést:

*par=ext190707-clt-93a-1: O pintor praticara durante a sua ligação ao Grupo surrealista imagens onde desejava fundir imagem e poesia, compondo **líricos quadros** em que as palavras inscritas, mais do que legendas, eram formas visuais e plásticas.*

*par=ext809042-clt-91b-1: Ao contrário do que aconteceu naquela ocasião, porém, o mau tempo conspirou contra Pavarotti «quase como uma **lírica vingança**», disse o jornal, sem perder a oportunidade do trocadilho.*

*par=ext1001107-nd-91b-1: A «beata» Imelda, fruto do amor dos dois apaixonados, poderá simbolizar essa Irlanda mística e inocente que sobrevive no meio do fogo, transformando, com o seu olhar e sorriso misterioso (de Gioconda) as desencantadas imagens do reencontro final dos pais, numa **lírica manifestação** de amor e ternura.*

*par=ext1461408-clt-96b-1: É, de facto, o pai de «Les Enfants du Paradis», corupio de «clowns», menestréis e bandidos, **lírico jogo** de máscaras, o zumbido do amor à volta de Arletty.*

Jsou-li výrazy jako *quadros*, *vingança*, *manifestação de amor* nebo *jogo* charakterizovány adjektivem *lírico*, nejedná se o adjektiva relační, která by vyjadřovala určité typy obrazů, pomsty, projevů lásky či her, ale o adjektiva kvalitativní, která jednotlivým substantivům přiřazují vlastnosti spojované s daným adjektivem.

Stejnou tendenci nacházíme i u adjektiv *industrial* (v antepozici 14 výskytů), *occidental* (v antepozici 15 výskytů):

*par=ext1124399-clt-95a-2: Não deixa, porém, de ser sintomático que além do **industrial dilúvio** de Lloyd Webber se note, no espectáculo, uma ausência de tomo: a do seu grande rival, este sim americano, este sim um produto da Broadway (quer se goste ou não da sua música) , Stephen Sondheim, letrista de «West Side Story» e compositor de «Sweeney Todd», «Company» ou «Follies».*

*par=ext609453-soc-97a-1: O tribunal deu como provado que Marta terá comunicado a Alexandre que se encontrava grávida exigindo ao **industrial dinheiro** para fazer um aborto e ameaçando deixar-lhe o filho à porta de casa caso isso não acontecesse.*

*par=ext750814-soc-96a-2: E a paisagem, apesar de muito confusa e pouco agradável pela dispersão urbana e **industrial característica** do Vale do Ave, apresentava, pelo menos, um largo horizonte.*

I na tomto místě nelze adjektivum *industrial* chápat jako adjektivum relační. *Industrial dilúvio* (industriální/průmyslová záplava) neoznačuje typ záplav, které by byly industriální, ale adjektivum je zde součástí obrazného vyjádření.

U adjektiva *occidental* se s fenoménem přerozdělení adjektiv setkáme například v těchto kontextech:

*par=ext1041994-pol-95a-1: A dívida instalou-se, uma vez que não tínhamos língua comum, mas como a muito **occidental sede** de dinheiro tem vindo a invadir progressivamente este povo, é fácil crer que nem os monges se encontram a salvo.*

*par=ext1075870-pol-95a-1: Verdadeiro mestre na arte de levar à boca um pastel de camarão em molho de soja ou um pedaço de arroz embrulhado em folha de lótus, o deputado do PSD olhava contristado para a falta de jeito do Presidente, que prosaicamente adoptava o **occidental garfo**.*

Výrazy *sede* (žízeň) ani *garfo* (vidlička) nemají své protějšky v **uma sede oriental*, **um garfo oriental*. Adjektivum *occidental* zde pouze dodává určitou kvalitu substantivu, v prvním případě syntagma vnímáme jako kritiku hamižnosti západního světa, v druhém adjektivum reflektuje původ vidličky, ale nikoliv druh.

Mimo to nacházíme adjektivum *occidental* v antepozici (6 výskytů) ve slovním spojení „*a occidental praia lusitana*“:

*par=ext1009885-des-91b-2: Talvez só as matrículas dos carros, os letreiros de algumas lojas e a bandeira no Palácio do Governador obriguem a pensar na **occidental praia** lusitana.*

*par=ext628745-soc-97b-1: O Oriente que para nós, os da «**occidental praia** lusitana», começa já na Europa dita Oriental, pode conjugar-se de muitas maneiras, mas teve na viagem do Gama a sua apoteose feérica.*

Sémantické rozdíly v závislosti na pozici se poněkud stírají u adjektiv *medieval* (v antepozici 8 výskyty) a *semanal* (4 výskyty). Adjektivum *medieval* se vyskytuje před substantivem například v těchto kontextech:

*par=ext1211904-nd-98b-1: No mais pobre concelho algarvio, Alcoutim, situa-se a **medieval aldeia** do Vale da Rosa.*

*par=ext391731-soc-94a-1: Com a iniciativa, pretenderam mostrar aos muitos visitantes o que terá sido um dia no século XV, na **medieval vila** de Dornes, com a visita do Navegador.*

*par=ext533580-soc-98a-1: «Há alguns que se riem, mas a maior parte admira-nos», explica Manolo, um cordobês que ensaia na **medieval praça** da Corredera, enquanto a namorada, juntamente com outras, espera o fim da função para ir beber um copo.*

Nicméně daleko častěji se objevují v postpozici, a to ve stejných kontextech: *aldeia medieval* (19 výskyty) *vila medieval* (36 výskyty), *praça medieval* (2 výskyty):

*par=ext767043-soc-92a-1: Neste fim de tarde quente de Maio, esta **aldeia medieval** da Serra da Estrela vive ao ritmo lento das pequenas localidades do interior do país.*

*par=ext44772-soc-96b-1: Os trabalhos de investigação e as escavações ali realizadas criaram condições para o primeiro Colóquio Internacional sobre Megalitismo, que hoje começa na **vila medieval** de Monsaraz.*

*par=ext473775-clt-93a-2: O labirinto de ruelas, arcos, escadarias e **praças medievais** de Cáceres encheu-se de uma multidão colorida que constantemente girava entre os dois palcos ou, quando a música não era da sua predileção, se embrenhava na exploração dos recantos e pormenores arquitectónicos do espaço circundante.*

Podobně je tomu u adjektiva *semanal*, které nacházíme v antepozici například:

*par=ext402224-pol-96a-1: Ontem ficámos a saber que a sua intenção é a de «desdramatizar» as **semanais reuniões** com o primeiro-ministro e de manter frequentes encontros com os representantes partidários.*

*par=ext1528143-soc-91b-2: Em nome dos milhões de gentes que não pertencem a essa minoria de rara sensibilidade (e também desta, acredito), proclame-se a gratidão a Leonard Bernstein por nos ter legado os Concertos para Jovens, transmita-se à RTP o apreço por nos ter restituído o **semanal convívio** com o que Lenny nos soube informar, descodificar, iluminar.*

Analýza však prokazuje, že obrácený výraz *reunião semanal* se vyskytuje v databázi ve 291 případech a výraz *convívio semanal* ve 2 případech:

*par=ext5565-soc-98b-1: A proposta da Comissão será formalizada amanhã durante a **reunião semanal** dos vinte comissários europeus mas, salvo surpresa de última hora, o desfecho não levanta dúvidas: será um embargo «total» às exportações portuguesas, pelo menos no que se refere ao Continente.*

*par=ext63861-soc-95b-2: Todos pagam 70 por cento da sua pensão à aldeia, tendo direito a refeições, lavagem e tratamento de roupas, cuidados hospitalares, água, electricidade e a usufruir de todo o equipamento central, desde a biblioteca à capela, aos «ateliers» de trabalho, cabeleireiro, **convívios semanais** e mesmo a sessões de ginástica, que logo que possível começarão a funcionar.*

U ostatních adjektiv jsou výskyty v antepozici ojedinělé: *arenoso* (3×), *brasileiro* (1×), *campestre* (3×) *gasoso* (3×), *municipal* (2×) *oceânico* (1×), antepozice může mít stylistické, sémantické či syntaktické odůvodnění, ale z počtů výskytů nelze vyvodit obecné tendence pro jednotlivá adjektiva:

*par=ext77672-clt-95a-1: Pouco depois do fim desta **arenosa estrada**, emerge o cabo Reinga, com o seu farol, de onde se pode assistir ao encontro entre as águas azuis do Pacífico com o verde profundo do mar da Tasmânia.*

*par=ext145599-clt-95b-1: Para além do guaraná, podem levar a planta também **brasileira catuaba**, ou extracto de semente de cola africana.*

*par=ext928106-nd-94b-2: Espera-se que os ecologistas não atrapalhem uma tão eclesiástica e **campestre saída** para uma situação algo melindrosa.*

*par=ext953377-nd-93b-1: O menino passa no **municipal edifício**, o único da vila.*

*par=ext20860-soc-96b-1: Os técnicos da Agromais aconselham já os seus associados a diversificarem as plantações na que que tem sido até agora uma **oceânica seara** de milho sobre os nateiros da lezíria ribatejana.*

*par=ext1013106-pol-94b-1: Alimenta os oito filhos com pirão, feijão, banana e manga e uma (intragável) **gasosa zairense** de vez em quando.*

Za zmínku stojí ještě adjektiva *arenoso* a *gasoso*, která Raposo uvádí jako jedna z mála adjektiv relačních, která lze stupňovat, z analýzy však vyplývá, že na jejich převládající postavení to nemá žádný vliv.

3.2.3 Adjektiva evaluativní

Další skupinou zkoumaných adjektiv jsou adjektiva evaluativní.

adjektivum:	počet výskytů:	
	v antepozici	v postpozici
admirável	575	323
agradável	554	847
bom	71526	2373
eminente	274	141
espantoso	935	523
excelente	10572	800
fantástico	653	1487
horroroso	48	98
ilustre	801	418
magnífico	1666	588
maravilhoso	400	655
mau	22327	1202
melhor	18222	3043
pior	5411	644
terrível	1557	1167

Tabulka 8 Postavení adjektiv evaluativních

Výsledky potvrdily, že se tato adjektiva vyskytují v obou pozicích. Kromě adjektiv: *agradável*, *fantástico*, *horroroso* a *maravilhoso* převažuje u většiny adjektiv evaluativních antepozice.

Výrazně je tomu tak u jednoslabičných a nejčastěji užívaných evaluativních adjektiv *bom* (antepozice v 96,8 % případů) a *mau* (antepozice v 94,9 % případů) a tvarů pro jejich druhý i třetí stupeň: *melhor* (antepozice v 85,7 % případů) a *pior* (antepozice v 89,4 % případů). Vidíme, že tato adjektiva se zpravidla nachází v antepozici, jak uvádí Hampl, ale neznamená to, že by se v postpozici nevyskytovala vůbec. Analýza ukazuje, že ve spojení se substantivy *lado*, *homem* nebo *coisa* je pro adjektiva *bom* a *mau* naopak častější postpozice. Výraz *lado bom* ve významu ‚dobrá/správná strana‘ nebo ‚dobrá/lepší stránka‘ se vyskytuje ve 128 případech, zatímco u opačného *bom lado* jsme zaznamenali pouze 2 výskyty. Podobně vede záporné *lado mau* ve významu ‚špatná strana/stránka‘ (42 výskytů) nad *mau lado* (2 výskyty).
Příklady:

*par=ext592295-clt-93a-2: Basta saber escolher o **lado bom**.*

*par=ext1381292-clt-93a-1: «Todos temos um **lado bom** e um **lado mau**.*

*par=ext229099-nd-97b-1: Vendo as coisas pelo **lado bom**, foi a enchente de público que perturbou a intervenção de Carrilho.*

Postpozice těchto adjektiv převládá také v kombinaci se substantivem *homem*, kdy spojení *homem bom* (99 výskytů) je častější než *bom homem* (54 výskytů), podobně pro *homem mau* (20 výskytů) a *mau homem* (5 výskytů):

*par=ext181902-nd-96b-2: E um dia triste para cidade, que perdeu um **homem bom**.*

*par=ext310170-nd-94a-2: Joana recebia cartas da prisão em que o pai lhe explicava que, apesar de ter sido preso, não era um **homem mau**.*

Stejně tak je tomu i u substantiva *coisa*, kde *coisa boa* (219 výskytů) převládá nad *boa coisa* (27 výskytů) a zároveň spojení *coisa má* (55 výskytů) předčí *má coisa* (1 výskyt).

*par=ext108598-nd-94b-1: Estar de férias é, em princípio, uma **coisa boa**, agradável, tranquilizante.*

*par=ext28095-pol-98a-1: Alguns amigos convenceram-me, dizendo que não seria uma **coisa má** ir para o estrangeiro.*

Dále se adjektiva *bom* a *mau* nachází v postpozici se substantivy *ano* a *dia*, avšak zde už postpozice většinou není převládajícím postavením:

adjektivum bom v kombinaci s:	počet výskytů:	
	v antepozici	v postpozici
ano	137	37
dia	160	32

Tabulka 9 Adjektivum *bom*

adjektivum mau v kombinaci s:	počet výskytů:	
	v antepozici	v postpozici
ano	82	45
dia	32	67

Tabulka 10 Adjektivum *mau*

Celkově tedy pozorujeme, že postpozice u adjektiv *bom* a *mau* je převládající nebo alespoň možná u substantiv, u kterých může být určitá tendence mluvčích substance dělit pouze na „dobré“ a „špatné“. Je tedy možné „přidat se buď k dobré, nebo špatné straně“, „mít lepší či horší stránky“, „být dobrý, nebo špatný člověk“, „udělat dobrou, nebo špatnou věc“, „mít lepší a horší dny“, „zažít dobré a špatné roky“. Zatímco například u substantiva *uma sopa*, u něž se adjektiva *bom* a *mau* v korpusu v postpozici nevyskytují, není společenská tendence dělit polévky pouze na „dobré a špatné“. Polévku můžeme označit jako „dobrou, špatnou, slanou, studenou, bez chuti ...“, ale většinou zde není tendence je hodnotit „černobíle“.

Konečně adjektivum *mau* nacházíme pouze v postpozici ve spojení se substantivy *lobo* (51 výskytů) a *bruxa* (23 výskytů), která označují pohádkové bytosti:

par=ext23953-nd-98a-2: Epílogo da história:o capuchinho vermelho cameu o lobo mau.

par=ext204854-pol-91b-2: Fez o papel da bruxa má no filme «O Feiticeiro de Oz» (1939), tendo assim «aterrorizado» várias gerações de crianças.

3.2.4 Adjektiva modální

Z kategorie adjektiv modálních jsme zkoumali převládající postavení následujících adjektiv:

adjektivum:	počet výskytů:	
	v antepozici	v postpozici
capaz	11	4546
certo	26863	5000
desejável	235	276
duvidoso	519	1272
evidente	2121	1745
improvável	137	121
incapaz	0	292
incerto	67	816
necessário	3836	13286
obrigatório	224	4079
possível	8412	9238
proibido	4	1064
provável	1883	841

Tabulka 11 Postavení adjektiv modálních

Z tabulky vyplývá, že postavení adjektiv modálních je velmi individuální. Podrobněji jsme analyzovali následující adjektiva: *capaz*, *incapaz*, *obrigatório*, *certo* a *incerto*.

U adjektiva *capaz/incapaz (de)* vyjadřujícího vnitřní kapacitu, pozorujeme pravidelné postavení za substantivem. U pouhých 11 výskytů adjektiva *capaz* v antepozici bylo zjištěno, že adjektivum zde ztrácí svou modální hodnotu a nabývá kvalitativního charakteru ve významu ‚schopný, šikovný, vhodný, dobrý‘:

par=ext53826-opi-97b-2: Jorge Coelho é um dos mais capazes ministros de Guterres.

par=ext694173-opi-97a-1: Ora, eu pergunto-me com que direito os «hóspedes» da Assembleia da República decidiram pelos não menos capazes cidadãos portugueses.

par=ext932624-des-91b-1: Tomé, o jogador que Fernando Santos chamou para substituir o já pouco capaz Rosário, entrou para dar mais força ao fio atacante do Estoril.

*par=ext1012298-clt-soc-95a-2: Alarcão sugeriu mesmo por várias vezes o diálogo e a ligação entre públicas e privadas, dizendo que só assim «teremos um **capaz sistema** do ensino superior».*

Zde u posledního příkladu si všímáme, že přestože syntagma *um capaz sistema do ensino superior* obsahuje předložku *de*, není zde vyjádřena modalita. Nejedná se tedy o systém, který by byl „schopný vysokoškolského vzdělání“, ale o vhodný/dobrý/šikovný/fungující vysokoškolský systém.

Neznamená to však, že by se adjektivum *capaz* nemohlo objevit v tomto významu i v postpozici:

*par=ext17395-pol-96b-1: José Canha diz não ignorar que o seu opositor na distrital do PS tem o perfil adequado para o lugar, mas sublinha que, «apesar de ser uma **pessoa capaz**, pela sua estatura empresarial e pessoal, nem sempre as primeiras lebres são aquelas que se acabam por apanhar mais cedo».*

I když ve většině případů ho nacházíme v jeho modálním významu:

*par=ext35810-pol-92a-2: Além disso, as **peçoas capazes** de uma missão destas são certamente mais úteis aos timorenses vivas do que mortas.*

*par=ext32185-nd-95b-2: Eila: a política portuguesa está dividida em dois grupos -- um, constituído por homens incapazes; outro, formado por **homens capazes** de tudo.*

Výrazněji preferují postpozici taktéž adjektiva *necessário* (13286 výskytů oproti 3836 výskytům v antepozici) a *obligatório* (4079 : 224), která jsou foneticky těžší než ostatní zkoumaná adjektiva (počet slabik je vyšší než 4).

Adjektivum *obligatório* se vyskytuje v určitých kontextech pouze v postpozici například ve spojeních: *escolaridade obrigatória* (605×), *ensino obrigatório* (122×), *leitura obrigatória* (71×), *sentido obrigatório* (23×), *feriado obrigatório* (10×):

*par=ext20219-soc-94a-2: Na sua opinião, «a **escolaridade obrigatória** não deve ter princípios selectivos».*

*par=ext44904-soc-93a-2: O **ensino obrigatório** de 9 anos, por exemplo, deu uma lógica completamente diferente ao ensino secundário da que existia há 10 ano.*

*par=ext232675-clt-93b-2: As nossas edições subsidiadas são de livros que se destinam aos alunos do ensino secundário, boa parte deles de **leitura obrigatória**.*

*par=ext270082-nd-94a-2: Em quase todos os cruzamentos, dispõe-se de uma única opção sob a forma de um **sentido obrigatório**.*

*par=ext1226383-pol-93a-1: **Feriado obrigatório**, em data móvel, ficava Sexta-Feira Santa.*

Jedná se o nařízení ustanovené zákony či psaná pravidla, zatímco v antepozici nacházíme častěji případy, kdy je povinnost vyjádřená adjektivem dána spíše sociální konvencí či individuální potřebou:

*par=ext23902-nd-93b-1: Mais do que roupa, sapatos, estojo de higiene ou óculos de sol, estes são alguns dos **obrigatórios objectos** que deve transportar na bagagem quem pretenda deslocar-se a Sarajevo.*

*par=ext95301-soc-96b-1: Por todo o mundo, talvez em quase todos os países que os homens foram fazendo e refazendo nos últimos cem anos de História, deverá existir uma peça com a marca destes joalheiros, graças às diplomacias de Portugal no concerto das nações e ao bonito e **obrigatório acto** de etiqueta que consiste em obsequiar chefes de Estado com algo de genuinamente luso.*

*par=ext270960-soc-96a-2: Nos dias que precederam o referendo, já só o ministro-presidente de Brandemburgo, Manfred Stolpe (SPD), e o burgomestre de Berlim, Eberhard Diepgen (CDU), pareciam conservar o **obrigatório optimismo**.*

*par=ext274305-pol-95a-1: Também não tenciona deter-se no panegírico nostálgico de Sá Carneiro, na **obrigatória homenagem** a Mota Pinto ou no elogio aos dez anos de cavaquismo.*

U adjektiva *certo* bylo zjištěno 26863 výskytů v antepozici a 5000 výskytů v postpozici, k tomuto nepoměru je nutno dodat, že v 1492 případech antepozice nacházíme frekventované slovní spojení *a certa altura* (*até/a partir de certa altura*), které bychom překládali jako „v určitou dobu/chvíli/moment“ (do/od určité chvíle):

*par=ext23988-clt-93a-2: A **certa altura** não consegui aguentar e tive mesmo que dizer nomes de pessoas que eles queriam que eu dissesse.*

Analýza taktéž potvrdila, že v antepozici má *certo* funkci neurčitého zájmena s významem ‚určitý, jakýsi, nějaký‘ a pojí se s neurčitým členem (v množném čísle bez členu):

*par=ext974378-clt-94a-1: Para o fotógrafo, é algo de irrepetível, transparecendo aqui uma **certa ideia** de intimidade absoluta, trabalho «à porta fechada».*

*par=ext944803-clt-92b-1: P. -- Há quem diga que os concertos dos Guns N'Roses são perigosos, por causa de **certos incidentes** que ocorreram.*

Z funkčního hlediska bychom tak výraz *certo* v antepozici řadili jako slovní druh mezi neurčitá zájmena, a nikoliv k adjektivům.

A v postpozici však figuruje jako adjektivum ve významu ‚správný, jistý, pravdivý‘:

*par=ext17497-pol-96a-2: Era o **objectivo certo** e devia ser feita naquela altura, independentemente de erros que tenham sido cometidos.*

*par=ext14018-clt-soc-94b-2: Os resultados agora anunciados confirmam que os cientistas estavam na **pista certa**.*

*par=ext16561-pol-97a-2: Tanto bastou ao Presidente zaireense para explorar ainda mais o filão nos anos seguintes; tinham-lhe feito sentir que era o **homem certo** no **lugar certo**.*

Naopak jeho záporný protějšek *incerto* zůstává jak v antepozici, tak v postpozici adjektivem ve významu ‚nejistý‘, převládajícím postavením je postpozice (816 z 883 výskytů). Ve 39 z 67 výskytů antepozice dané substantivum rozvíjí ještě další adjektivum, komplement substantiva nebo vedlejší věta, takže by zde mohla být antepozice uplatněna ze syntaktických důvodů:

*par=ext900879-nd-95a-2: Apesar de todas as crises, ou talvez por causa delas, os últimos dois anos vieram mostrar que, no **incerto mundo** pós-guerra fria, esses interesses nacionais são mais bem servidos por uma Europa económica e politicamente mais unida.*

*par=ext868454-nd-93b-1: Então anunciei o falecimento de **incerta moça** que eu amara muito, e se havia retirado de minha esperança, traindo-me com um homem da vizinhança.*

*par=ext1095791-nd-95a-2: Para recuperarmos a nossa História, que hoje se transvia não sei por que **incertos caminhos** da Europa.*

V jiných případech však tyto syntaktické motivy nenacházíme. Srov.:

*par=ext251713-nd-91a-1: E, se não perdi «um velho sobrado de Florença» ou «um pobre mocambo do Recife», perdi espaços e referências de amizade ou necessidade e a mim próprio me vejo mais perdido, num **incerto caminho** para um **incerto destino**.*

*par=ext929210-pol-95b-2: Os outros foram de autocarro para **destino incerto**.*¹³

---

¹³ *incerto destino* (počet výskytů: 3) vs. *destino incerto* (počet výskytů: 43)

3.2.5 Adjektiva intenzionální

Poslední analyzovanou skupinou jsou adjektiva intenzionální:

adjektivum:	počet výskytů:	
	v antepozici	v postpozici
aparente	2761	1050
autêntico	4793	556
falso	3770	3556
genuíno	599	494
mero	6557	0
presumível	2597	48
simples	9393	3770
suposto	30	13
único	46165	14255
verdadeiro	20572	1227

Tabulka 12 Postavení adjektiv intenzionálních

Získané výsledky potvrdily, že preferovanou pozicí těchto adjektiv je skutečně antepozice. Raposo ji dokonce uvádí jako jedinou možnou pozici pro adjektiva *mero* a *suposto*. U prvního z nich (*mero*) to dokládají i naše výsledky (6557 výskytů v antepozici oproti 0 žádnému výskytu v postpozici), u druhého málo frekventovaného adjektiva (*suposto*) výsledky tuto tezi nepotvrdily. Domníváme se však, že v postpozici dochází u tohoto adjektiva k posunutí významu z původního ‚domnělý, předpokládaný, údajný, hypotetický‘ na další možný význam ‚fiktivní, nepravý‘, 4 výskyty se objevují ve spojení *um nome suposto*, například:

*par=ext108033-nd-91b-2: O primeiro, ` O episódio brasileiro ', trata o problema da significação nacional do nome ` Machado de Assis '; o segundo, ` O Episódio Brás Cubas ', trata do nome inscrito na assinatura do texto romanesco através do **nome suposto**».*

Podobně se objevuje v dalších kontextech:

*par=ext362479-soc-93b-1: Mesmo em frente, como que a marcar uma **rivalidade suposta** ou real, um jazigo sem nenhuma inscrição, apenas um brasão: «É o símbolo de um visconde de Santa Margarida, fechado contra todas as indiscrições, não tem nome nem precisa porque na Chamusca toda a gente conhece esse símbolo», refere.*

*par=ext936060-clt-94a-2: E as falas que trocam não chispam de nenhuma posição vital, mas só de **imagens supostas**.*

Avšak ne ze všech případů (2 výskyty) lze vzhledem k omezenému kontextu s jistotou usoudit, je-li adjektivum použito ve významu ‚domnělý‘, nebo ‚fiktivní‘, například:

*par=ext91805-clt-96b-1: Tomando como referência o nascimento de Jesus Cristo em **data suposta**, o ano em que esse acontecimento paradigmático ocorreu tornou-se, todo ele, desde o seu começo até ao seu fim, o ano primeiro, o ano 1 da era que se inicia.*

Adjektivum *suposto* se objevuje za substantivem ještě navíc v 8 případech, které jsme neuvedli v tabulce, jelikož v těchto kontextech modifikují především adjektivum, které následuje:

*par=ext818360-clt-93a-2: O que Sellars encenou foram as mais adultas e perturbantes sugestões de um **sexo suposto «unsafe»**, da transgressão.*

Postavení adjektiva *falso* je pro obě pozice poměrně vyrovnané (3770 výskytů v antepozici a 3556 výskytů v postpozici). Raposo uvádí, že se liší význam v závislosti na postavení: u neživých objektů či abstrakt typu *uma falsa solução* se popírá význam substantiva, falešné řešení není řešení, zatímco *uma informação falsa* je opravdu informace, jen je charakterizována jako nepravá. Při analýze databáze, jsme dospěli k názoru, že tyto tendence v portugalštině pravděpodobně existují, ale často, jak píše sám Raposo, se tyto rozdíly mohou stírat, viz. následující tabulka:

adjektivum falso v kombinaci s:	počet výskytů:	
	v antepozici	v postpozici
<i>afirmação</i>	13	16
alarme	140	23
<i>dinheiro</i>	0	66
<i>documento</i>	20	175
<i>esperança</i>	41	0
<i>fatura</i>	8	738
<i>informação</i>	46	73
<i>interpretação</i>	1	4
nome	5	93
<i>nota</i>	4	323
<i>notícia</i>	24	44
<i>passaporte</i>	6	83
pista	22	23
<i>solução</i>	29	29

Tabulka 13 Adj. *falso* ve spojení se substantivy 1

Spojení adjektiva se substantivem označeným zeleně by mělo odpovídat významu ‚nepravdivý‘, tudíž by zde měla jasně převládat postpozice. Je tomu tak především u konkrétních substantiv: *dinheiro*, *documento*, *fatura*, *nome*, *nota*, *passaporte*, u abstraktních substantiv jako je *afirmação* nebo *informação* je však poměrně častá i antepozice. Ve spojení adjektiva se substantivem označené červenou barvou, popírá *falso* existenci substantiva, v případech *esperança* a *solução* se potvrzuje pravidelná antepozice. Výrazy *alarme* a *pista* jsou ponechány nejednoznačné interpretaci, přestože ve významu ‚planý poplach‘ převládá jednoznačně antepozice (140 výskytů oproti 23 v postpozici), naopak u adjektiva *pista* vidíme váhání (22krát v antepozici, 23krát v postpozici).

Trochu jiné pravidlo se podle Raposy týká živých osob, kdy je někdo ‚falešný‘ ve významu ‚vydávající se za někoho‘ v antepozici a ve významu ‚morálně zkažený‘ v postpozici. Byla zkoumána tři následující substantiva:

adjektivum falso v kombinaci s:	počet výskytů:	
	v antepozici	v postpozici
amigo	9	1
testemunha	14	3
pessoa	0	3

Tabulka 14 Adj. *falso* ve spojení se substantivy 2

Naše výsledky zahrnují pouze malý počet výskytů, a proto naše výsledky nemusí být příliš relevantní. Avšak i s menším počtem výskytů se ukazuje, že ve spojení *falso amigo* (člověk, který se za přítele pouze vydává) převládá podle očekávání antepozice. Ojedinělý výskyt v postpozici může být dán syntakticky anebo nabývat druhého významu, tedy poukazovat na morální vlastnosti:

*par=ext869982-clt-95b-1: O actor Kenneth Branagh vai receber aproximadamente um milhão e seiscentos mil contos para representar o papel de Iago, o **amigo falso** e manipulador de Othello, num filme do «Othello» de Shakespeare, dirigido por Oliver Parker que descreveu o filme como «um thriller erótico».*

Naopak adjektivum se hojně nachází před substantivem *testemunha*, i když se s velkou pravděpodobností nejedná o lidi, kteří by se za svědky „pouze vydávali“, ale o svědky nemluvící pravdu:

*par=ext410949-soc-97b-1: «Qualquer que seja o preço, nunca aceitaria testemunhar nos casos de homicídio, o que seria um pecado perante Deus», assegura outra **falsa testemunha**.*

*par=ext740224-soc-97b-2: Toda a gente pode ser **falsa testemunha**, do simples operário ao pequeno funcionário.*

Konečně se substantivum *pessoa* se objevuje třikrát pouze v postpozici, a to ve významu ‚mající zkažený charakter‘, avšak srovnání s významem v antepozici chybí:

*par=ext1503378-clt-98a-1: «Elogio da Mentira» segue o percurso de um plagiador compulsivo numa sociedade «de **pessoas falsas** e incapazes de ligações verdadeiras».*

Zde končí naše analýza převládajícího postavení adjektiv v atributivní funkci v portugalském jazyce a nyní přistoupíme k analýze adjektiv, která výrazně mění svůj význam v závislosti na postavení...

3.3 Přehled adjektiv měnící význam v závislosti na postavení (*InterCorp*)

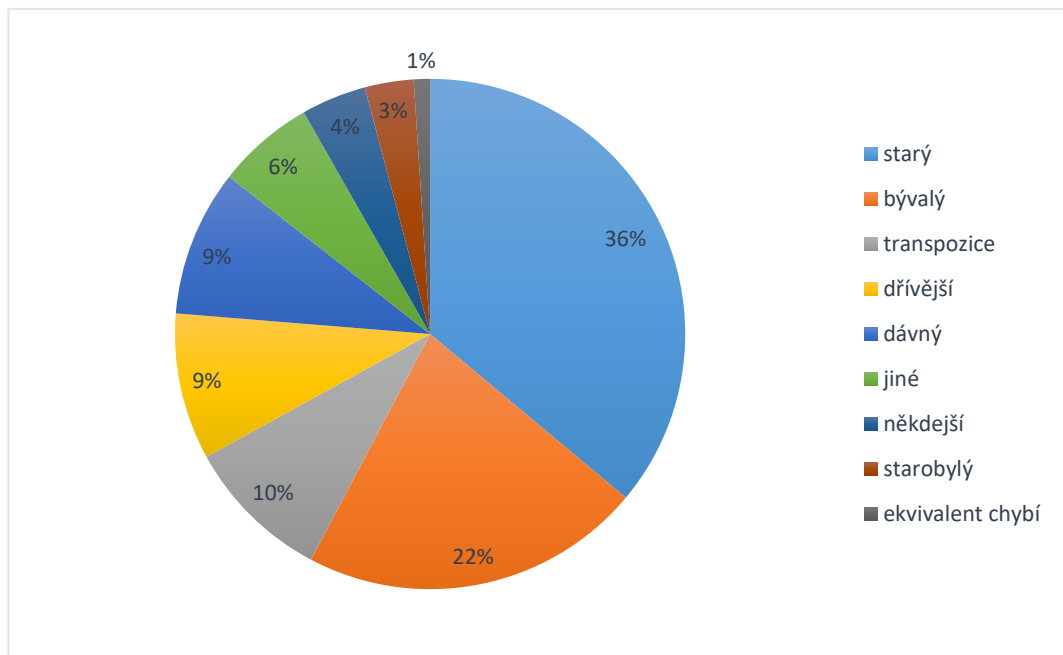
Veškerá data a citované příklady v této části práce byly získány v období 15. 4.–5. 5. 2018 z webové adresy: https://kontext.korpus.cz/first_form. Při analýze paralelního korpusu *InterCorp* jsme pracovali s jádrem portugalské sekce, konkrétně s beletristickými texty originálně psanými v portugalštině, a porovnávali jsme je s českými překlady. Tato část korpusu čítá přes 1,5 miliónů slov a zahrnuje texty jak z portugalské, tak z brazilské literatury. Jsme si vědomi toho, že naše výsledky mohou být ovlivněny omezeným počtem titulů v databázi i stylem autorů českých překladů, proto u všech příkladů uvádíme jméno autora, název díla a českého překladatele.

Při výběru adjektiv jsme vycházeli především ze seznamu adjektiv měnících význam v závislosti na postavení, který uvádí ve své mluvnici Hampl (1972, s. 122–123), poněvadž se jedná o pravděpodobně jediný materiál dostupný v češtině. (Je však nutno dodat, že docent Hampl pracoval ve své mluvnici s autentickými literárními a publicistickými texty v 50. a 60. letech minulého století a vycházel především z brazilské varianty portugalštiny.) Pro naše účely jsme v *Intercorpu* vytvořili frekvenční seznam pro nejčastější adjektiva s atributivní funkcí jak v antepozici, tak v postpozici. Poté jsme vybrali ta adjektiva, která byla často zastoupena v obou pozicích. Například, pokud adjektivum *maior* čítalo v postpozici 101 výskytů, ale v antepozici pouze 1 výskyt, nemohlo být analyzováno.

Nakonec jsme analýze podrobili adjektiva: *antigo*, *caro*, *grande*, *pobre*, *próprio*, *rico* a *simples*. Nejdříve bylo potřeba zadat požadavek pro vyhledání substantiv v portugalštině pomocí vzorce: `[tag="N.*"]`, následně jsme vytvořili frekvenční seznam pro větné členy, které substantivu předchází, nebo které po něm následují, vybrali jsme je ve spojení s adjektivy a opětovným vytvořením frekvenčního seznamu pro jednotlivá lemmata bylo následně možné zkoumat jednotlivá adjektiva a jejich překlady do češtiny. Analýzou konkrétních výskytů jsme sestavili procentuální graf českých ekvivalentů pro dané portugalské adjektivum v antepozici a postpozici, získané výsledky jsme v konečné fázi mezi sebou porovnali a vyvodili z nich některé závěry.

3.3.1 Adjektivum *antigo*

Nejprve jsme přistoupili k analýze adjektiva *antigo*. Hampl uvádí, že v antepozici ho interpretujeme ve významu ‚bývalý, dávný‘, zatímco v postpozici si adjektivum ponechává svůj původní význam ‚starý, starodávný‘. V antepozici bylo zaznamenáno 112 výskytů, podrobněji jsme analyzovali 97 případů. Získané výsledky je možno shrnout v následujícím grafu:

Graf 1 Adjektivum *antigo* v antepozici

Ve 36 % případů je adjektivum překládáno jako „starý“. Pozorujeme, že ve všech případech si adjektivum zachovává svůj odkaz do minulosti, tedy jako „staré“ charakterizuje dřívější existenci rozvíjené substance, například:

*A cara era um pouco grosseira; as asas de o nariz tinham uma dilatação carnuda; em a pele, muito tina, de um trigueiro quente e corado, havia sinaizinhos desvanecidos de **antiga** s bexigas.*

*V obličejí měla trochu hrubý výraz, plné chřípí se jí chvělo a její jemnou, krevnatou, snědou pleť hyzdily téměř zaniklé jizvy po **starých neštovicích**.*

(J. M. Eça de Queirós: *Bratranec Basílio*, přeložil Z. Hampl)

*- Na **antiga Roma**, em a época de o imperador Tibério, vivia um homem muito bom, q ue tinha dois filhos: um era militar, e quando entrou para o exército, foi enviado para as mai s distantes regiões de o Império.*

*" Ve **starém Římě** žil za císaře Tiberia jeden dobrý muž, který měl dva syny: jeden z nich byl voják a poslali ho s vojskem do nejvzdálenějších končin císařství.*

(P. Coelho: *Alchymista*, přeložila P. Lidmilová)

Mluvíme-li o jizvách po „starých neštovicích“, neznamená to, že neštovice jsou na tváři již dlouho dobu, ale připouštíme jejich dřívější existenci, která zanechala jizvy. Stejně tak je tomu u starého Říma, i když město nadále existuje, adjektivum „starý“ se vztahuje k Římu za určitého období v minulosti.

S podílem 22 % bylo adjektivum přeloženo jako „bývalý“, a to jak pro osoby, tak pro neživé objekty např. *antigos escravos* – bývalí otroci, *antigas colónias* – bývalé kolonie.

V 10 % příkladů je *antigo* přeloženo pomocí transpozice, ať už syntaktické nebo transpozice slovního druhu:

...pessoa muito devota, alta e magra como um pinheiro, antiga cozinheira de o dr. Godinho.

Byla to velice zbožná osoba vysoké postavy a štíhlá jako borovice; dříve sloužila jako kuchařka u doktora Godinha.

E atirando se_lhe de repente a o pescoço, com a antiga paixão de os tempos felizes, m urmurou lhe: ...

A náhle se mu vrhla kolem krku stejně vášnivě jako v šťastných dobách a pošeptala mu:

...

(J. M. Eça de Queirós: Zločin pátera Amara, přeložili Z. Hampejs, K. Bednář)

V prvním případě je adjektivum *antigo* v češtině vyjádřené celou vedlejší větou (syntaktická transpozice), zatímco ve druhé větě je adjektivum vyjádřeno v cílovém jazyce pomocí jiného slovního druhu – adverbia.

Hamplovo tvrzení nadále potvrzují české překlady: „dřívější“ (9 %), „dávný“ (9 %) „někdejší“ (4 %). Mimo to jsme našli další české ekvivalenty těsněji odpovídající specifickému kontextu, např:

antigo gracejo

otřelý vtip

antigo instinto

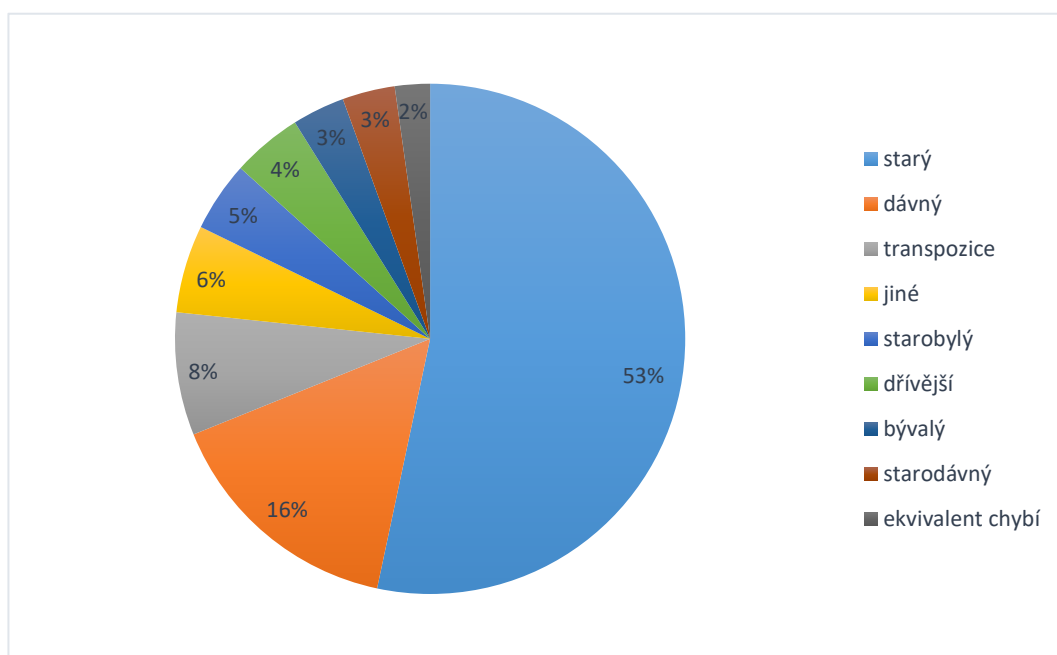
prastarý instinkt

antiga amizade

zaniklá přátelství

Ve zbývajících 3 % výskytů bylo adjektivum přeloženo jako „starobylý“ a v 1 % se adjektivum v českém překladu vůbec neprojevovalo.

Adjektivum *antigo* se v postpozici objevilo 108×, z toho jsme podrobněji zkoumali 90 výskytů s následujícími výsledky:

Graf 2 Adjektivum *antigo* v postpozici

V nadpoloviční většině případů (53 %) bylo užito českého ekvivalentu „starý“ ve významu dlouhé existence substance:

Pode parecer lhe esquisito mas sempre vivi rodeado de fantasmas em uma casa antiga que era como que o espectro de simesma, desde o portão flanqueado por ananases de pedra í mala de os ossos de Anatomia, que aguardava, arrecadada, aminha vez de a estudar, em um perfume doce de incenso e de gangrena.

Možná vám to připadne zvláštní, ale vždycky jsem žil obklopený duchy ve starém domě podobajícím se vlastnímu přízraku, od vstupních dveří lemovaných kamennými ananasy až ke kufru plnému kostí na hodiny anatomie, který jsem schovával jako vzpomínku na studia s nasládlou vůní kadidla a gangrény.

(A. Lobo Antunes: *Jidášova díra*, přeložila L. Weissová)

E mantinha em sua casa o hábito antigo de ter sempre em a sua cozinha a mesa de os pobres.

A ve svém domě udržoval starý zvyk, podle něhož má v kuchyni vždy stát stůl pro chudé.

(S. de Mello Breyner Andres: *Příkladné povídky*, přeložila D. Dimitrovová)

Z 8 % případů dochází v překladu taktéž k transpozici. České ekvivalenty „starobylý“ (5 %) a „starodávný“ (3 %) odpovídají významu, který pro něj v postpozici vymezuje Hampl, zatímco v malém počtu výskytů je adjektivum taktéž přeloženo jako „bývalý“ nebo „dřívější“, např. ve spojení: *poderio antigo* – bývalá vážnost, *jagunço antigo* – bývalý jagunço, *vivacidade antiga* – dřívější živost...

V některých případech (6 %) bylo adjektivum přeloženo jinými ekvivalenty, například:

<i>recordação antiga</i>	vzdálené vzpomínky
<i>biscoitos antigos</i>	stoleté sušenky
<i>cidade antiga</i>	starověké město
<i>fama antiga</i>	zašlá sláva

Ve zbývajících 2 % výskytů adjektivum nebylo do češtiny přeloženo vůbec, uveďme alespoň jeden příklad:

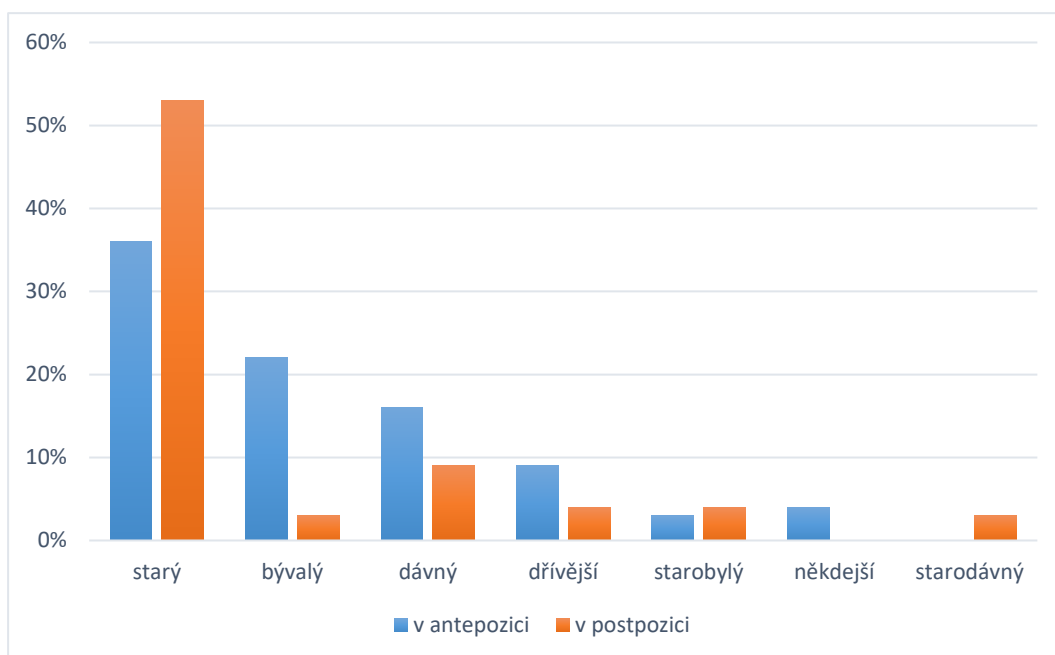
*Corpo é vestido, alma é pessoa...Na feira de a Roqueirinha quem sabe com quantos **reis antigos** se topa, quando se anda a osencontrões entre os vaqueiros... Em ruim corpo se esc onde bom senhor!*

*Kdoví, na kolik **králů** člověk narazí na trhu v Roqueirinhě mezi kravaři! Ve špatném těle se skrývá dobrý člověk!*

(J. M. Eça de Queirós: *Kráčej a čti*, přeložila M. Havlíková)

Můžeme porovnat některé z českých ekvivalentů, které byly v překladu uplatněny nejčastěji. Z následujícího grafu je patrné, že v antepozici je preference adjektivum *antigo* překládat jako: „bývalý“, „dávný“, „dřívější“ a „někdejší“; zatímco následuje-li adjektivum za substantivem jsou častější ekvivalenty: „starý“, „starobylý“ a „starodávný“.

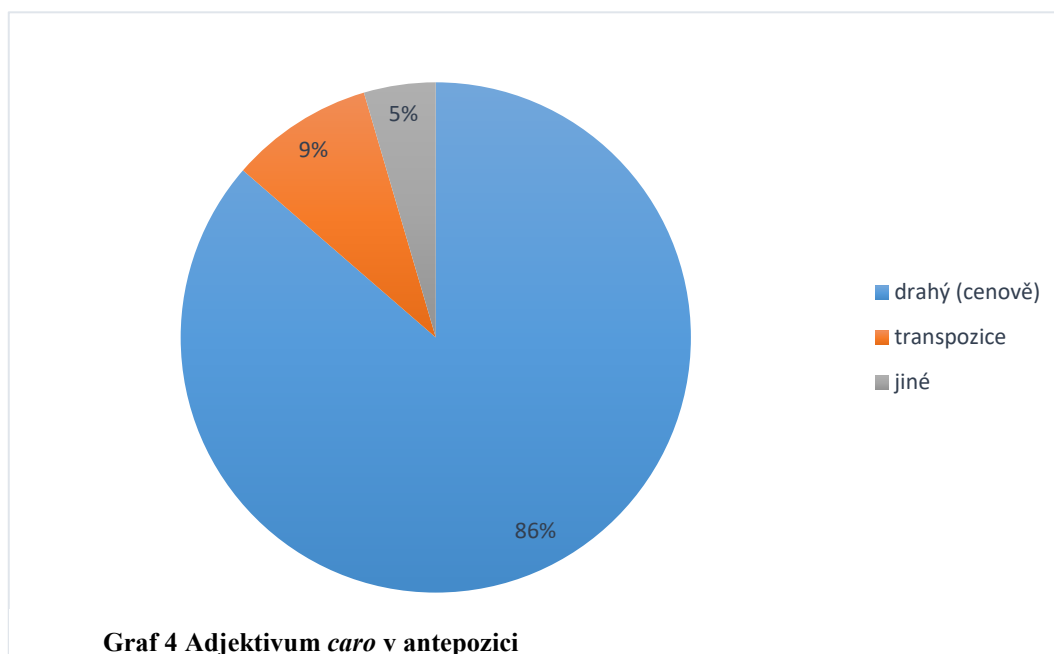

Graf 3 Adjektivum *antigo*

3.3.2 Adjektivum *caro*

U adjektiva *caro* se v gramatikách portugalštiny uvádí, že stojí-li v antepozici, rozvíjí substantiva označující osoby ve významu ‚drahý, milý‘, a v postpozici se vyskytuje v souvislosti s cenou. Ze 46 výskytů v antepozici jsme získaly tyto výsledky:

Graf 4 Adjektivum *caro* v antepozici

V drtivé většině případů bylo adjektivum přeloženo jako „drahý“ (70 %) a „milý“ (17%), míněno o člověku. V 9 % případů český ekvivalent chybí, dochází k tomu však pouze při oslovení, např.:

*Então a personagem esfregando as mãos, de onde se esfarelavam universos, disse grave: « Fico inteirado, meu **caro amigo**, fico inteirado!*

*Poté si postava zamnula ruce, jimiž byly obráceny v prach celé světy, a vážně pronesla: „Už o tom vím, **příteli**, už o tom vím!*

(J. M. Eça de Queirós: Zločin pátera Amara, přeložili Z. Hampejs, K. Bednář)

Po jednom výskytu (odpovídající 2 %), jsme našli jiná překladatelská řešení, v prvním případě šlo o transpozici:

- “ *Ah , se ele quisesse alugar a mulherzinha de ele para a gente , bem **caros preços** q ue eupagava...” - assim o que dizia o Paspé , suspiroso .*

*Po naší straně asi dvě míle daleko bylo malé hospodářství, které patřilo jednomu chlapíkovi, ještě mladému, stál při nás. – „Kdyby nám tak chtěl pronajmout svou ženušku, **draho** bych mu zaplatil...” vzdychal Paspé.*

(J. G. Rosa: Velká divočina: cesty, přeložila P. Lidmilová)

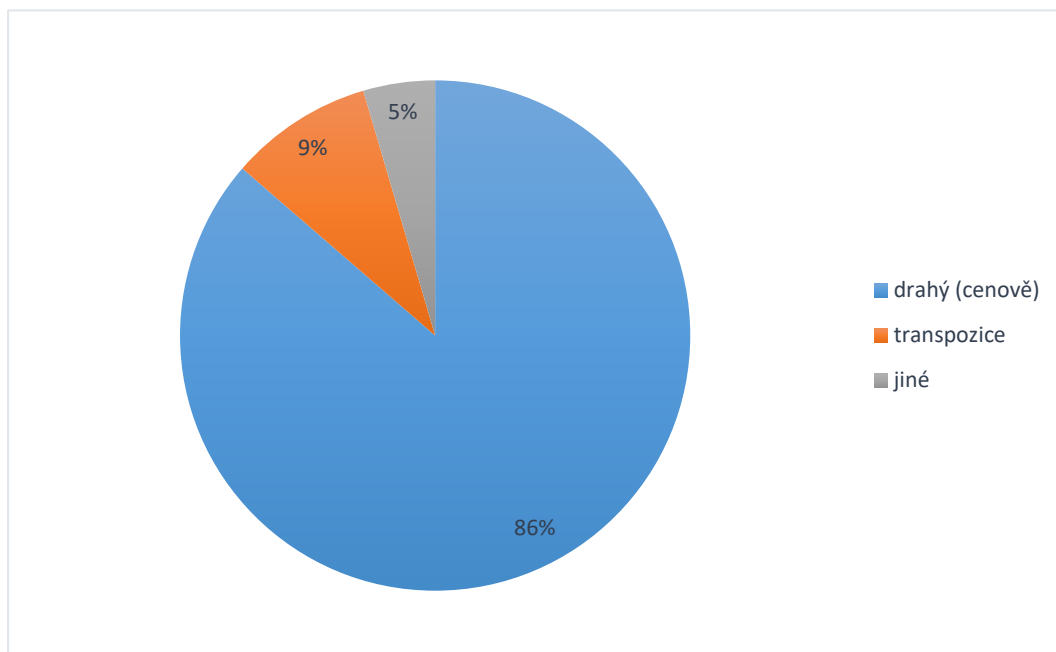
V druhém případě byla *a mais cara mulher* přeložena jako „nejdražší kurtizána“, což je jediný případ, kdy jsme zaznamenali *caro* v antepozici ve významu „drahý (cenově)“:

*São raros os suspiros de amor em essas casas de barro batido de os trabalhadores. E são muitos crimes por amor, as mortes por mulher, cada trapo deste é mais valioso que **a mais cara mulher** de a maior cidade de o mundo.*

*Zřídka je slyšet vzdechy lásky v těch hliněných chatrčích, zato však často dochází k vraždám pro ženu, neboť každá ubohá ženská bytost má tu větší cenu než **nejdražší kurtizána** ve velkých městech.*

(J. Amado: Země zlatých plodů, přeložil J. Rosendorfský)

V postpozici jsme adjektivum našli pouze v 22 případech. Naše výsledky ilustruje následující graf:

Graf 5 Adjektivum *caro* v postpozici

Vidíme, že zde jsou výsledky zcela jednoznačné. Český ekvivalent „drahý“ stojí v antepozici pouze v souvislosti s penězi, v 9 % případů byla zaznamenána transpozice, v prvním případě transpozice slovního druhu:

*Lembrou se de a espada - foi um **preço caro** contemplá-la um pouco, mas também nunca tinha visto nada igual antes.*

*Vzpomněl si na meč - zaplatil **draho** za to, že se na něj na chvíli zadíval, ale nic podobného taky ještě neviděl.*

(P. Coelho: Alchymista, přeložila P. Lidmilová)

V druhém případě se jedná o traspozici syntaktickou:

*Cabeça de um município e de uma zona de monoecultores, Ilhéus era uma cidade de **vi da cara**, talvez a cidade de vidamais cara de o Brasil.*

*Jako středisko oblasti pěstující pouze jediný produkt mělo Ilhéus značně vysoký cenový index, **životní potřeby stály mnoho**, snad to bylo vůbec nejdražší město celé Brazílie.*¹⁴

¹⁴ Vidíme, že v tomto případě je jedna a ta samá informace přeložena dvakrát: jednou jako „vysoký, cenový index“ a transpozice zde figuruje spíše jako dovysvětlení „životní potřeby stály mnoho“, avšak právě v transpozici se objevují bližší ekvivalenty portugalských výrazů: *vida* > životní, *cara* > stály mnoho.

(J. Amado: *Země zlatých plodů*, přeložil J. Rosendorfský)

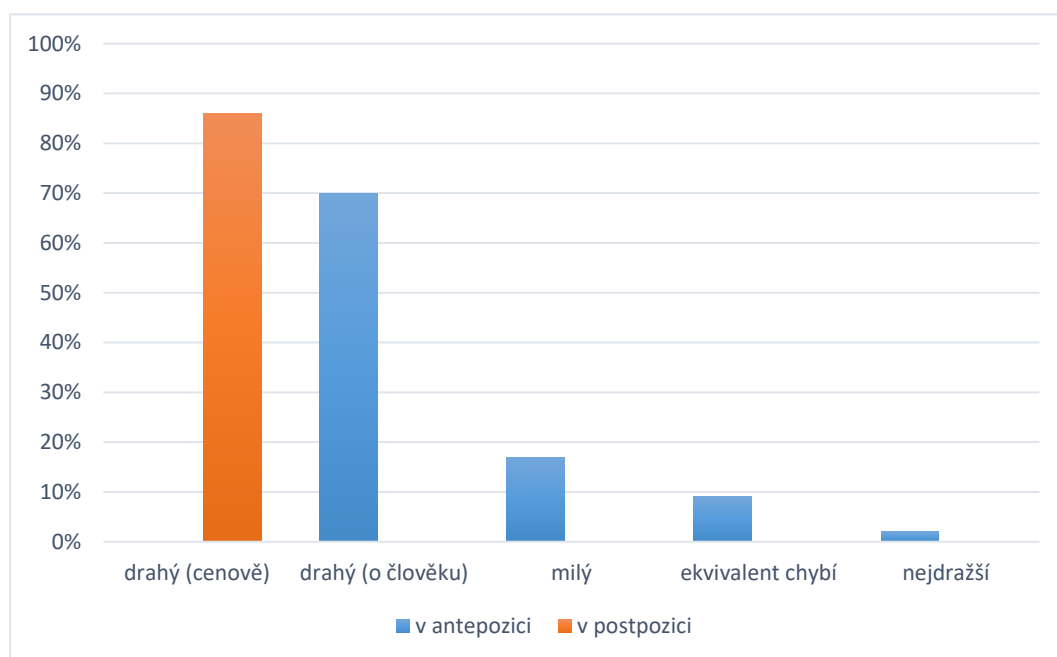
V posledním případě zvolil autor překladu jiné řešení pro adjektivum *caro*, aby se vyhnul opakování:

Comidas e bebidas, bebidas caras, champanha e chope de barril, que era uma novidade em Ilhéus, tinham vindoespecialmente para o banquete.

Jídla a pití, co kdo chtěl, také šampaňské a pivo od čepu, což byla pro Ilhéus novinka, objednali je schválně pro tu hostinu.

(J. Amado: *Země zlatých plodů*, přeložil J. Rosendorfský)

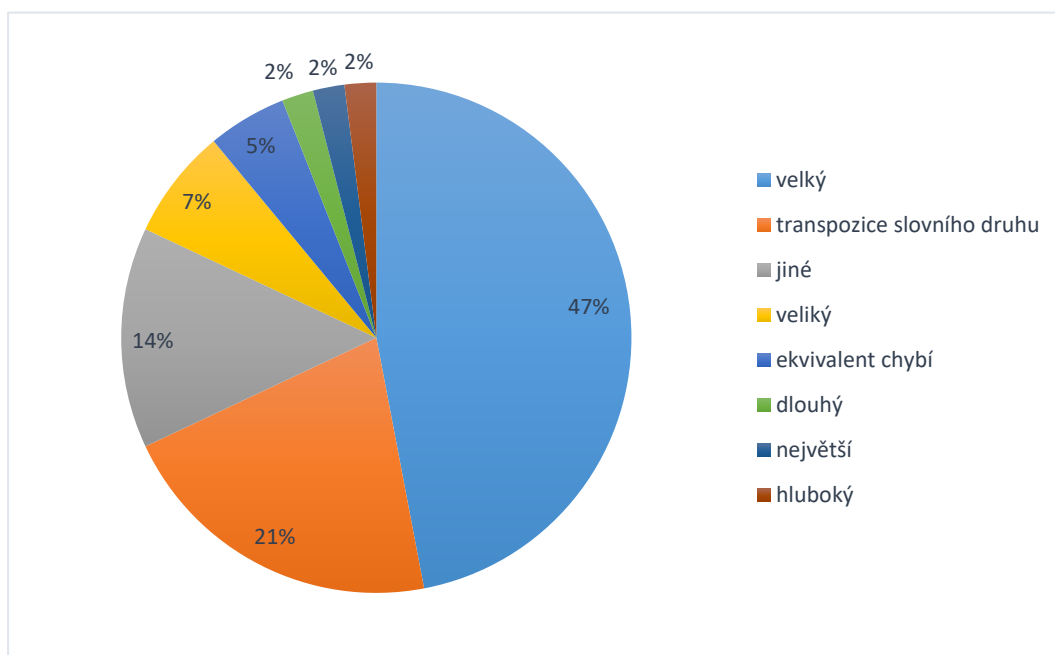
U tohoto adjektiva se naše výsledky jednoznačně shodují s Hamplovou teorií, v postpozici se vyskytuje adjektivum, mluvíme-li o ceně a v antepozici se nachází v přeneseném významu:

Graf 6 Adjektivum *caro*

3.3.3 Adjektivum *grande*

Toto adjektivum má podle Hampla v antepozici význam ‚velký, slavný, skvělý‘ a v postpozici ‚velký (postavou)‘. V databázi jsme z 974 výskytů, kdy adjektivum *grande* předchází substantivu, podrobně analyzovali 100 výskytů, z nichž nalezené české ekvivalenty odpovídají následujícímu grafu:

Graf 7 Adjektivum *grande* v antepozici

Jak vidíme, ve 47 % případů bylo adjektivum do češtiny přeloženo výrazem „velký“, zajímavé je, že pouze v 15 případech je adjektivum „velký“ použito přeneseně ve významu ‚skvělý‘ a ve 32 případech jde o velikost prostorovou, například:

*Entrava se pelo « hall » por uma **grande porta** que estava sempre aberta.
Dovnitř se šlo přes vstupní halu **velkými dveřmi**, které byly stále otevřené.
(S. de Mello Breyner Andres: Příkladné povídky, přeložila D. Dimitrovová)*

*Uma feita veio e, ajoelhando se diante de Mãe Doninha, entregou lhe um prato de barro com as duas **grandes facas** amoladas.*

*Přišla prostřednice duchů, klekla si před Paninkou a podala jí hliněnou mísu s dvěma **velkými** nabroušenými **noži**.*

(J. Amado: Pastýři noci, přeložila P. Lidmilová)

*Começaram, êle e Raimunda, a derrubar as **grandes árvores**.*

*Začali s Rajmundou kácet **velké stromy**.*

(J. Amado: Země zlatých plodů, přeložil J. Rosendorfský)

Ve 21 % případů bylo adjektivum přeloženo pomocí transpozice slovního druhu:

*Joaquim trata Sérgio com mostras de **grande respeito**, dá importância a o que o poeta faz e durante muito tempo negou se apoiar sobre os seus poemas.*

*Joaquim mluví s ním **velmi zdvořile**, obdivuje se mu a dlouho se zdráhal říci mu své mínění o básních, které píše.*

(J. Amado: Země zlatých plodů, přeložil J. Rosendorfský)

Do této skupiny jsme řadili taktéž případy, kdy je adjektivum *grande* vyjádřeno v jiném slovním druhu implicitně:

*Gabriel começou a falar, com **grande dificuldade**.*

*Gabriel se **ztěžka** pustil dovyprávění.*

(M. S. Tavares: Rovník, přeložila L. Weissová)

Adjektivum bylo taktéž přeloženo různými dalšími adjektivy odpovídajícími danému kontextu (14 %). Uvedme některé z příkladů:

<i>grande argumento</i>	pádný argument
<i>grande constipação</i>	silné nachlazení
<i>grande safra</i>	vydatná sklizeň
<i>grandes dias</i>	sváteční dny
<i>grande homem</i>	významný muž
<i>grande baú</i>	těžký kufr
<i>grandes gestões</i>	vzrušená gesta
<i>grande cordialidade</i>	nelíčená srdečnost

Český ekvivalent „veliký“ nacházíme v 7 % výskytů. V 5 % případů český ekvivalent chybí, nebo je sdělení komunikováno jinými výrazovými prostředky:

***Grande pena**, o elevador...*

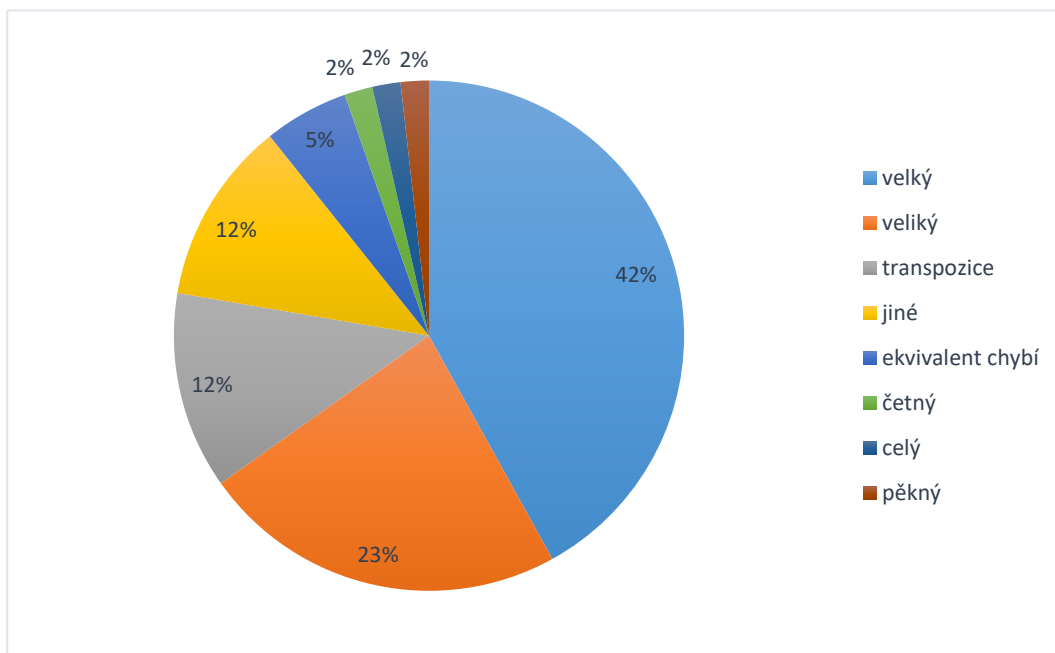
***Škoda**, že se porouchal ten výtah.*

(J. M. Eça de Queirós: Kráčeť a čti, přeložila M. Havlíková)

Po dvou procentech mají adjektiva „dlouhý“, „největší“ a „hluboký“ v následujících spojeních:

<i>grande pestanas/passos</i>	dlouhé řasy/kroky
<i>grandes momentos solitários de deleite</i>	největší potěšení ve své opuštěnosti
<i>O seu grande luxo era a música.</i>	Jejím největším přepychem byla hudba.
<i>grande silencio/ grandes melancolias</i>	hluboké ticho/ hluboká trudomyslnost

V postpozici se adjektivum *grande* objevilo v 163 případech, z nichž jsme podrobně analyzovali 112 výskytů. Naše výsledky shrnuje následující graf:

Graf 8 Adjektivum *grande* v postpozici

I zde je nejčastěji (42 % výskytů) *grande* překládáno jako „velký“ s tím rozdílem, že zde ve většině příkladů je velikost prostorová, výjimku jsme zaznamenali u těch výskytů ve spojení *gente grande*, kdy má adjektivum přenesený význam a do češtiny bylo přeloženo následujícími způsoby:

<i>gente grande</i>	vysoce postavení lidé
<i>como gente grande</i>	jako chlap
<i>negócio de gente grande</i>	hádky velkejch lidí

Ve 23 % případů je adjektivum přeloženo jako „veliký“, zde však mohou být naše výsledky zkresleny, jelikož ve většině případů ho nacházíme v překladu díla *Velká divočina: cesty* od J. G. Rosy, a tudíž se jedná o většinové výsledky od jednoho překladatele, konkrétně od P. Lidmilové.

Transpozici slovního druhu jsme zaznamenali u 12 % výskytů, například:

Havia dezenas de roças em S. Tomé e nem todos os administradores eram convidáveis – nem sequer havia em isso grande interesse.

Na Svatém Tomáši byly desítky plantáží a nebylo možné pozvat všechny správce, ani o to příliš nestál.

(M. S. Tavares: Rovník, přeložila L. Weissová)

Z dalších 12 % případů se překladatelská řešení liší v závislosti na daném kontextu, mezi jednotlivými českými ekvivalenty nacházíme následující příklady:

<i>homem grande</i>	vysoký muž
<i>traste grande</i>	masivní nábytek
<i>aguda grande</i>	silná jehla
<i>familia grande</i>	početná rodina
<i>terreiros grandes</i>	rozhlehlé pozemky
<i>boca grande</i>	plné rty

V 5 % případů český ekvivalent opět chybí, v postpozici k tomu dochází často ve spojení *sala grande*, které se v některých případech překládá pouze jako „jídlna“ nebo „salon“¹⁵:

« Grades para quê, se não há crianças ? », perguntava o Engenheiro quando decidiu transformar a sala grande em umestúdio de longas vidraças, aberto sobre o terraço.

„Na co mříže, když tu nejsou děti? ptal se Inženýr, když se rozhodl přestavět salon na ateliér s dlouhými okenními tabulemi, ústící na terasu.

(J. C. Pires: O delfínu, přeložila: Pavla Lidmilová)

---

¹⁵ V jiných kontextech je do češtiny přeloženo i adjektivum jako „velký salon“, „sál velké jídelny“ apod.

České protějšky „četný“, „celý“ a „pěkný“ mají každý po dvou procentech a vyskytují se v těchto kontextech:

roda grande

četná společnost

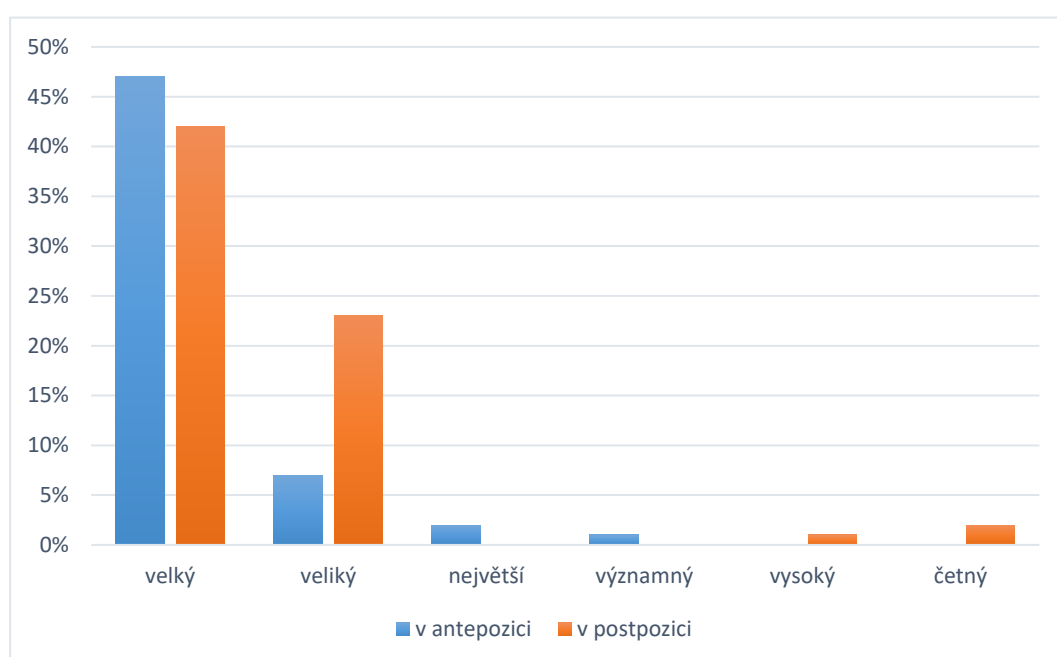
bando grande

celá banda

safra grande

pěkná sklizeň

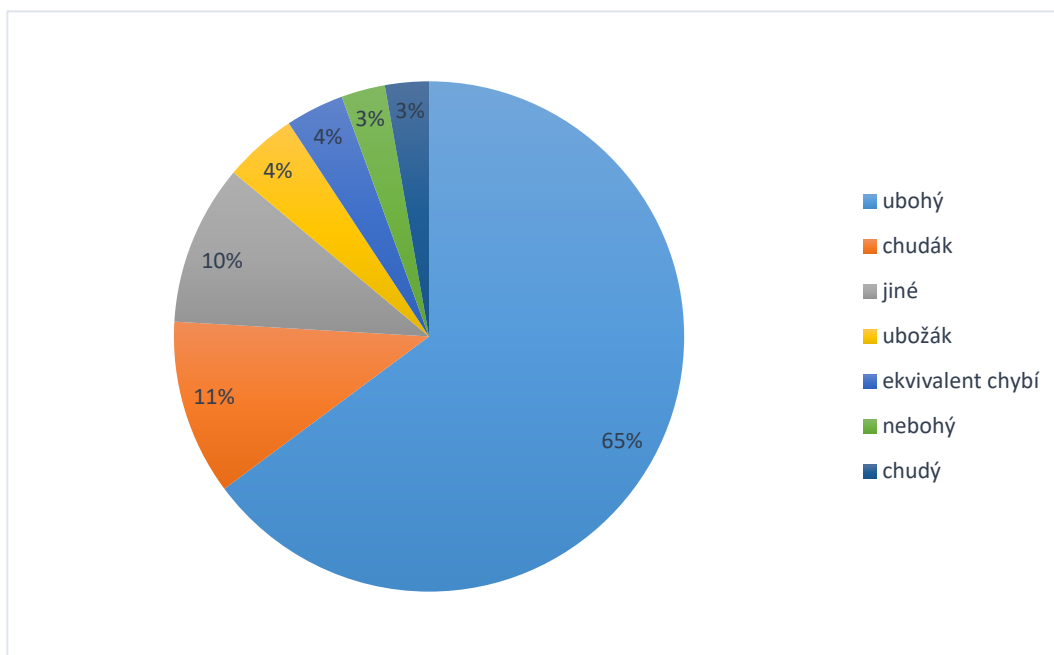
Konečné výsledky pro obě pozice můžeme shrnout v následujícím grafu:

Graf 9 Adjektivum *grande*

3.3.4 Adjektivum *pobre*

Tomuto adjektivu přisuzuje Hampl v antepozici význam ‚ubohý, nešťastný‘ a v postpozici ‚chudý‘ ve významu materiální chudoby. V antepozici jsme analyzovali 108 výskytů z celkového počtu 204 případů. Výsledky jsou následující:

Graf 10 Adjektivum *pobre* v antepozici

Ve většině případů (65%) bylo adjektivum přeloženo pomocí českého výrazu „ubohý“, obvykle ve spojení se substantivy označujícími osoby, např.: *pobre rapaz* – ubohý chlapec, *pobre vítima* – ubohá oběť, *pobre menino* – ubohé dítě apod.

Často bylo adjektivum též přeloženo jako „chudák“, ať už to ve spojení se substantivem *pobre homem* nebo jen před vlastním jménem mužským i ženským:

*Bom, o Garanço, esse ia comigo, me seguia em tudo, era **pobre homem** a a espera de qualquer ordemcordial.*

*Jistě, Garanço by se mnou odešel, ve všem by mě následoval, byl to **chudák**, který čekal na upřímný příkaz.*

(J. G. Rosa: Velká divočina: cesty, přeložila P. Lidmilová)

*A **pobre Améliasinha**, morta assim de repente...*

***Chudák Amélinka**, zemřela tak náhle ... "*

(J. M. Eça de Queirós: Zločin pátera Amara, přeložili Z. Hampejs, K. Bednář)

Podobným způsobem jsou v překladech zastoupeny adjektivum „nebohý“ (3 %) a substantivum „ubožák“ (4 %), které se objevuje často ve spojení *pobre diabo* nebo *pobre santo*:

*Na reportagem éle aparecia como um **pobre diabo** batido pela polícia, sem ter reagido.*

*V reportáži se jevil jako nějaký **ubožák**, jehož policie ztloukla a on přitom ani necekl.
(J. Amado: *Pastýři noci*, přeložila P. Lidmilová)*

V 10 % případů jsme zaznamenali 1–2 výskyty jiných českých ekvivalentů, avšak ve stejném významu jako u těch předchozích, např. „bědný, chudáček, ubožačka, nebožačka, chudinka“.

Adjektivum se v českém překladu neprojevalo ve 4 % případů, kdy nejčastěji předcházelo vlastním jménům:

*O meu **pobre Jacinto** teve uma recaída!*

Hyacint už do toho zase spadl!

*(J. M. Eça de Queirós: *Kráčej a čti*, přeložila M. Havlíková)*

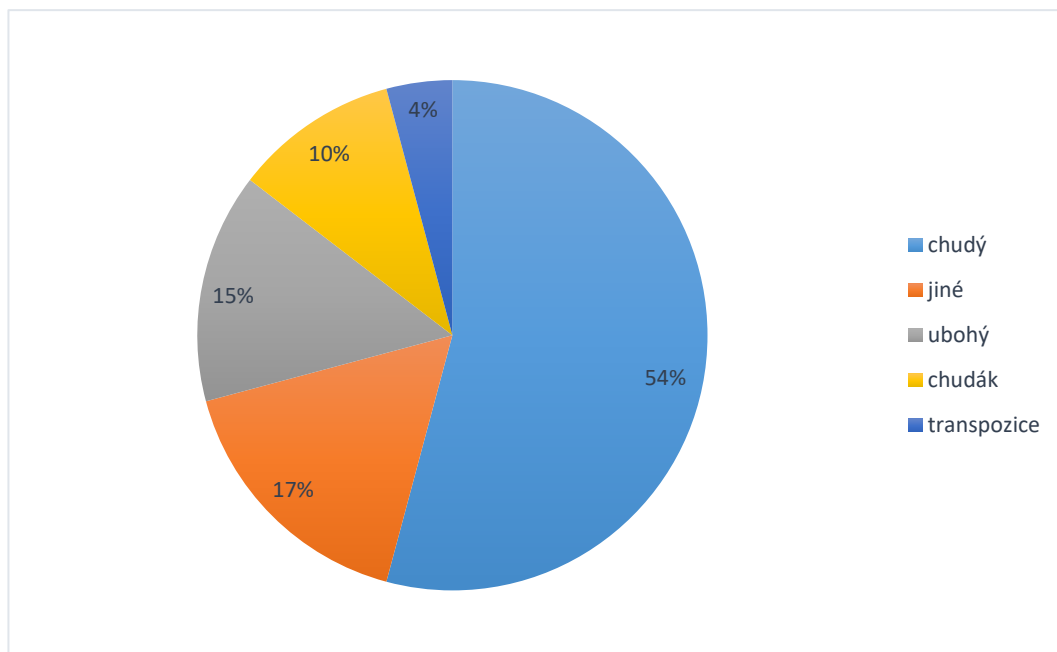
Pouze ve 3 kontextech se *pobre* přeložilo v antepozici do češtiny jako „chudý“ (materiálně), uveďme alespoň jeden příklad:

*Era a **pobre Catarina** engomadeira, que o tenente Sousa deixara com um filho em o berço, e grávida de outro- para ir asar a Estremoz!*

*Byla to **chudá** žehlírka **Catarina**, kterou jistý poručík Sousa zanechal s dítětem v kolébce a s druhým na cestě – a odešel do Estremozu za jinou, s níž se pak oženil.*

*(J. M. Eça de Queirós: *Zločin pátera Amara*, přeložili Z. Hampejs, K. Bednář)*

V postpozici jsme analyzovali nalezených 48 výskytů adjektiva a výsledky shrnuli následovně:

Graf 11 Adjektivum *pobre* v postpozici

Z grafu vyplývá, že v postpozici bylo adjektivum nejčastěji (54 %) přeloženo jako „chudý“. Podobně jako v antepozici i zde bylo *pobre* přeloženo (v 10 % případů) jako „chudák“, avšak blíže významu „materiálně chudý“:

O pequeno exército de batedores, uma gente pobre e semidescalça, recrutada em a vil a por meia dúzia de moedase uma peça de caça cada um, esperava os caçadores, em o primeiro de os locais assinalados.

Malá armáda naháněčů, zpola bosých chudáků najatých v obci za hrst mincí a po jednom kusu od úlovku na hlavu, čekala na lovce na prvním vyznačeném stanovišti.

(M. S. Tavares: Rovník, přeložila L. Weisssová)

Oproti očekávání bylo adjektivum i taktéž v antepozici, přeloženo jako „ubohý“ (15 %), zajímavé je, že se pojí především s neživými předměty: *plantas pobres* – ubohé květiny, *móveis pobres* – ubohý nábytek, *casebres pobres* – ubohé baráky apod. Pouze v jednom případě ho nacházíme i pro charakterizování osoby:

Já lhe aconteceu observar se quando está sozinho e os gestos se atrapalham em uma desarmonia órfã, os olhos procuram em o seu reflexo uma companhia impossível, a gravata de bolas nos confere o aspectoderisório de um palhaço pobre a representar o seu número sem graça para um circo vazio?

Pozorovala jste se už někdy, když jste sama a gesta se pletou v osiřelém nesouladu, oči pátrají ve vlastním odrazu po neexistujících společnicích, puntikovaná kravata nám propůjčuje směšný vzhled **ubohého klauna**, který předvádí své nezajímavé vystoupení před prázdnou manéží ?

(A. Lobo Antunes: *Jidášova díra*, přeložila L. Weissová)

V 17 % případů zvolili překladatelé pro dané kontexty jiná řešení, např.:

relvagem pobre

bídna pastva

rasura pobre

holá pláň

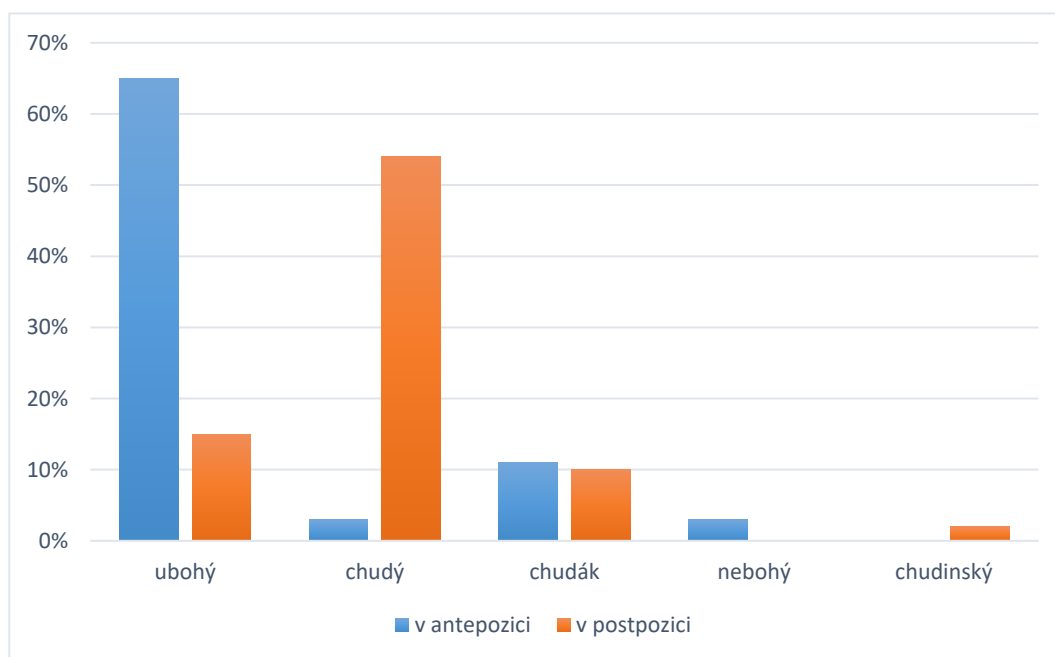
casinha pobre

chudobná chaloupka

bairro pobre

chudinská čtvrť

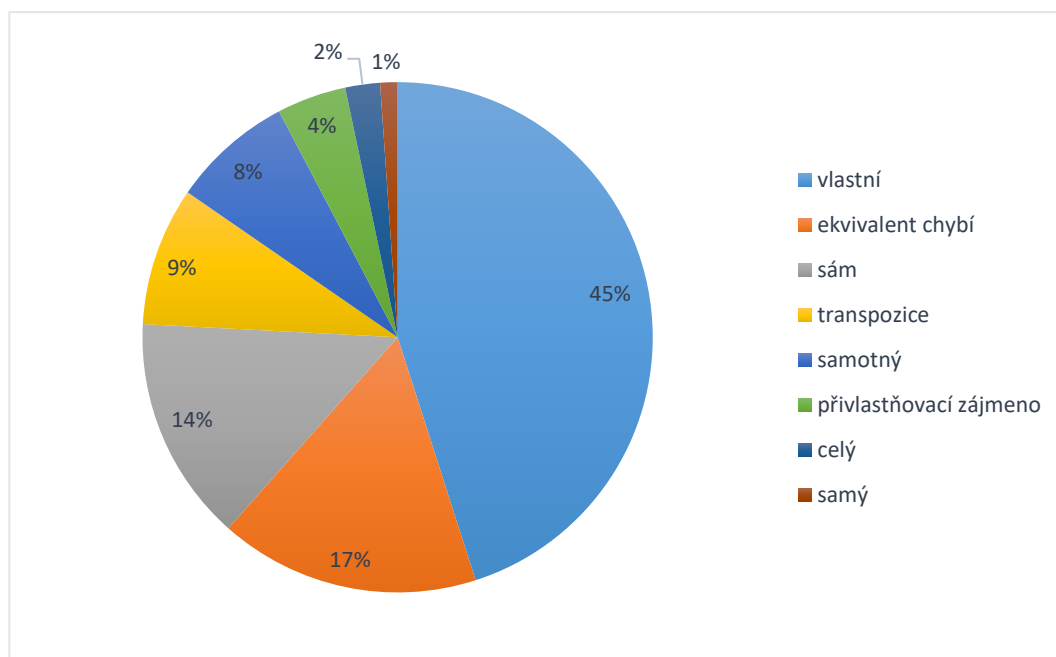
Porovnáním získaných výsledků pro obě pozice se potvrzuje, že až na několik výjimek se *pobre* pravidelně překládá v antepozici jako „ubohý“ a v postpozici zase jako „chudý“:

Graf 12 Adjektivum *pobre*

3.3.5 Adjektivum *próprio*

Podle Hampla má adjektivum v antepozici význam ‚vlastní‘ a v postpozici nabývá významu ‚vhodný‘. V pozici před substantivem se adjektivum objevilo v 352 výskytech, z nichž jsme analyzovali 91 případů:

Graf 13 Adjektivum *próprio* v antepozici

Ze získaných výsledků můžeme konstatovat, že téměř v polovině případů (45 %) bylo adjektivum do češtiny přeloženo výrazem „vlastní“:

*Prolongando se como ondas batendo, como som, existindo fortemente por momentos, perdendo se a o longe, recuperandose de novo, em o seu **próprio ritmo**.*

*Šíří se jako příbojové vlny, jako zvuk, chvíli existují z plných sil, ztrácejí se v dálce a pak znovu **vlastním tempem** přicházejí k sobě.*

(T. Gersãová: Mlčení, přeložila L. Weissová)

Ve spojení se substantivy označující především osoby nacházíme adjektivum často přeložené pomocí pronomina „sám“ (14 %) ¹⁶:

¹⁶ Řadíme sem výraz v plurálu (sami) i v ostatních rodech (sama, samo).

*Os próprios doentes desconfiavam de as minhas olheiras excessivas e de o hálito equivo-
voco em que flutuava um resto óbvio de álcool.*

*A nakonec i **sami pacienti** cítili nedůvěru k příliš velkým kruhům pod mýma očima a
rozmazanému pohledu, v němž pluly nepřehlédnutelné zbytky alkoholu.*

(A. Lobo Antunes: Jidášova díra, přeložila L. Weissová)

V podobném významu ho nacházíme i v překladech jako „samotný“ (8 %) a „samý“ (1
%), např.: *o próprio Alexandre* – samotný Alexandr, *ao próprio Salomão* – samotnému
Šalamounovi.

Často se setkáváme s tím, že je adjektivum přeloženo jinými způsoby, například
transpozicí (9 %), přivlastňovacím zájmenem (4 %), nebo jeho ekvivalent chybí (17 %):

*O que não havia em Portugal era a tradição de cidadania, um desejo de liberdade, um
gosto de pensar e agir pela **própria cabeça**: o desgraçado de o trabalhador de o campo dizia
e fazia o que o patrão lhe mandava, este repetia o que o caciquelocal lhe transmitia e este , p
or sua vez , prestava contas e vassalegem a os próceres de o partido em Lisboa .*

*Portugalsku chyběla tradice občanské angažovanosti, touhy po svobodě, chuť jednat a
myslet **samostatně**: ubožáci na polích říkali a dělali to, co jim nakázal pán opakující slova
místního klasika, jenž tím splácel vazalský dluh svým politickým předákům v Lisabonu.*

(M. S. Tavares: Rovník, přeložila L. Weissová)

*- São homens sem nenhuma cultura, mesmo em matéria de cacau - começaram a explicar
Gumercindo, a voz aindaligeiramente alterada. - Atrasados em política, demo-
liberais (pronunciou a palavra dando lhe força), não sabem nemtratar de as **próprias fazend
as**.*

*" Nemají žádné vzdělání, ba ani v pěstění kakaa se nevyznají, " začal mluvit Gumercindo
hlasem ještě poněkud vzrušeným, " zpátečníci i v politice , demokratičtí liberálové " (pronesl
ta slova s důrazem) " a nedovedou ani hospodařit na **svých statcích** .*

(J. Amado: Země zlatých plodů, přeložil J. Rosendorfský)

*,mas onde deitar o seu **próprio corpo** em a cama onde há mais dez crianças dormindo,
, ale kam složit **tělo** na lůžku,*

(T. Gersãová: *Mlčení*, přeložila L. Weissová)

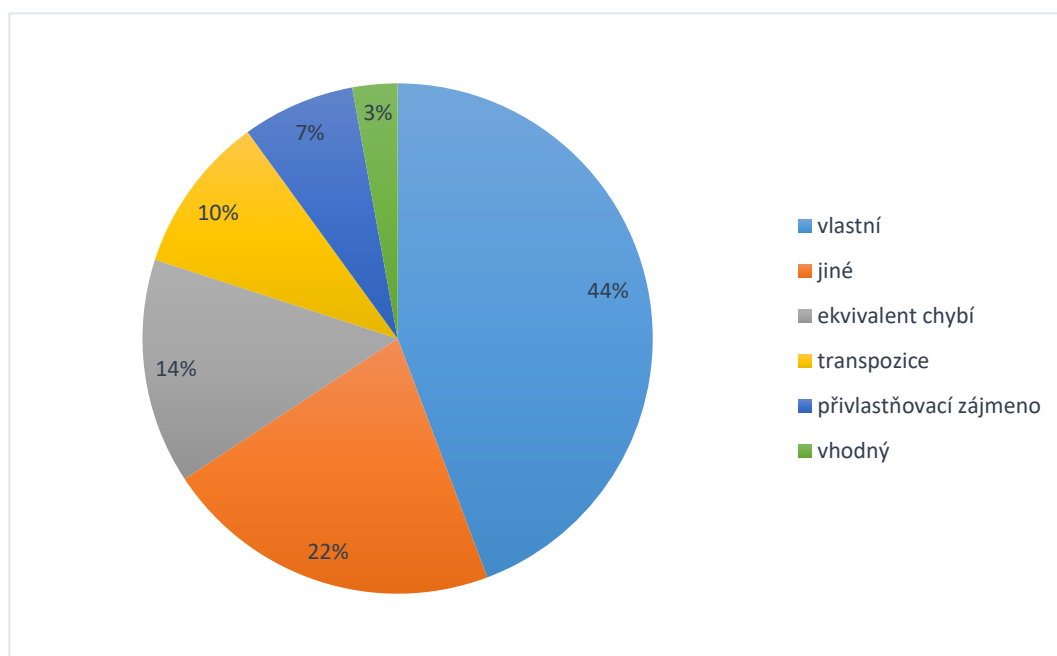
Do poslední skupiny chybějícího ekvivalentu jsme taktéž započítávali případy, kdy se adjektivum v překladu projevilo implicitně:

E de bexiga negra morreu logo depois a própria Josefa.

A na černé neštovice zemřela brzy nato i Josefa.

(J. Amado: *Pastýři noci*, přeložila P. Lidmilová)

V postpozici jsme analyzovali všech 70 výskytů s následujícími výsledky:

Graf 14 Adjektivum *próprio* v postpozici

Překvapivě zjišťujeme, že v postpozici se taktéž nejčastěji uplatnil český překlad „vlastní“ (44 %) a jen v několika výskytech jsme zaznamenali překlad „vhodný“ (3 %):

Eu queria minha vida própria, por meu querergovernada.

Chtěl jsem svůj vlastní život ovládaný mou vůlí.

(J. G. Rosa: *Velká divočina: cesty*, přeložila P. Lidmilová)

Dona Filó trabalhara de parteira, tantos filhos parira, aprendera, como se diz, em

carne própria.

Dona Filó zaručovala jako porodní bába, naučila se tomu, jak se říká, na **vlastní kůži**.

(J. Amado: *Pastýři noci*, přeložila P. Lidmilová)

*Nem o senhor não pense que para esse gasto tinham **instrumentos próprios**, alguma li minha, ou ferro lixador.*

*Nemyslete si ale, že měli k tomuhle dílu zkázy **vhodné nástroje**, nějaký pilníček nebo rašpli.*

(J. G. Rosa: *Velká divočina: cesty*, přeložila P. Lidmilová)

Ve 14 % případů ekvivalent chyběl, nebo byla daná věta přeložena zcela jinými prostředky, takže se zde ekvivalent neprojevil přímo, v 10 % případů se uplatnila transpozice a v 7 % případů bylo adjektivum přeloženo, stejně jako v antepozici, přivlastňovacím zájmenem:

*O poeta Sérgio Moura dizia que Silveirinha tinha uma **lista própria**, de gente que ia mandar fuzilar quando acontecesse a vitória fascista.*

*Báseník Sérgio Moura tvrdil, že Silveirinha má **seznam** osob, které chce dát zastřelit, až se dostane k moci .*

(J. Amado: *Země zlatých plodů*, přeložil J. Rosendorfský)

*Mas, mesmo para comer, ou falar, ou rir, ele deixava a **boca própria** se abrir alta em o meio, como sem vontade, boca dedor.*

*Ale třeba při jídle, mluvení nebo i smíchu se mu **ústa** roztahovala **jakoby sama od sebe**, v bolesti.*

(J. G. Rosa: *Velká divočina: cesty*, přeložila P. Lidmilová)

*A sua existência de padre era uma curvatura humilde que lhe fatigava a alma; vivia de a obediência a o senhor bispo, a a câmara eclesiástica, a os cânones, a a Regra que nem lhe permitia ter uma **vontade própria** em as suas relações com o sacristão.*

*Jeho kněžský život bylo pokorné hrbení, pod nímž mu duše umdlávala; žil v poslušnosti pana biskupa, konsistoře, kánonů, církevních předpisů, jež mu ani nedovolovaly, aby podle své **vůle jednal** s kostelníkem .*

(J. M. Eça de Queirós: *Zločin pátera Amara*, přeložili Z. Hampejs, K. Bednář)

Konečně 22 % případů byla uplatněna jiná překladatelská řešení:

orgulho próprio

osobní hrdost

sem uma palavra propria

bez jediného slůvka

singularidades próprias de plebeus

zvláštnosti vyhrazené plebejcům

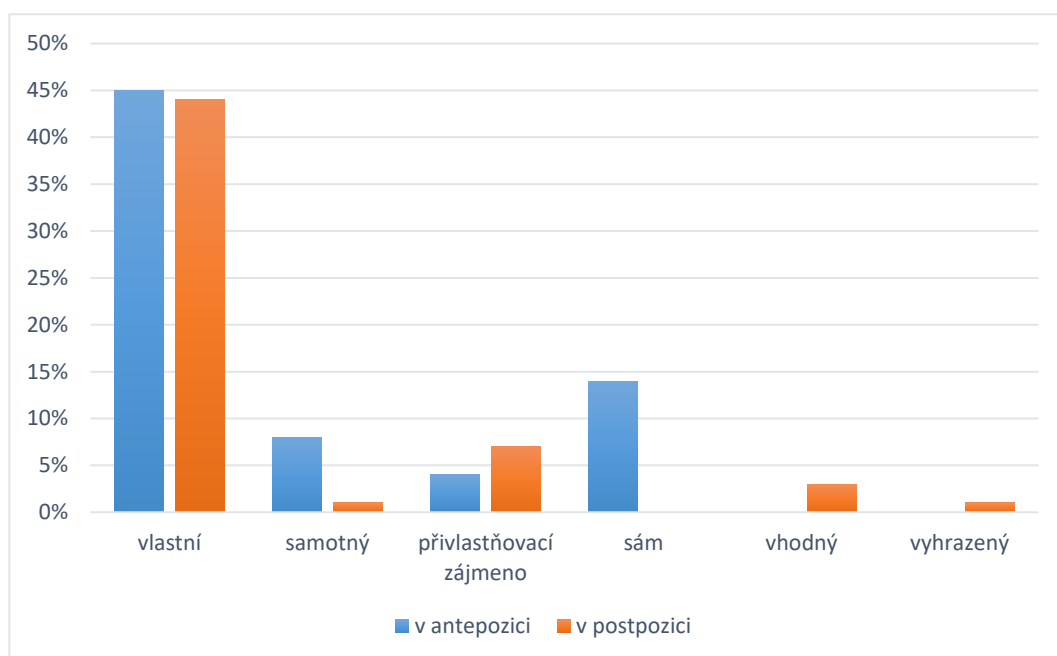
defesa própria

sebeobrana

respeito próprio

sebeúcta

Konečné porovnání výsledků můžeme pozorovat na následujícím grafu:

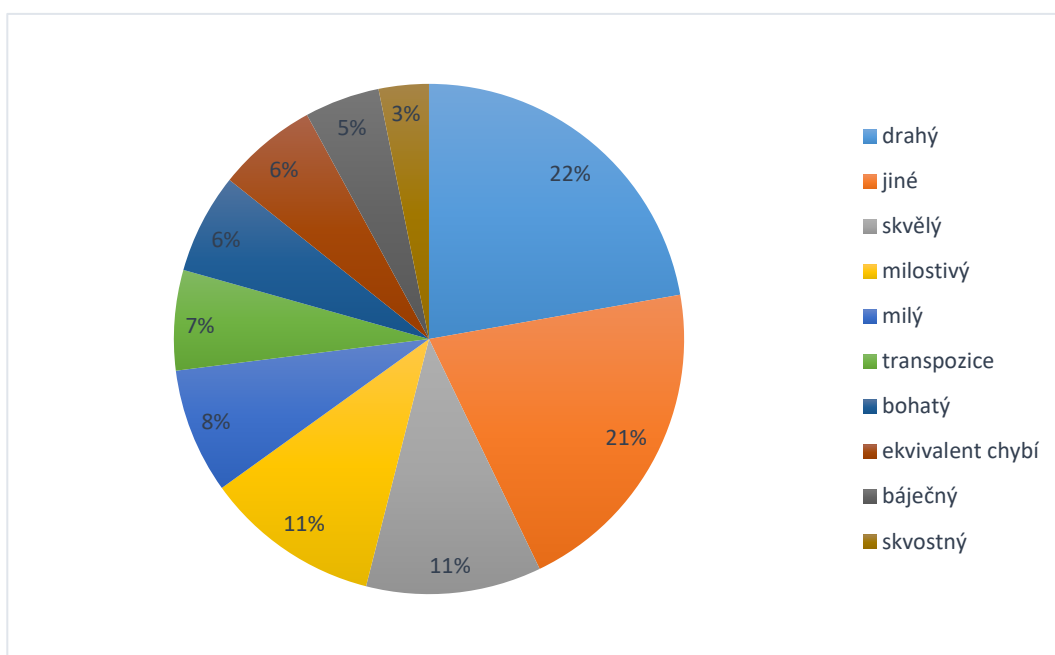

Graf 15 Adjektivum *próprio*

Z našich výsledků nevyplývá, že by adjektivum mělo význam vlastní jen v antepozici, poměr je naopak vcelku vyrovnaný. Nicméně adjektivum bylo přeloženo do češtiny ekvivalentem „vhodný“ pouze v postpozici, avšak vzhledem k malému počtu výskytů a specifičnosti analyzovaných textů nemůžeme Hamplovu teorii ani potvrdit, ani vyvrátit.

3.3.6 Adjektivum *rico*

Toto adjektivum Hampl v seznamu adjektiv měnících postavení v závislosti na postavení neuvádí, přesto jsme se ho rozhodli podrobit analýze, poněvadž se jím zabýval Raposo, podle kterého má adjektivum v antepozici evaluativní charakter, zatímco svůj původní význam si zachovává v postpozici. Nás zajímalo, jak se tento fakt projeví v českých překladech. Nejprve byly zkoumány české ekvivalenty adjektiva *rico* v antepozici, analýzou nalezených 63 výskytů jsme dospěli k následujícím výsledkům:

Graf 16 Adjektivum *rico* v antepozici

Z grafu je patrné, že *rico* v antepozici bylo do češtiny překládáno různými způsoby. Pokud rozvíjelo substance označující osoby, nejčastěji se uplatnily ekvivalenty „drahý“ (22 %), „milostivý“ (11 %) a „milý“ (8 %):

Ora essa, minha rica senhora!

" To zas ne, drahá paní!

Nasci em Lisboa, e aprecio Lisboa, minha rica senhora.

" V Lisaboně jsem se narodil a Lisabon ctím, milostivá paní."

(J. M. Eça de Queirós: Bratranec Basílio, přeložil Z. Hampl)

- *Foi o seu dinheiro, minha **rica menina**.*

„Byly to peníze od vás, milá slečinko.

(*J. M. Eça de Queirós: Zločin pátera Amara, přeložili Z. Hampejs, K. Bednář*)

Pokud adjektivum rozvíjelo předměty, často se objevilo v překladu jako „skvělý“ (11 %) nebo „skvostný“ (3 %):

*É um **rico presente**.*

*To je **skvělý dar**.*

(*J. M. Eça de Queirós: Bratranec Basílio, přeložil Z. Hampl*)

*Depois era o **rico mausoléu** de o Moraes, onde sua espoa que, agora, rica e quarenton a, vivia emconcubinagem com o belo capitão Trigueiros, fizera gravar uma piedosa quadra :
...*

*Pak tam byl **skvostný náhrobek** pana Moraise, na nějž vdova, jež nyní jako bohatá čtyřicátnice byla konkubínou sličného kapitána Trigueirose, dala vrýt toto zbožné čtyřverší:...*

(*J. M. Eça de Queirós: Zločin pátera Amara, přeložili Z. Hampejs, K. Bednář*)

České ekvivalenty „báječný“ (5 %) a „bohatý“ (6 %) odpovídají adjektivům rozvíjející jak osoby, tak neživé předměty. Konkrétně u výrazu „bohatý“ si adjektivum zachovalo svůj původní význam:

*A esta altura será um **rico comerciante**, com muitos camelos e muitas mercadorias.*

*To už z tebe bude **bohatý obchodník** s mnoha velbloudy a spoustou zboží.*

(*P. Coelho: Alchymista, přeložila P. Lidmilová*)

V 7 % případů se také v překladu uplatnila transpozice, zatímco ve třech výskytech (6 %) bylo pro přeložení věty s adjektivem užito nikoliv ekvivalentu, ale jiných výrazových prostředků:

*Os chefes tribais estavam sentados em o fundo de a tenda, em semicírculo, descansan do seus braços e pernas em almofadas de seda com **ricos bordados**.*

*Kmenoví vůdci seděli vzadu v polokruhu, paže a nohy položené na hedvábných, **bohatě** vyšíváných polštářích.*

(P. Coelho: Alchymista, přeložila P. Lidmilová)

*Lembrar me eu que quieriam cortar o meu **rico dedo** pela raiz! ...*

Když si vzpomenu, že tady mi ho chtěli celej ušmiknout! ...

(F. Namora: Muž s maskou, přeložila P. Lidmilová)

A konečně v poměrně velké části (21 %) bylo adjektivum přeloženo nejrůznějšími českými ekvivalenty, například:

rica obra

znamenná práce

ricas rimas

vyšperkované rýmy

rica tília

krásný lipový květ

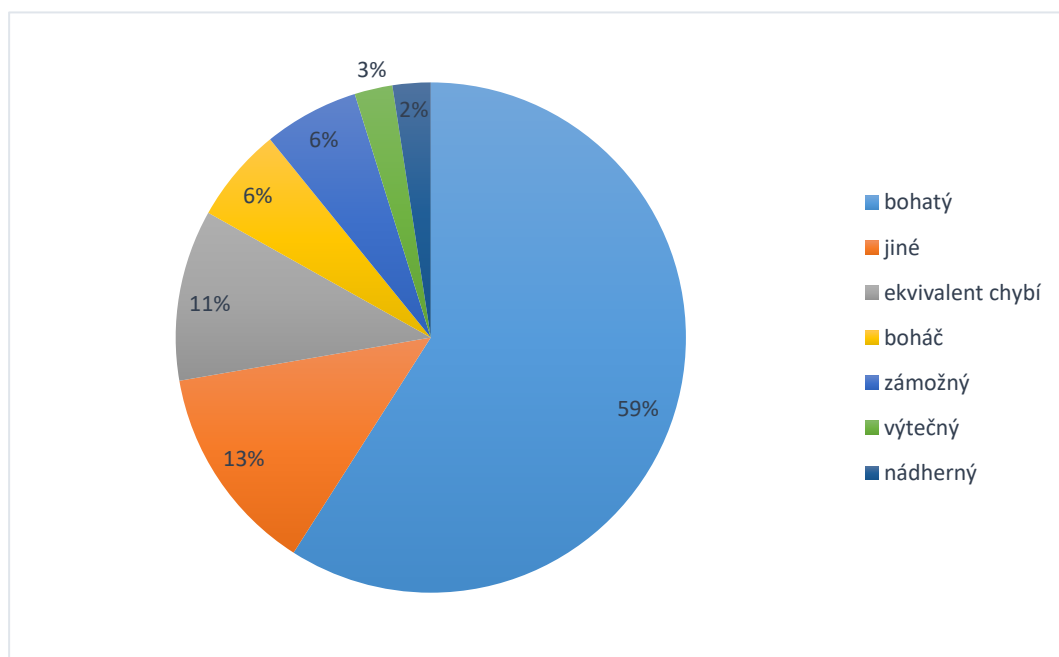
ricos legumes

výborná zelenina

rico proprietário

zámožný majitel

V postpozici jsme analyzovali všech 83 výskytů a získaná data jsme následně zpracovali:

Graf 17 Adjektivum *rico* v postpozici

Ve většině případů si adjektivum *rico* zachovává svůj původní význam a do češtiny bylo přeloženo jako „bohatý“ (59 %), „boháč“ (6%)¹⁷, „zámožný“ (6 %):

...*Afonso, de burguesia rica e provinciana, as criadas, as louças novas, os talheres brilhantes, os jantares de Natal, as pequenas festas, a gramática de tudo isso, que era preciso decorar, mulher de professor deve, dona de casa deve, Lavínia, porque é preciso compreender que Alfredo vai uma vez algum tempo a Paris e traz consigo uma estrangeira, com uma filha, e não entende depois, ele próprio, o momento de loucura em que saiu de a sua norma e seus princípios, ...*

...*Afonso, patřil bohaté venkovské buržoazii, služky, nové servisy, lesklé přístroje, vánoční večere, malé oslavy, všechno mělo svou gramatiku a bylo třeba znát ji nazpaměť, učitelova žena musí, paní domu musí, Lavínie, protože přece musíme pochopit, že se Alfredo jednou vydá načas do Paříže a vrátí se s cizinkou, která má dceru, i když později sám neví, jaké šílenství ho to tenkrát přimělo překročit pravidla a zásady, ...*

(T. Gersãová: *Mlčení*, přeložila L. Weissová)

Parecia desconfiado, embora a a sua personalidade de homem rico fosse fácil um exterior de indiferença.

Vypadal nedůvěřivě, přestože jeho osobnosti boháče by jistě nebylo zatěžko udržet si zdání lhostejnosti.

(F. Namora: *Muž s maskou*, přeložila P. Lidmilová)

Afirmou depois que Antônio Vítor ia prosperar com certeza, um dia seria um coronel rico, quantos não haviam começado como ele?

Ujistil pak Antonia, že jistě bude mít úspěch ve svém novém podnikání a jednou se stane zámožným plantážníkem; vždyť není první, kdo takhle začíná!

(J. Amado: *Země zlatých plodů*, přeložil J. Rosendorfský)

Přesto je však adjektivum užito v antepozici i pro vyjádření hodnocení, např. české ekvivalenty „výtečný“ (3 %) a „nádherný“ (2 %). Ve zbývajících kontextech bylo adjektivum přeloženo různými způsoby, kdy se ve většině případů vycházelo z jeho původního významu:

---

¹⁷ Ve spojení *homem rico*

<i>tapete rico</i>	vzácný koberec
<i>mundo rico</i>	přepychový svět
<i>casas ricas</i>	honosné domy
<i>formas ricas</i>	kypré tvary

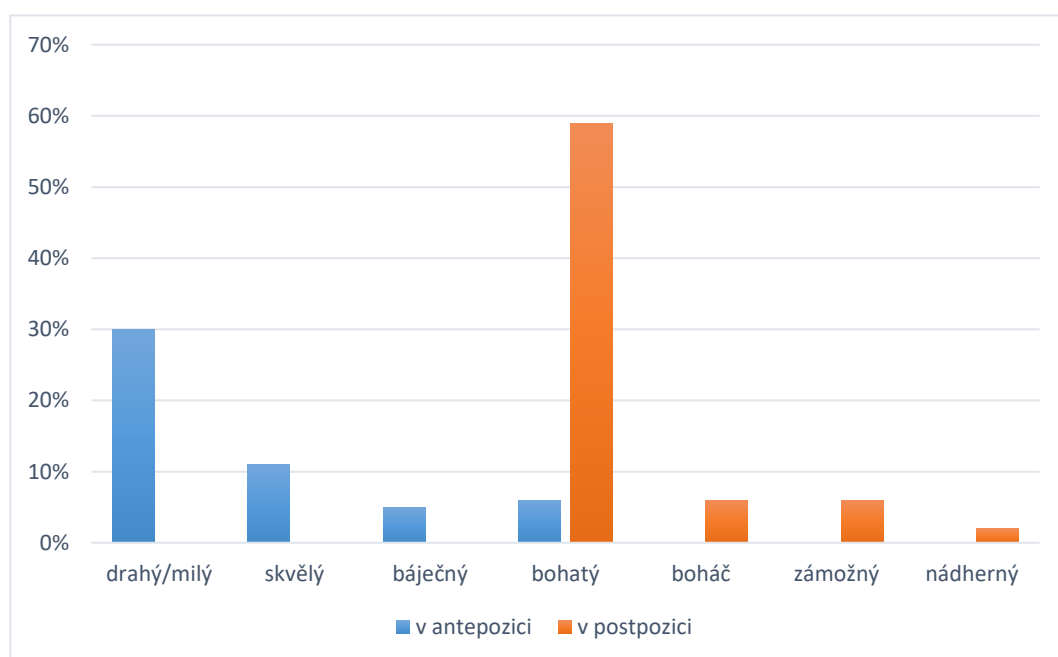
I v postpozici v některých případech pro adjektivum nenacházíme v českém překladu přímý ekvivalent (11 %):

Desde o berço, onde a avó espalhava funcho e âmbar para afugentar a Sorte-Ruim, Jacinto medrou com asegurança, a rijeza, a seiva rica de um pinheiro de as dunas.

Již od kolébky, do níž jeho babička vhodila hrst fenyklu a jantaru, aby zapudila z jeho osudu smůlu, se Hyacint měl k světu, jako by v něm kolovala míza jedné z těch robustních a odolných borovic, jaké rostou na dunách.

(J. M. Eça de Queirós: Kráčeř a čti, přeložila M. Havlíková)

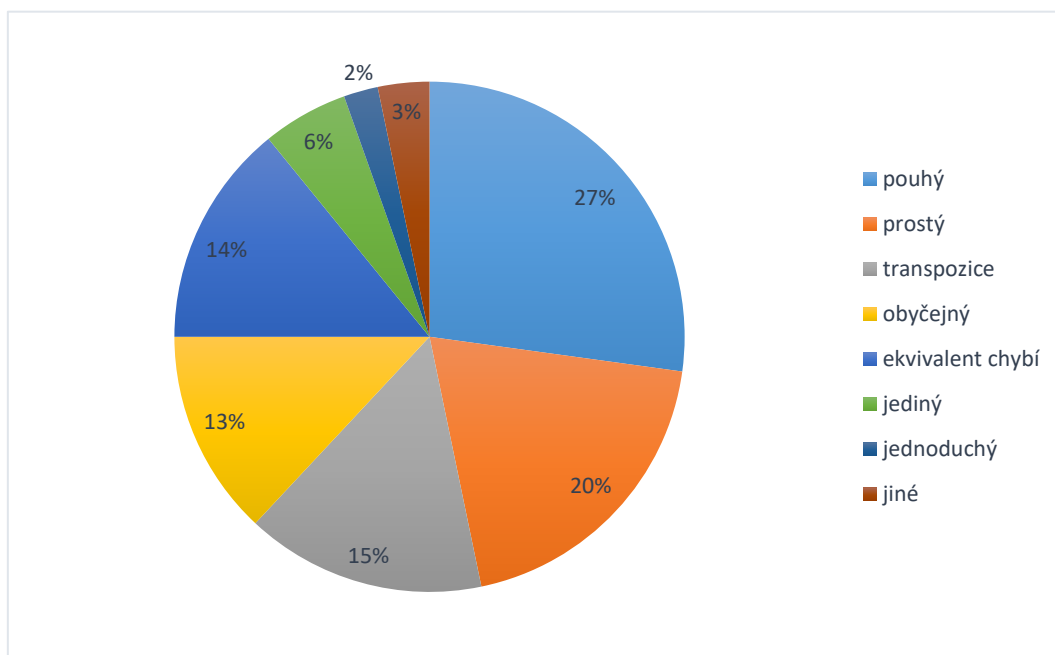
Srovnáme-li výsledky z obou pozic, zjistíme, že adjektivum *rico* má v antepozici opravdu spíše hodnotící funkci a v postpozici se většinou překládá ve významu „bohatý“, i když drobné výjimky jsou možné:

Graf 18 Adjektivum *rico*

3.3.7 Adjektivum *simples*

Posledním adjektivem, které v této práci budeme zkoumat, je adjektivum *simples*, to má podle Raposa v antepozici intenzionální a v postpozici kvalitativní charakter, Hampl uvádí, že stojí-li před substantivem, překládá se do češtiny ve významu ‚pouhý‘ a za substantivem ve významu ‚jednoduchý‘. V antepozici bylo zkoumáno všech 90 výskytů a výsledky byly shrnuty do grafu následovně:

Graf 19 Adjektivum *simples* v antepozici

Pozorujeme, že adjektivum bylo skutečně často přeloženo českým adjektivem „pouhý“ (27 %):

*Brincava com a rata pelo **simples prazer** de brincar, sem nenhuma outra intenção, gratuitamente.*

*Hrál si s myší z **pouhé radosti** ze hry, bez jakéhokoli jiného úmyslu, nezištně.*

(J. Amado: Pastýři noci, přeložila P. Lidmilová)

V podobném významu je adjektivum přeloženo do češtiny jako „prostý“ (20 %), nebo „obyčejný“ (13 %), nebo jediný (6 %):

*Sentiu que o procurador se remexeu, nervoso, em a sua cadeira, e viu a testemunha olhar, como quem pede instruções, a o coronel Maltez, o qual lhe fez um **simples gesto** de cabeça, uma indicação muda : « tem calma , não há azar ! » .*

*Cítil, jak se prokurátor nervózně zavrtěl na židli a všiml si, že svědek upírá oči na plukovníka Malteze jako by žádal o radu, a ten mu **prostým pokývnutím** hlavy mlčky naznačil: " Klid, střílí nazdařbůh ! "*

(M. S. Tavares: Rovník, přeložila L. Weissová)

*Estava planejando explicar de esta vez a a menina porque um **simples pastor** sabe ler: havia estado até os dezesseis anos em um seminário.*

*Tentokrát chtěl děvčeti vysvětlit, proč umí číst, třeba je **obyčejný pastýř** : do šestnácti let studoval v semináři .*

(P. Coelho: Alchymista, přeložila P. Lidmilová)

*Luísa agradara lhe. E talvez por isso, porque, finalmente , valia a pena mostrar se um pouco loquaz , arredara com um **simples gesto** a verborreia de o professor , chamando as atenções sobre si .*

*Luisa se mu zalíbila, a možná proto mu teď konečně stálo za to se trochu rozpovídat. **Jediným posunkem** přerušil proud profesorovy výmluvnosti a upoutal pozornost na vlastní osobu.*

(F. Namora: Muž s maskou, přeložila P. Lidmilová)

Stějně tak je tomu i v případech za užití transpozice v překladu, kdy se z adjektiva stává adverbium „jen“ (15 %):

*Perguntou a Inocêncio se havia um motivo para aquilo ou se era **simples coincidência** estarem impecáveis em seus trajés alvos .*

*Zeptal se Inocência , je - li pro to nějaký důvod nebo je - li to **jen náhoda** , že jsou všichni tak bezvadně oblečení do bílého .*

(J. Amado: Pastýři noci, přeložila P. Lidmilová)

Ve 14 % případů adjektivum nemělo v textu překladu svůj český ekvivalent:

Ali, onde cada mulher acabava por se tornar apeteçível para um homem só, e onde a simples presença e a figura de Anna se tornava uma tortura a os olhos de qualquer homem?

Kde opuštěný muž nakonec touží po každé ženě a při pohledu na Anninu postavu prožívá hotová muka?

(M. S. Tavares: Rovník, přeložila L. Weissová)

Ve zbývajících kontextech bylo adjektivum přeloženo jako „jednoduchý“ (2 %) nebo pomocí jiných adjektiv (3 %):

simples chatas

jednoduché pramice

simples cama

jednoduché lůžko

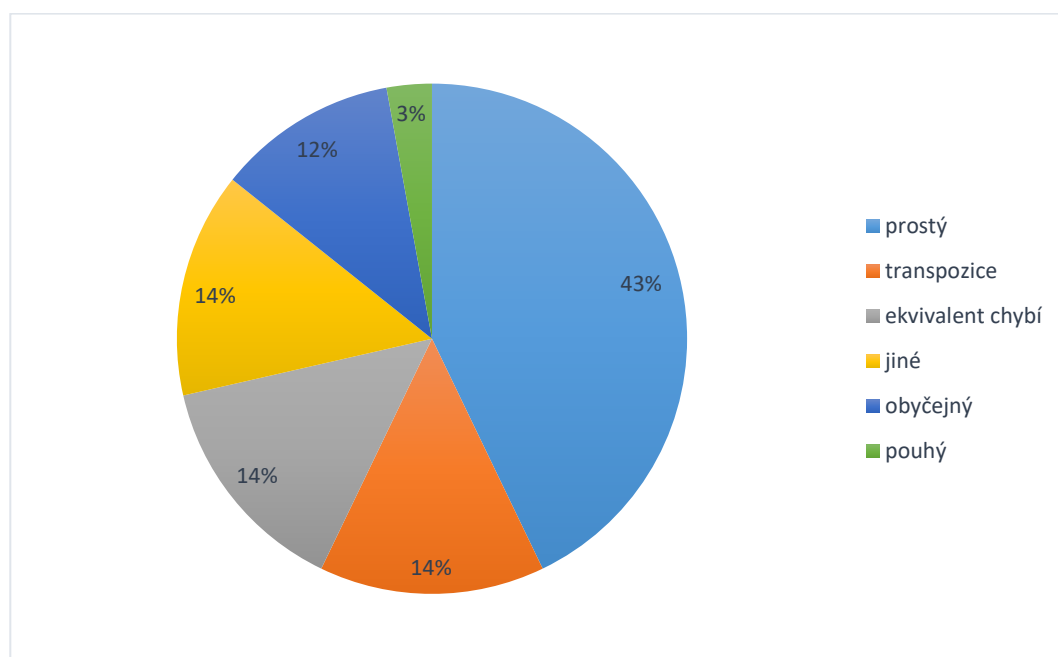
simples caso clínico

běžný klinický případ

por simples ociosidade

z čiré marnosti

V postpozici bylo možné zkoumat pouze 35 výskytů:

Graf 20 Adjektivum *simples* v postpozici

Na první pohled zde překvapivě nenacházíme český překlad „jednoduchý“, myslíme si však, že je to dáno literární povahou zkoumaných textů, kde je ze stylistického hlediska preferováno adjektivum „prostý“ (43 %):

*Ele tirou o seu capote, sentou se, tocou uma **melodia simples**, mas extremamente melancólica.*

*Stařec si svlékl plášť, usedl a zahrál **prostou**, ale neobyčejně zádušnou **melodií**.
(J. M. Eça de Queirós: Zločin pátera Amara, přeložili Z. Hampejs, K. Bednář)*

Při transpozici (17 %) se uplatnilo především adverbium „prostě“:

*E disse com **curteza simples**, igual quisesse falar: barra - beiras - cabeceiras... Fosse cego, de nascença.*

*A řekl to **prostě a úsečně**, zrovna jako by chtěl říct: ententyky dva špalíky ... Jako by byl od narození slepý.*

Ve 14 % případech adjektivum do češtiny nebylo vůbec přeloženo:

*Aquelas **palavras simples** produziram um curto silêncio.*

*Jeho **slova** vyvolala chvíli ticha.*

(J. M. Eça de Queirós: Bratranec Basílio, přeložil Z. Hampl)

Adjektivum bylo taktéž přeloženo jako „obyčejný“ (12 %) a pouze v jednom případě jako „pouhý“:

*No sertão, até **enterro simples** é festa.*

*V sertão je i **obyčejný pohřeb** svátkem.*

(J. G. Rosa: Velká divočina: cesty, přeložila P. Lidmilová)

*Se eu porém a os meus olhos juntar os dois **vidros simples** de um binóculo de corridas, percebo, pôr trás de a vidraça, presuntos, queijos, boiões de geléia e caixas de ameixa seca*

*Když ale přidám ke svým očím **pouhá** dvě **skla** dostihového dalekohledu, uvidím i šunky, sýry, sklenice džemu a krabice sušených švestek ve výloze.*

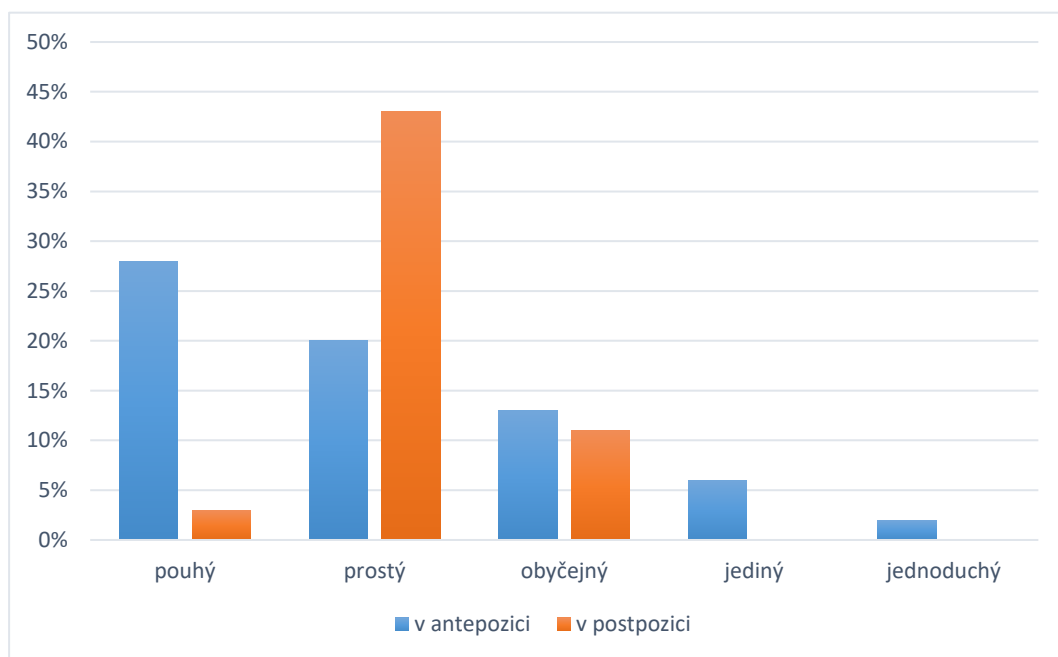
(J. M. Eça de Queirós: Kráčeť a čti, přeložila M. Havlíková)

Konečně bylo taktéž ve 14 % případů přeloženo dalšími adjektivy, z nichž každé se vyskytlo jen jednou, například:

carta simples
suspiro simples

prostinké psaní
krátký povzdech

Pokusíme-li se data pro antepozici a postpozici srovnat, nedocházíme k jednoznačným výsledkům:

Graf 21 Adjektivum *simples*

Z výsledků vyplývá, že bylo adjektivum přeloženo jako „pouhý“ poměrně častěji v antepozici. Pro obě pozice je však často užito adjektiva „prostý“, poněvadž toto adjektivum může v češtině nabývat obou významů, srov.:

*Na Pérsia, em a Etiópia, um **simples padre** tinha o privilégio de destronar os reis, dispor de as coroas!*

*V Persii a Habeši má **prostý kněz** právo svrhnout z trůnu krále a volně nakládat s korunou!*

*Ele tirou o seu capote, sentou se, tocou uma **melodia simples**, mas extremamente melancólica.*

*Stařec si svlékl plášť, usedl a zahrál **prostou**, ale neobyčejně záhumčivou **melodii**.*

(J. M. Eça de Queirós: Zločin pátera Amara, přeložili Z. Hampejs, K. Bednář)

Přestože se český výraz „jednoduchý“ objevil v překladu jen u adjektiva v antepozici, není možno z toho vyvozovat nějaké závěry, protože počet výskytů je velmi malý.

4 Závěr

Existuje mnoho faktorů, které mohou mít vliv na převládající postavení portugalských adjektiv. Jsme si proto vědomi, že v naší studii nebylo možné tuto problematiku obsáhnout celou. Na závěr bychom zde chtěli shrnout výsledky naší korpusové analýzy a zrekapitulovat, zdali se některé teze gramatiků o postavení portugalských adjektiv v atributivní funkci potvrdily, či nikoliv.

Ukázalo se, že otázka postavení adjektiv je komplexní problém a (až na několik výjimek) není možné říci, že by se některá adjektiva vyskytovala pouze v antepozici a jiná jen v postpozici.

Obecně naše výsledky potvrdily pravidla pro postavení adjektiv jednotlivých skupin, jak je uvádí Raposo. Výjimku tvoří dvě adjektiva, kterým přisuzuje Raposo pouze jednu pozici, ale korpusovou analýzou byly zjištěny výskyty ve druhém postavení. Prvním je modální adjektivum *capaz*, které bylo přes očekávání nalezeno i v antepozici, zde však ztrácí svůj modální význam a stává se z něj adjektivum kvalitativní ve významu ‚schopný, šikovný‘. Druhým je intenzionální adjektivum *suposto*, které se naopak vyskytuje i v postpozici, i když mu tuto pozici Raposo upírá. Zase však v těchto případech ztrácí svůj intenzionální charakter a stává se z něj adjektivum kvalitativní ve významu ‚fiktivní, nepravý‘.

V některých případech bylo možné na základě získaných výsledků upřesnit tendence v postavení adjektiv a tím přispět k opravení některých zažitých stereotypů. Například postavení výhradně v antepozici se v gramatikách často přisuzuje monosylabickým adjektivům *bom* a *mau*. Naše výsledky ukazují, že tato pozice je pro tato adjektiva skutečně převládající, ale mohou se taktéž vyskytovat v postpozici. Ve spojení s některými substantivy (*lado*, *homem*, *coisa*), kde může být společenská tendence substance dělit pouze na dobré a špatné, je dokonce převládajícím postavením postpozice.

Více gramatiků taktéž uvádí, že v postpozici mají adjektiva objektivní hodnotu, zatímco v antepozici vyjadřují spíše subjektivní hodnocení. To však platí do jisté míry pouze pro adjektiva kvalitativní a relační, stěžejní však zůstává jejich funkce (restriktivní vs. nerestriktivní). Například adjektiva evaluativní, jejichž podstatou je vyjádření subjektivního hodnocení, se v postpozici vyskytují často. Naše výsledky se tak v tomto bodě shodují spíše s Raposovou teorií.

K některým překvapivým závěrům docházíme taktéž porovnáním výsledků získaných z korpusové databáze projektu *Intercorp* se seznamem adjektiv měnících význam v závislosti na postavení, který uvádí ve své mluvnici Hampl (1974). Zatímco u adjektiv *antigo* (v

antepozici: ‚bývalý, dávný‘, v postpozici: ‚starý, starodávný‘) a *caro* (v antepozici: ‚drahý, milý‘, v postpozici: ‚drahý – cenově‘) výsledky až na některé výjimky potvrzují významy, které jim přisuzuje Hampl, u jiných adjektiv se naše výsledky s Hamplovou mluvnicí v některých bodech rozcházejí. Například u adjektiva *grande* (v antepozici: ‚velkolepý‘, v postpozici: ‚velký – postavou‘) se Hamplovo pravidlo uplatňuje především u osob, ale u neživých objektů bylo zjištěno v mnoha případech antepozice ve významu ‚velký – postavou‘. U adjektiva *pobre* (v antepozici: ‚ubohý, nešťastný‘, v postpozici: ‚chudý‘) byla zjištěna výjimka naopak u substantiv označující neživé objekty, která byla v antepozici překládána českým ekvivalentem ‚ubohý‘. Výrazněji už se výsledky lišily v případě adjektiva *próprio* (v antepozici: ‚vlastní‘, v postpozici: ‚vhodný‘), kdy se dané adjektivum vyskytovalo v postpozici taktéž s vysokou frekvencí ve významu ‚vlastní‘. Při zkoumání adjektiva *simples* (v antepozici: ‚pouhý‘, v postpozici: ‚jednoduchý‘) jsme nedošli k jednoznačným závěrům, poněvadž je v obou pozicích v českých beletristických textech překládáno českým ekvivalentem ‚prostý‘, který může nabývat obou významů, a český protějšek ‚jednoduchý‘ se v textech téměř nevyskytuje.

Naše studie tedy potvrdila některé teorie gramatiků, přináší však i nová zjištění k danému tématu, upřesňuje některé tendence v postavení portugalských adjektiv nebo poukazuje na výjimky.

5 Resumé

Práce se zabývá postavením adjektiv v nominálních syntagmatech v současné portugalštině. Je rozdělena na teoretickou a praktickou část.

V teoretické části jsme se pokusili na základě dostupných gramatik a publikací podat obecnou charakteristiku adjektiva a shrnout teze gramatiků o jeho pravidelném či převládajícím postavení. Zatímco při definování adjektiv se gramatici shodují na tom, že se jedná o základní slovní druh, který nese lexikální význam, vyjadřuje kvality, vlastnosti nebo vztahy substancí; významová klasifikace adjektiv není pevně stanovena a závisí na konvencích či individuálním pojetí gramatiků. Tato studie se opírá o klasifikaci adjektiv vymezenou kolektivem autorů *Gramática do português* (Raposo 2013) a adjektiva jsou rozdělena na: **kvalitativní** – vyjadřující „primitivní“ vlastnosti substantiv (např. *grande, azul*), **relační** – označující vztahy mezi substancemi a vytvářející podskupiny nebo typy (*campestre, fluvial*), **evaluativní** – vyjadřující subjektivní hodnocení mluvčího k dané substanci (*bom, fantástico*), **modální** – označující hodnocení mluvčího v závislosti na platnosti výpovědi – modalitě (*possível, desejável*) a **intenzionální** – vyjadřující, jakým způsobem se uplatňuje dané substantivum k označované substanci (*falso, mero*). Mimo to zmiňujeme taktéž adjektiva **adverbiální** (adjektiva adverbiálního charakteru), která netvoří samostatnou skupinu, ale představují způsob, jakým lze adjektiva v daném kontextu chápat, v praktické části je proto nezkoumáme zvlášť.

V otázce postavení adjektiv v atributivní funkci se přístupy gramatiků taktéž liší. V některých gramatikách nacházíme výčet adjektiv, jejichž typickým postavením je antepozice, nebo naopak postpozice (případně dochází změnou postavení k většímu významovému posunu). Jiné gramatiky popisují tendence pro převládající postavení adjektiv, např.: že v antepozici stojí adjektiva, která vyjadřují subjektivní hodnocení, charakteristickou „neodmyslitelnou“ vlastnost, nebo jsou foneticky „lehčí“ (méně slabičná).

Ucelenější přehled o postavení adjektiv podává Raposo (2013), podle kterého mohou téměř všechna adjektiva (kromě některých výjimek, jako jsou *alegado, mero* a *suposto*) stát v postpozici. Toto postavení je v portugalštině kanonické a neimplikuje žádné sémantické, diskurzivní či syntaktické změny. Antepozice je naopak jako postavení příznaková a mnoha adjektivům je upřena. Adjektivum může stát v antepozici, pokud má nerestriktivní/explicitivní funkci (neslouží k bližší identifikaci substance) a může získat afektivní zabarvení pocíťované mluvčím. Mimo to umožňuje antepozice správnou interpretaci adjektiv, která mohou mít více

významů nebo patřit k různým kategoriím. Pozici může ovlivnit i rytmus výpovědi, tedy prozodie řeči, kde je při dlouhých syntagmatech preferována antepozice.

Pravidla pro postavení adjektiv se pro jednotlivé skupiny liší: u adjektiv kvalitativních je stěžejní jejich funkce (restriktivní vs. nerestriktivní), adjektiva relační se v antepozici nevyskytují (pouze v případě tzv. „rekategorizace“ adjektiv, kdy získají kvalitativní charakter), adjektiva evaluativní se mohou vyskytovat v obou pozicích, kde mají v obou případech nerestriktivní funkci, to samé platí pro adjektiva modální, kanonickým postavením pro adjektiva intenzionální je naopak antepozice a v postpozici u nich může dojít k posunu ve významu.

Praktickou část jsme nadále rozdělili na dvě dílčí části. První spočívá v korpusové analýze převládajícího postavení jednotlivých skupin adjektiv, a to za pomoci portugalského korpusu *CETEMPúblico*. V druhé části jsme se pak zaměřili na několik specifických adjektiv, která výrazně mění význam v závislosti na postavení, pro tyto účely jsme využili databázi paralelního korpusu *Intercorp*.

Výsledky naší studie potvrzují některá pravidla formulovaná v příslušných gramatikách. Práce však přináší i nová zjištění k danému tématu, upřesňuje některé tendence v postavení adjektiv nebo poukazuje na výjimky.

U adjektiv kvalitativních se potvrzuje, že rozhodujícím faktorem pro jejich postavení je jejich funkce. Taktéž se ukázalo, že adjektiva, která mohou snadněji získat subjektivní hodnocení či emotivní zabarvení, se častěji vyskytují v antepozici.

Zkoumáním adjektiv relačních se potvrdilo, že se pro svou restriktivní funkci v antepozici téměř nevyskytují. V případech, kdy je nacházíme v antepozici, dochází k tzv. „přerozdělení“ adjektiv, adjektivum se stává nerestriktivním a má kvalitativní charakter.

Adjektiva evaluativní se podle očekávání vyskytují v obou pozicích. Zajímavým zjištěním je postavení monosylabických adjektiv *bom* a *mau*, u kterých sice značně převládá antepozice, nicméně ve spojení s některými slovy (*homem*, *lado*, *coisa*), kde může být společenská konvence substance dělit pouze na „dobré a špatné“, se ukázala jako převládající postpozice.

Výsledky pro adjektiva modální dokazují, že se (kromě adjektiva *capaz*) nachází jak v antepozici, tak v postpozici, a jejich převládající postavení je velmi individuální. Adjektivum *capaz* bylo taktéž zjištěno v antepozici, v tomto případě však nabývá kvalitativního charakteru a ztrácí svůj modální význam. Výraz *certo* v antepozici nacházíme pouze jako neurčité zájmeno, zatímco v postpozici se jedná o adjektivum. K novému zjištění docházíme při užití

adjektiva *obrigatório*, kde se bližší analýzou ukazuje, že v některých spojeních (*escolaridade obrigatória, ensino obrigatório, leitura obrigatória* ...) se nachází pouze v postpozici. Z našich výsledků vyplývá, že v postpozici se nachází v případech, kdy se jedná o zákony či psaná pravidla, zatímco v antepozici je adjektivem vyjádřená povinnost dána spíše sociální konvencí či individuální potřebou.

Převládajícím postavením pro adjektiva intenzionální byla potvrzena antepozice. Pro adjektivum *mero* nebyl podle očekávání nalezen žádný případ v antepozici, adjektivum *suposto* jsme v antepozici našli, ale v této pozici ztrácí intenzionální charakter a stává se adjektivem kvalitativním významu ‚fiktivní, nepravý‘. Dále bylo blíže zkoumáno adjektivum *falso*, které podle Raposa u substantiv označující věci nebo abstrakta popírá v antepozici existenci substance a v postpozici ji charakterizuje jako ‚nepravdivou‘ (i když se tento rozdíl může stírat). Z našich výsledků vyplývá, že tato tendence v portugalské existuje, výrazněji se uplatňuje u konkrétních věcí (*dinheiro, documento, fatura* ...) a u abstrakt se často stírá. U substantiv označující osoby uvádí Raposo jiné pravidlo: v antepozici *falso* znamená, že se osoba za substanci označovanou substantivem pouze vydává, v postpozici toto adjektivum osobě přisuzuje špatné morální vlastnosti. Menší počet výskytů tuto tezi potvrzuje např. u substantiva *amigo*, u substantiva *testemunha* se tento rozdíl stírá.

Při zkoumání adjektiv měnících význam v závislosti na postavení byla zkoumána vybraná adjektiva, která uvádí ve svém seznamu Hampl (1974). U adjektiv *antigo* (‚bývalý, dávný‘ vs. ‚starý, starodávný‘) a *caro* (‚drahý‘ vs. ‚drahý (cenově)‘) se výsledky až na pár výjimek shodují s významy, které jim přisuzuje Hampl. U jiných adjektiv se naše výsledky částečně liší. Například u adjektiva *grande* (‚velkolepý‘ vs. ‚velký – postavou‘), které u osob takto mění svůj význam, avšak u substantiv označujících neživé objekty ho v antepozici často nacházíme ve svém původním významu ‚velký – postavou‘. U adjektiva *pobre* (v antepozici: ‚ubohý, nešťastný‘, v postpozici: ‚chudý‘) nacházíme výjimku naopak u neživých předmětů, kde bylo v postpozici překládáno českým ekvivalentem ‚ubohý‘. Adjektivum *próprio* (‚vlastní‘, vs. ‚vhodný‘) se zase v postpozici také často objevuje přeloženo jako ‚vlastní‘, i když tento význam mu Hampl přisuzuje pouze v antepozici. Výsledky dopadly nejednoznačně pro adjektivum *simples* (‚pouhý‘ vs. ‚jednoduchý‘). Zde byly překlady ovlivněny povahou beletristických textů. Konečně u adjektiva *rico* se potvrdilo, jak uvádí Raposo, že v postpozici si zachovává svůj primitivní význam a v antepozici slouží jako evaluativní adjektivum. Mimo to práce také poukázala na další způsoby, jakými jsou portugalská adjektiva překládána do češtiny.

6 Resumo

Este trabalho é dedicado à posição dos adjetivos nos sintagmas nominais no português contemporâneo. Está dividido nas partes teórica e prática.

Na parte teórica, tentámos dar uma característica do adjetivo, baseada nas gramáticas e publicações disponíveis, e resumir teses dos gramáticos sobre a posição habitual ou predominante do adjetivo. Enquanto na definição do adjetivo os gramáticos concordam que se trata de uma classe gramatical básica portando o sentido léxico e exprimindo qualidades das substâncias ou relações entre eles; a classificação semântica do adjetivo não é fixa e depende das convenções ou das concepções individuais dos gramáticos. Neste estudo, trabalhamos com a classificação do adjetivo delimitado pelo coletivo dos autores da *Gramática do Português* (Raposo 2013), dividindo os adjetivos em: **qualitativos** – exprimindo as qualidades “primitivas” dos substantivos (por exemplo: *grande, azul*), **relacionais** – denotando as relações entre substâncias e criando assim os tipos (*campestre, fluvial*), **avaliativos** – exprimindo uma avaliação subjetiva do falante em relação a uma substância (*bom, fantástico*), **modais** – denotando uma avaliação do falante em relação ao vigor de uma enunciação – modalidade (*possível, desejável*) e **intensionais** – exprimindo o modo como o substantivo se relaciona com a substância denotada (*falso, mero*). Além disso, mencionamos também os adjetivos **adverbiais** (adjetivos de leitura adverbial) que não formam um grupo independente, mas representam o modo como podemos entendê-los num contexto, e que por esta razão não são examinados separadamente na parte prática.

As concepções dos gramáticos também se diferenciam em relação à questão da colocação do adjetivo na função atributiva. Em algumas gramáticas encontramos uma lista dos adjetivos cuja posição típica é anteposição, ou, pelo contrário, a posposição (eventualmente, a mudança da posição provoca uma grande diferença no seu sentido). Outras gramáticas descrevem tendências para a colocação predominante do adjetivo, por exemplo: na anteposição encontram-se os adjetivos que exprimem uma avaliação subjetiva, uma qualidade característica “inseparável”, ou que são foneticamente “ligeiros” (têm poucas sílabas).

Um sumário complexo é proposto por Raposo (2013), segundo ele, quase todos os adjetivos (menos algumas exceções tais como *alegado, mero e suposto*) podem encontrar-se na posposição. Esta posição é canónica em português e não implica nenhuma mudança semântica, discursiva ou sintática. Ao contrário, a anteposição é uma posição marcada e excluída aos numerosos adjetivos. Um adjetivo pode encontrar-se na anteposição se tem uma função não restritiva/explicativa (não serve para a identificação da substância) e pode adquirir

uma afetividade ressentida pelo falante. Além disso a anteposição permite a interpretação certa dos adjetivos que podem ter mais significados e pertencer às categorias diferentes. A colocação do adjetivo pode ser influenciada pelo ritmo da enunciação, ou seja, pela prosódia, onde a anteposição é preferida nos sintagmas longos.

As regras da posição do adjetivo diferenciam-se segundo o tipo do grupo: para os adjetivos qualitativos, a sua função (restritiva vs. não restritiva) é determinante, os adjetivos relacionais não se podem encontrar na anteposição (a exceção da assim dita “recategorização” dos adjetivos quando adquirem o carácter qualitativo), os adjetivos avaliativos podem encontrar-se nas duas posições, onde têm a função não restritiva em ambos os casos. Os adjetivos modais têm o mesmo comportamento. A posição canónica para os adjetivos intensionais é, ao contrário, a anteposição e na posposição, a mudança do sentido pode ocorrer.

A parte prática está ainda dividida em duas subpartes. A primeira consiste na análise de corpus da colocação predominante dos diferentes grupos do adjetivo, usando o corpus português *CETEMPúblico*. Na segunda subparte focalizámo-nos em alguns adjetivos específicos que mudam notavelmente o seu significado segundo a sua posição. Nesta subparte, utilizámos a base dos dados do corpus paralelo *Intercorp*.

Os resultados do nosso estudo confirmam algumas regras formuladas nas respetivas gramáticas. O nosso trabalho traz, porém, novas descobertas a este tema, corrige algumas tendências na colocação do adjetivo ou aponta para algumas exceções.

Quanto aos adjetivos qualitativos, confirma-se que o fator determinante para a sua colocação é a sua função. Também se mostrou que os adjetivos que podem facilmente adquirir uma avaliação subjetiva ou afetividade, encontram-se na anteposição com uma frequência maior.

Examinando os adjetivos relacionais, confirmou-se que estes adjetivos não se encontram na anteposição devido à sua função restritiva. Nos casos onde os encontramos na anteposição, acontece assim a chamada recategorização dos adjetivos, e adquirindo o carácter qualitativo, o adjetivo torna-se não restritivo.

Os adjetivos avaliativos encontram-se, segundo as nossas expectativas, em ambas as posições. É a posição dos adjetivos monossílabos *bom* e *mau* que é uma descoberta interessante: mesmo que a anteposição seja a posição predominante destes adjetivos, na locução com alguns substantivos (*homem, lado, coisa*), onde pode encontrar-se uma convenção social de dividir as substâncias só em “boas e más”, mostrou-se a posposição como a posição predominante.

Os resultados para os adjetivos modais provam que se encontram tanto na anteposição como na posposição (exceto o adjetivo *capaz*) e a sua colocação predominante é muito individual. O adjetivo *capaz* foi encontrado na anteposição também, mas neste caso tornou-se num adjetivo qualitativo tendo perdido a sua modalidade. A expressão *certo* foi encontrada na anteposição apenas como o pronome indefinido, enquanto na posposição se trata de um adjetivo. Encontramos um novo facto na colocação do adjetivo *obrigatório*, onde a análise profunda revelou que o adjetivo se encontra nalgumas locuções (*escolaridade obrigatória, ensino obrigatório, leitura obrigatória ...*) apenas na posposição. Os nossos resultados revelam que o adjetivo se encontra na posposição nos casos onde se trata das leis ou das regras escritas, enquanto na anteposição o adjetivo exprime uma obrigação dada por uma convenção social ou uma necessidade interna.

A posição predominante para os adjetivos intensionais também se confirmou como a anteposição. Quanto ao adjetivo *mero*, segundo as nossas expectativas não foi encontrada nenhuma ocorrência da anteposição, o adjetivo *suposto* foi encontrado na anteposição, mas nesta posição perde o seu carácter intensional e torna-se o adjetivo qualitativo com significado ‚fictício’. Em seguida, o adjetivo *falso* foi examinado profundamente. Segundo Raposo, na locução com substantivos denotados objetos ou abstratos, o adjetivo nega a existência da substância na anteposição e caracteriza a substância como ‚não verdadeira’ (mesmo que esta diferença se possa perder). Os nossos resultados revelam que esta tendência existe na língua portuguesa, aplica-se notavelmente nos objetos concretos (*dinheiro, documento, fatura ...*) e a diferença no sentido perde-se frequentemente com os substantivos abstratos. Raposo indica uma outra regra em relação aos substantivos que denotam as pessoas: na anteposição, o adjetivo *falso* significa que uma pessoa só se faz passar pela substância denotada pelo substantivo, na posposição, este adjetivo marca ao substantivo qualidades morais erradas. O número baixo das ocorrências confirma esta tese, por exemplo, para o substantivo *amigo*. Esta diferença do sentido perde-se para o substantivo *testemunha*.

Examinando os adjetivos que mudam o seu significado dependendo da sua posição, examinámos alguns adjetivos seleccionados que Hampl (1974) indica na sua lista. Quanto aos adjetivos *antigo* (‚bývalý, dávný – que existiu outrora ‘ vs. ‚starý, starodávný – de longa idade/existência ¹⁸) e *caro* (‚drahý, milý – sobre uma pessoa ‘ vs. ‚drahý (cenově) – sobre um

---

¹⁸ As traduções dos significados indicados por Hampl são citadas do Dicionário Priberam de Língua Portuguesa [online]. [cit. 2015-05-10]. Recuperado de: <http://www.priberam.pt/dlpo/>

preço ‘) os nossos resultados correspondem, menos algumas exceções, aos significados propostos por Hampl. Quanto a outros, os nossos resultados parcialmente estão de acordo. Por exemplo, no que se refere ao adjetivo *grande* (,velkolepý – grandioso ‘ vs. ,vysoký – grande – na dimensão ‘) que muda o seu sentido assim na locução com substantivos que denotam as pessoas, nos sintagmas com substantivos denotando os objetos não vivos, encontramos-lo, porém, com frequência na anteposição com o seu primeiro sentido ,grande – na dimensão ‘. Quanto ao adjetivo *pobre* (,ubohý, nešťastný – pobre de espírito ‘ vs. ,chudý – sem recursos/dinheiro ‘), encontramos uma exceção para os objetos não vivos que foram traduzidos na posposição com o equivalente checo “ubohý”. O adjetivo *próprio* (,vlastní – que pertence exclusivamente a alguém ‘ vs. ,vhodný – adequado ‘) encontra-se, contudo, na posposição traduzido frequentemente como “vlastní” mesmo que Hampl lhe atribua este sentido apenas na anteposição. Os resultados não são inequívocos para o adjetivo *simples* (,pouhý – mero ‘ vs. ,jednoduchý – fácil ‘) onde as traduções checas foram influenciadas pelo caráter dos textos de ficção. Finalmente, com o adjetivo *rico*, confirmou-se, como indica Raposo, que na posposição se mantém o seu sentido primitivo e na anteposição serve de um adjetivo avaliativo. Além disso, este trabalho apontou para outras maneiras da tradução dos adjetivos portugueses para o checo.

7 Seznam použité literatury

CASTELEIRO, João Malaca, 1981. *Sintaxe transformacional do adjetivo: regência das construções completivas*. Lisboa: Instituto Nacional de Investigação Científica.

CUNHA, Celso a Luís F. Lindley CINTRA, 1999. *Nova Gramática do Português Contemporâneo*. 15. ed. Lisboa: João Sá da Costa. ISBN 97-292-3000-5.

ČERMÁK, František, 2011. *Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky*. 4. dopl. vyd. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1946-0.

DINAH, Callou; NASCIMENTO, Maria Fernanda Bacelar do et al., 2002. *A posição do adjetivo no sintagma nominal: duas perspectivas de análise* [online]. 1-25 [cit. 2018-02-16]. Dostupné z: http://www.clul.ulisboa.pt/equipa/fbacelar/ufrij_2002_nascimento_etal.pdf

HAMPL, Zdeněk, 1972. *Stručná mluvnice portugalštiny*. Praha: Academia.

HRICSINA, Jan, 2013. *A posição do adjetivo no sintagma nominal no Português contemporâneo: análise corporal*. AUC, Philologica 2/2013, Romanistica Pragensia XIX (Les langues romanes à la lumière des corpus linguistiques), s. 203-218

JINDROVÁ, Jaroslava; PASIENKA, Anton, 2005. *Portugalsko-český slovník*. Voznice: LEDA. ISBN 80-733-5061-0.

JINDROVÁ, Jaroslava, 2009. *Portugalština: souhrn gramatiky*. Pha [i.e. Praha]: Holman. ISBN 978-80-7426-008-7.

RAPOSO, Eduardo Buzaglo Paiva et al., 2013. *Gramática do Português, Vol. II*. Lisboa: Fundação Calouste Gulbenkian. ISBN 978-972-31-1457-7.

ZAVADIL, Bohumil; ČERMÁK, Petr, 2010. *Mluvnice současné španělštiny: lingvisticky interpretační přístup*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1641-4.

Elektronické zdroje:

Dicionário Priberam de Língua Portuguesa [online]. [cit. 2018-04-29]. Dostupné z: <http://www.priberam.pt/dlpo/>

8 Seznam tabulek

Tabulka 1 Významová klasifikace adjektiv (Zavadil, Čermák 2009)	12
Tabulka 2 Významová klasifikace adjektiv (Čermák 2011).....	12
Tabulka 3 Významová klasifikace adjektiv Cuesta, Luz 1971).....	13
Tabulka 4 Vlastnosti adjektiv (Raposo 2013).....	19
Tabulka 5 Některá adjektiva měnící význam v závislosti na postavení (HAMPL 1972)	21
Tabulka 6 Postavení adjektiv kvalitativních	30
Tabulka 7 Postavení adjektiv relačních	34
Tabulka 8 Postavení adjektiv evaluativních.....	40
Tabulka 9 Adjektivum <i>bom</i>	41
Tabulka 10 Adjektivum <i>mau</i>	42
Tabulka 11 Postavení adjektiv modálních	43
Tabulka 12 Postavení adjektiv intenzionálních	48
Tabulka 13 Adj. <i>falso</i> ve spojení se substantivy 1	50
Tabulka 14 Adj. <i>falso</i> ve spojení se substantivy 2.....	50

9 Seznam grafů

Graf 1 Adjektivum <i>antigo</i> v antepozici.....	53
Graf 2 Adjektivum <i>antigo</i> v postpozici.....	55
Graf 3 Adjektivum <i>antigo</i>	57
Graf 4 Adjektivum <i>caro</i> v antepozici	57
Graf 5 Adjektivum <i>caro</i> v postpozici	59
Graf 6 Adjektivum <i>caro</i>	60
Graf 7 Adjektivum <i>grande</i> v antepozici	61
Graf 8 Adjektivum <i>grande</i> v postpozici	63
Graf 10 Adjektivum <i>grande</i>	65
Graf 11 Adjektivum <i>pobre</i> v antepozici	66
Graf 12 Adjektivum <i>pobre</i> v postpozici	68
Graf 13 Adjektivum <i>pobre</i>	69
Graf 14 Adjektivum <i>próprio</i> v antepozici.....	70
Graf 15 Adjektivum <i>próprio</i> v postpozici.....	72
Graf 16 Adjektivum <i>próprio</i>	74
Graf 17 Adjektivum <i>rico</i> v antepozici	75
Graf 18 Adjektivum <i>rico</i> v postpozici	77
Graf 19 Adjektivum <i>rico</i>	79
Graf 20 Adjektivum <i>simples</i> v antepozici.....	80
Graf 21 Adjektivum <i>simples</i> v postpozici.....	82
Graf 22 Adjektivum <i>simples</i>	84

